Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لیکوالۍ/ لیکلو فن

څنګه لیکوال شم؟

لیکوال: عبدالجمیل ممتاز

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب ځانګړنې:

نوم: ځنګه لیکوال شم؟

لیکوال: عبدالجمیل ممتاز

aj_mumtaz@yahoo.com

خپرندوی: نوی مستقبل خپروندیه ټولنه

برېښنالیک: **moustaqble**@gmail.com

ډیزاین چارې: خپروندیه ټولنه

چاپکال: ۱۳۹۸ ل

چاپوار: لومړی

پتې:

- میرویس میدان – د سیلو سړک – شاداب ظفر بلاکونو ته مخامخ- ۰۷۸٦٦۳۰۷۳۱
- دهمزنګ – لومړی سړک (مرکز عمومی کتابفروشی) ۰۷۷۸۸۷۰۳۰۵
- جوی شیر – د خپروندویه ټولنو او کتاب پلورنځیو عمومي مرکز- ۰۷۸۱۸۹۴۰٦۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ

هغه چا ته

چې له خپلې ژبې سره مینه لري!

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیک د عقل زنځیر دی.

«**افلاتون**»

که څه هم لیک له جسماني ابزارو سره راڅرگند شوی؛ خو دا یوه روحاني هندسه ده. «**اقلیدوس**»

لیک د پوهې بڼ دی.

«**بوډلف**»

تر ټولو مهم گام چې انسان د مدنیت پر لوري پورته کړ، همدا د لیک رامنځته کول و. «**وېل ډورانټ**»

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکــلړ

مخ	سرلیک	ګڼه
۱	سریزه	۱.
۳	**د لیک/لیکلو مخینه**	۲.
۴	ولې لیکل؟	۳.
٦	**لیکوالي**	٤.
۸	سوژه یعنې څه؟	۵.
۱۱	ساده او روانه لیکوالي	٦.
۱۲	د لیکوالۍ سبکونه	۷.
۱٦	**لیکوال**	۸.
۱۷	هغوی چې لیکل کوي، په څلورو ډلو يې ويشو	۹.
۱۹	څنګه لیکوال شم؟	۱۰.
۲۸	**مقاله/لیکنه**	۱۱.
۳۳	د مقالې لیکلو شرایط	۱۲.
۳۵	د مقالې لیکلو لارښوونې	۱۳.
۳۹	**راپور**	۱٤.
۴۱	راپور لیکل	۱۵.
۴۳	د راپور لیکلو پړاوونه	۱٦.
۴۵	**کیسه**	۱۷.
۴۸	**ناول**	۱۸.
۴۸	د ناول لیکلو پړاوونه	۱۹.
٦۳	د ناول لیکلو په اړه د ځینو نړیوالو لیکوالانو لارښوونې	۲۰.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱. لنډه کیسه ٦٦
۲۲. د لنډې کیسې ځانګړنې ٦٦
۲۳. لنډه کیسه څنګه ولیکو؟ ٦٧
۲٤. د ماشوم لپاره کیسه ۷۱
۲۵. د ماشوم لپاره په کیسه لیکلو کې کومو ټکیو ته پام وشي؟ ۷۲
۲٦. د ماشوم لپاره انځوریزه کیسه یا انځوریز کتاب ۷۵
۲۷. کتاب ۷۷
۲۸. د کتاب لیکلو لپاره لاندې ټکي په پام کې ونیسئ! ۷۷
۲۹. د داستاني او غیر داستاني کتابونو ترمنځ لنډ توپیر ۷۹
۳۰. درسي کتاب ۸۳
۳۱. د درسي کتاب لیکلو مهمې لارښوونې ۸٦
۳۲. د کتاب ترتیبولو ټولیزې ځانګړنې ۸۸
۳۳. لیکنښې ۹۱
۳٤. د لیکنښو کارولو او د متن ترتیبولو په اړه ځینې مهمې لارښوونې ۹٦
۳۵. د ځینو نومونو، اصطلاحاتو او فعلونو تفکیک او کره کول ۱۰۱
۳٦. د مرکبو نومونو د څرنګوالي په اړه لنډ بحث ۱۰۷
۳۷. د ورته معنا لرونکو فعلونو او نومونو/اصطلاحاتو د کارېدا موقعیت ۱۲۵
۳۸. په ځینو لهجو کې ورک معیاري لیکدود ۱۲٦
۳۹. په پښتو کې د عربي او انګریزي کلمو/اصطلاحاتو د نفوذ څرنګوالی.. ۱۳٦
٤۰. سرچینې/ منابع ۱٤۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

د لیکلو هدف دا دی چې لوستونکي ته انګیزه، پیغام، احساس، فکر او په ټوله کې معلومات ولېږدیږي؛ هغه فکر او انګیزه یا معلومات چې لیکوال یې ترلاسه کوي او غواړي نورو ته یې ورسوي، نو د لیکلو لاره غوره کوي، ځو نه یوازې نورو ته ولېږدول شي، بلکې د راروانو نسلونو لپاره هم تلپاتې بڼه غوره کړي.

په بشري تمدن کې لیکل، د انسان لخوا یو ترټولو ستر ګام دی چې د ستونزو حل، پیغام رسولو، پوهې لېږدولو او ترلاسه کولو او همدارنګه د یوې لویې اسانتیا رامنځته کولو لپاره یې پورته کړی دی. که پوښتنه وشي چې لیک ولې رامنځته شو؟ نو لنډ او روښانه ځواب یې همدا دی چې انسان د پېښو او پوهو د هېرېدو له کبله اړ شو، ځو ورمخې ته شوې پېښې او یا ترلاسه شوې پوهې ثبت او خوندي کړي.

زیاتره کسانو سره په ذهن کې ډېر نظریات او موضوعات پراته وي، خو دا چې د هغو د بیان او یا ټولنې ته یې د وړاندې کولو توان او جرأت نلري، نو مخکې له دې چې هغه د الفاظو یو جسم/بڼه غوره کړي، د هغه په سر کې بېرته دفن شي.

ټولنه د نویو فکرونو، دلایلو او ښوونو اورېدو یا ترلاسه کولو ته اړتیا لري او د دې اړتیا پوره کېدل یوازې د لیکوالۍ په مرسته کېدلای شي؛ خو البته په دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخه کې دقت، صداقت او مسوولیت له مهمو او لومړنیو اصولو څخه دي چې باید په پام کې ونیول شي.

په کتاب کې ټول همغه مواد راغونډ شوي چې یو محصل یا ابتدایي لیکوال یې د لیکوالۍ زده کولو په ترڅ کې اړتیا محسوسوي، البته دا هم د یادونې ده چې اړوند مواد له بې مورده او اضافه غځېدو او توضیحاتو پرته، په ډېره ساده او عامه ژبه بیان شوي چې نه یوازې لوستونکی یا زدکوونکی نه ستړی کوي، بلکې د ښه زده کېدو او پام وړ ګرځېدو جوګه هم ګرځي.

درنښت

ممتاز

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ليک/ليکلو مخينه

سومريان وايي: د اوروک[1] پاچا المرکر د دې لپاره چې غوښتل يې د ارته د شتمن او ودان ښار پر پاچاهۍ واکمني وچلوي، نو د ارته پاچا ته يې د ځواک ښودو په توګه درې ځله له يوې لکړې سره خپل استازی واستاوه؛ خو دا چې د ارته پاچا پوهېد چې که لکړه يې په لاس کې واخيسته، نو خپله ماته يې ومنله.

روسته بيا المرکر په ځلورم ځل يوه حيله جوړوي او هغه دا چې ليک رامنځته کوي؛ يعنې پر يو ختين توکي خپل فرمان ليکي او ارته ته يې استوي. کله چې د ارته پاچا د فرمان لوستو ته اړ کېږي، نو هغه په لاس کې اخلي؛ همغه و، چې د المرکر د واکمنۍ له منونکو څخه حسابيږي.

په هر حال، تر ټولو مهمه موضوع دا ده چې ليکل لومړی ځل (په تصويري بڼه) پر لوښو شوي، روسته بيا پر ديوالونو، ونو، ډبرو او... څيزونو باندې.

مصري بزګرانو له ميلاد څخه درې- ځلور زره کاله پخوا چې د خپلو کرنيزو حاصلاتو يوه برخه به يې د مالياتو په توګه فرعون ته سپارله، د خپلو کورونو پر ديوالونو به يې د ورکړل شويو څيزونو په شمېر/اندازه د توکريو انځورونه کاږل او ځنګ کې به يې ورته د شمېرلو لپاره ټاکلې نښانې کښلې.

هيروګليف ليک(خط) چې تر ډېره په مصر کې دود و، له همدا ډول ليک څخه ګڼل کيږي. لرغون پوهانو د هيروګليف خط له ميلاد نه ځلور زره کاله پخوا ګڼلی دی. دا ليک تر ډېره په افقي ډول، له ښي څخه کيڼ لوري ته او کله کله هم له کيڼ نه ښي لوري ته او کله هم له پاسه کښته خواته ليکل

۱- اوروک: د ګېلګمش هېواد دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی دی؛ خو دا چې د تصویرونو د زیاتوالي له کبله ورو ورو انسانان کمزوري کېدل، نو تصویرونو ساده او نمونوي بڼه خپله کړه او د وخت په تېرېدا سره د هیروگلیف لیک کې بدلون راغی او ورپسې بیا قراردادي نښانې وټاکل شوې چې بیا د دغو نښانو په مرسته کلمې یا غږونه جوړ شول، تر ډېره خلکو ته اسانتیا رامنځته شوه او ورو ورو بیا مصور توري لکه په بابلي، سومري، عیلامي، سامي او میخي خطونو بدل شول.

دا بحث به همدلته پر دې را لنډ کړو چې بیا ورپسې لومړی ځل په یوناني او بیا په لاتیني ژبه د الفبا توري رامنځته شول، چې د وخت په تېرېدا سره یې پراختیا وموندله او اوس گورو چې د نړۍ ټولې ژبې د تورو او لیک خاوندانې دي.

ولې ليکل؟

ځکه چې انسان خپلو نظریاتو، انگېرنو، شواهدو او افکارو ته د تلپاتې کېدا، پراخېدا او لېږدېدا لپاره د تورو او الفاظو بڼه ورکوي.

د ليکلو اصلي دلايل او ارزښتونه:

١- د معلوماتو او پوهې د هېرېدا وېره.

٢- د معلوماتو او پوهې ثبت.

٣- د معلوماتو او پوهې خپرېدا (لېږد).

دا چې د دغه کتاب اصلي بحث د لیکوالۍ پر اصولو او مفاهیمو د پوهېدا لپاره ځانگړی شوی، ښه ده چې برابر پر خپل بحث پیل وکړو؛ خو یوه پوښتنه چې همدا اوس په ذهن کې را وگرځېده او همدغه اوس یې مطرح کول هم اړین دي، نو پکار ده چې له خپل بحث وړاندې لومړی دغې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې ته لنډ ځواب ووېل شي چې: آیا شاعري هم د لیکوالۍ برخه ګڼل کېږي؟

نه؛ ځکه چې د لیکوالۍ لپاره زدکړه لومړنی شرط دی او په شاعرۍ کې دغه شرط مهم نه ګڼل کېږي؛ بله دا چې په شعر کې د لیکلو موضوع مطرح نه ده؛ یعنې شاعر یوازې په خپل خیال کې شعر پنځوي؛ خو که یې ونشي لیکلی، دا بیا د شاعر نیمګړتیا ده، په شاعرۍ پورې نه تړاو لري او نه یې اصول تر پوښتنې لاندې راځي. البته دا چې دغسې حالت ډېر کم پېښېږي، دا بېله موضوع ده؛ خو که چېرې شاعر خپل شعر لیکلی هم شي، بیا هم د لیکونکي او لیکوال ترمنځ زیات توپیر دی، چې په دې اړه به روسته رڼا واچوو؛ خو اوس دا ویلی شو چې شاعري شفاهي هم کیدلی شي؛ اما د لیکوالۍ تعریف بیا د تورو او لفظونو له کارولو پرته نیمګړی دی.

د بیلګې په توګه، موږ په پښتو ادبیاتو کې یو شمېر نالوستي یا کم لوستي شاعران لرو. لکه: (ملنګ جان، محمد نور او...) چې خورا په زړه پورې او کمساري شاعري یې کړې ده؛ خو بیا هم دوی او نورو ته یوازې د شاعرانو خطاب کیږي، نه د لیکوالانو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکوالي

لیکوالي څه ده؟

مخاطب ته د لیکلو له لارې د افکارو، اندونو او پیغامونو لېږد، لیکوالي ده.

یا ویلی شو چې:

لیکوالي د زدکړې، مطالعې او تجربې یو داسې ترکیب دی چې پایله یې د لیکوال په فکر او خیال کې له تحلیل او تجزیې روسته تولنې، په ځانګړې توګه لوستونکي ته انعکاس کیږي.

د لیکوالۍ لپاره باید درې مهم ټکي په پام کې ونیول شي:

۱- زدکړه

۲- تجربه او تمرین

۳- مطالعه

ښه لیکنه څنګه کیږي؟

ځواب: لکه څنګه چې په سر کې مو یادون وکړ؛ لیکوالي د زدکړې، مطالعې او تجربې ترکیب دی؛ نو ځکه خو په ډاډ ویلی شو چې یوازې په زدکړه او ښوونځي یا پوهنتون ته په ورتګ یا هم د لیکنې د فنونو په زده کولو سره یو څوک لیکوال کېدای نه شي.

دغه راز د لیکوالۍ د اصولو او قواعدو له پېژندو پرته، یوازې پر لیکلو تکیه هم څوک یاد هدف ته نشي رسولی؛ یعنې لیکوال جوړېدلای نه شي. مثلاً دېرش سلنه د اصولو زدکړې ته اړتیا ده، پاتې اویا سلنه تمرین او عملي کار مهم دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه هېڅوک د زدکړې پر مهال یا د زدکړې په مرسته تر هغه وخته لیکوال شوی نه دی، څو یې په عملي توګه له همدغو زدکړو ګټنه نه ده کړې او په وار وار یې تمرین ته وخت نه دی ورکړی.

د یادولو ده چې د فطري استعداد او ذوق موضوع هم تر ډېره مهمه ده؛ خو که هر څنګه وي، بیا هم د دې لپاره چې یاد استعداد او ذوق په یو ټولمنلي چوکاټ کې برابر راڅرګند شي، پاسني ترکیب ته په ځان کې د ځایولو لپاره اړتیا شته.

له لیکلو وړاندې باید تل لاندې پوښتنې په پام کې وساتل شي:

- څه لیکم؟
- څنګه یې لیکم؟
- څه ته/ولې یې لیکم؟
- چا ته یې لیکم؟

ابتدایي لیکوال چې کله په لیکلو پیل کوي، نو خامخا تلولی او دوه زړی وي؛ یعنې حیران وي چې څه ولیکي؟ ځکه چې هغه د لیکلو لپاره ځانګړې سوژه نلري. کېدای شي ډېرې سوژې په ذهن کې ور وګرځي او یا هم په سترګو یو څه ویني؛ خو دا چې ورته د پام وړ نه وي او یا یې د درک توان نلري، نو هسې بابېزه یې ګڼي او زیات اهمیت نه ورکوي. همغه ده چې د سوژې موندل ورته داسې وي، لکه د غره په شا کول.

نو!

لومړی لیکوال ته د سوژې موندل او ځانګړي کول مهم دي، په دې معنا چې له لیکلو وړاندې باید سوژه ورته د پام او پېژندو وړ وي، څو وکولای

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي هغه په داسې روښانه توګه وړاندې کړي چې لوستونکی په اسانه ترې مفهوم او پيغام واخيستلای شي.

دويم د ليکوالۍ لومړيتوبونه په پام کې نيول دي؛ يعنې ليکوال بايد د ټولنې د اړتياوو، پرمختګونو، ستونزو/خنډونو، دردونو او په ټوله کې د عمومي وضعيت او ان د نړۍ په اړه کافي معلومات ولري. دا هغه څه دي چې په دې برخه کې له ليکوال سره خورا مرسته کوي او څومره چې دا معلومات پراخ او کره وي، همغومره ليکوال يې هم تشخيصولای شي چې څه وليکي او څه نه؛ کومې خبرې او موضوع ته لومړيتوب ورکړي او کومې ته يې ورنکړي؟

دريم ليکوال بايد د ليکوالۍ او ليکنې پر اصولو او مهارتونو پوه وي.

سوژه يعنې څه؟

سوژه يعنې موضوع.

له اصله فرانسوي کلمه ده او د هغې موضوع په معنا کارول کيږي چې غواړو ورته پراختيا ورکړو او يا پرې بحث وکړو. اصطلاحي مفهوم يې دا دی چې له يوې پېښې يا چاپيريال څخه داسې يوې مفکورې، انګيرنې، پايلې يا الهام اخيستو ته وايي چې په مرسته يې کولای شو، يو بل څه وپنځوو يا يې له يو بل اړخه په يو هنري قالب کې ټولنې ته منعکس کړو.

شايد يو څوک ووښتي چې يوه سوژه يا موضوع خو په يوه جمله کې هم بيانېدلی او په لنډ ډول يو عام پيغام لېږدولی شي؛ خو هغې ته بيا موږ ليکنه نه شو ويلی. دا چې موږ يوه ليکنه کاږو يا خپله ټاکلې سوژه په يو قالب لکه کيسه، ناول، مقاله يا نورو ادبي، علمي، اجتماعي، سياسي ژانرونو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې کوو، نو طبيعي ده چې پکې اړوند فرعي موضوعات هم راګډوو؛ البته دا ګډول په دې معنا نه دي چې ګواکې د ليکنې اصلي موضوع ته صدمه رسيږي، ټول فرعي موضوعات د اصلي موضوع اړوند دي او راوستل يې هم يوازې د مرکزي يا اصلي موضوع د پراخولو، پر دلايلو د پياوړې کولو او بالاخره د يوې ليکنې د تشکيلولو په موخه دي او بس.

د بېلګې په توګه، يوه سوژه ټاکو او نوم ورکوو: بې علمي

که چېرې وغواړو، پاسنۍ سوژې (بې علمي) ته په يوه جمله کې پراختيا ورکړو، نو ليکلی شو: «بې علمي انسان په تياره کې پريږدي» يا «بې علمي بده بلا ده».

اوس دلته وينو چې زموږ د سوژې پراخېدل يوازې تر يو لنډ مزل (جملې) پورې محدود دي، نه پکې مخاطب مشخص شوی او نه هم دلايلو، څرنګوالي او نورو اړوندو پوښتنو او ځوابونو ته پکې ځای ورکړ شوی دی. البته يوه عامه خبره/جمله يا اصطلاح يې بللی شو؛ خو ليکنه يې نه شو بللی؛ ځکه چې د ليکنې ياد عناصر پکې نه ترسترګو کيږي.

دا چې زموږ بحث پر ليکوالۍ او ليکنې راڅرخي، نو د ليکنې لوستونکی بايد په ليکنه کې د موضوع ترڅنګ د هغې پر دلايلو، څرنګوالي، وخت، لامل او نورو اړخونو هم وپوهيږي، چې دا ټول يوازې د ليکنې يا مقالې له لارې کېدای شي، نه د جملې يا کلمې له لارې.

د سوژې موندل

د سوژې يا موضوع موندلو لپاره حساس، اغېزمن او فعال ذهن ته اړتيا ده. د خلاق او روزل شوي ذهن په مرسته کولای شو چې هر وخت تازه او په زړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورې سوژې ومومو، ان دا چې په يوه ډېره عادي پېښه کې هم يوه په زړه پورې سوژه/سوژې پيدا کولای او هغه غځولی شو.

ښه سوژه د لاندې اصولو له مخې موندل کيږي:

۱- د ژوند/طبيعت، ژويو او نړۍ په اړه په خپلو انگېرنو (برداشتونو)، تعريفونو او ذهنيت کې نرمښت راوستل او د بدلون پر اصل باور لرل.

۲- د ژوندانه تجربې او خاطرې ساتل.

(دوه ډلې انسانان په سمه توگه ژوند نشي درک کولای. يوه ډله- چې له ژوند څخه واټن نيسي او تل گوښوالی او يوازيتوب خوښوي. بله- چې د ژوند په متن کې ډوبيږي چې دا هم نشي کولای د ژوند اصلي مفهوم درک کړي؛ دا ځکه چې له دوی نه لاره ورکه وي او حيران وي چې څه وکړي او څه وټاکي؟ البته هغه څوک خپلې تجربې ذخيره کولای شي چې له نورو سره د نورو په شان ژوند وکړي او په عين وخت کې په هغو کې ورک هم نشي).

۳- د ښو او نويو کتابونو مطالعه، د نويو دوستانو پيدا کول (په ځانگړې توگه تجربه لرونکو او د زياتو معلوماتو لرونکو دوستانو سره اړيکه ساتل خورا مهم دي).

۴- تل لوستل او ليکل (البته د يو ښه پلان او انتخاب له مخې).

د ښې سوژې ځانگړنې:

- ساده او روښانه
- تازه او په زړه پورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د لیکوال د پوهې په کچ برابره
- پر منطق برابره
- د لیکوال او لوستونکو د پام او باور وړ

ساده او روانه لیکوالي

که غواړئ د عمومي لیکنو په برخه کې ستاسو لیکنې د هر کچ او هرې ډلې خلک ولوستلی شي یا مفهوم ترې واخلي، نو هڅه وکړئ چې خپل فکر او ګوتې مو په ساده او روانه لیکنه عادت کړئ. لکه څنګه چې ساده او روانې خبرې کول هنر دی، همدغه شان ساده او روان لیکل هم یو هنر بلل کیږي.

دا چې دغه هنر ځنګه زده کیږي، لارې چارې یې دا دي:

- په ساده ژبه د لیکل شویو کتابونو مطالعه.
- تمرین
- د کیسو او ناولونو لوستل.
- د عامو اصطلاحاتو او کلمو کارول.
- د لهجوي او نا اشنا نومونو او کلمو له کارولو ډډه کول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لیکوالۍ سبکونه

په ټوله کې لیکوالي د سبک له پلوه په دوو برخو ویشو:

ادبي/هنري لیکوالي ــ علمي لیکوالي

ادبي/هنري لیکوالي: ادبي لیکوالي ساده او د ټولو په ژبه کیږي چې له همدې کبله د هر کچ او هرې خوا وګړو پام ځان ته جلبوي.

البته دا په دې معنا نه ده چې په ادبي سبک کې یوازې په ادب او هنر پورې تړلې لیکنې او په علمي هغه کې په علم، تحقیق او تعلیم پورې اړوند لیکنې کیږي، نه!

له سبک نه موخه، د لیکنې د محتوا/موضوع بیانېدلو طرز او طریقه ده، چې څنګه باید وړاندې شي او لوستونکی څنګه په اسانه مفهوم او پیغام ترې ترلاسه کړي؟

همدغه د بیان طرز د لیکوال په ذوق او مهارت پورې اړه لري چې په کوم سبک یې وړاندې کوي، صلاحیت یې خپل دی؛ خو یو ټکی باید هېر نشي چې کیسه/ناول، طنز، ادبي ټوټه او... خو هسې هم له ادبي سبک پرته په بل چوکاټ کې سم نه راځي، خبره د نورو لیکنو ده چې آیا په ادبي سبک کې لیکل کېدای شي که نه؟

هو، ولې نشي لیکل کېدای؛ اوس د زیاتره لیکوالانو او استادانو لخوا دا انتخاب معمول شوی او ښه پایله یې هم لرلې ده.

شاید ځینو ته اوس هم د ادبي سبک موضوع یو څه مبهمه غوندې ښکاره شوې وي، چې ادبي سبک کې لیکوالي یعنې څه؟ ساده یې درته وایم، ادبي سبک یعنې د عامو په ژبه یا هم په هغې ژبه چې څنګه د عامو وګړو د خبرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولو طرز او ډول دی، همغسې لیکل کیږي؛ خو د یادولو ده چې که لیکنه علمي/تعلیمي وي، نو دغلته بیا د علمي لیکنې اړوند اصول هم باید رعایت شي. لکه: د علمي اصطلاحاتو د ساده کولو/ژباړلو هڅه باید ونشي، په تعلیمي هغو کې د ښه پوهاوي لپاره د جملو او مطالبو تکرار مهم بلل کیږي چې باید په پام کې ونیول شي او په ټوله کې د لیکنې/مقالې تخنیکي او علمي اړخ او همدارنګه د علمي لیکنې اړوند ترتیب ته پکې پام وشي.

علمي لیکوالي: د علمي سبک لیکوالي وچه، یومخیزه او جدي ده؛ په دې معنا چې جذابیت پکې کم دی او د لوستونکي توجه ځان ته دومره نشي جلبولی.

د دې لپاره چې په دې اړه سم وپوهېږئ، نو ویلی شم چې د علمي سبک لیکوالي، که څه هم په خپل ډګر کې زیاته دود ده، خو بریالۍ نه ده. هغه په دې معنا، چې د علمي سبک لیکوالان د ادبي سبک لیکوالانو پرتله خپلو لوستونکو ته ارزښت نه ورکوي او یوازې هڅه کوي چې د لوستونکي/مخاطب له درک کولو پرته، د خپلې پوهې انتقال ته یو ډول تحمیلي یا جبري بڼه ورکړي؛ چې دلته شاید د تقلید او ژباړې په برخه کې د نورو ژبو د بیان طرز هم په نوبت سره خپل اغېز ساتلی وي.

نو له همدې امله ویلی شو چې د علمي لیکنو لوستونکي کم دي؛ خو که چېرې علمي موضوعات په ادبي/هنري سبک کې وړاندې شي، نه دا چې بده به نه وي، بلکې اغېز او جذابیت به یې لا زیات وي.

وایي: یو لیکوال چا پوښتی و چې ولې په ادبي سبک لیکل کوي؟ هغه په ځواب کې ورته ویلي ول: «که یې په علمي سبک ولیکم نو د ټولنې یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړی قشر به يې ولولي؛ خو ادبي سبک د ټولنې زياته برخه خوښوي او لولي يې».

په هر حال، علمي سبک هم ځانته خپل ځای لري او تر ډېره په درسي او علمي کتابونو کې ترې ګټنه کيږي؛ خو کومه موضوع چې په دې اړه ډېره مهمه او د پام وړ ده، هغه د علمي اصطلاحاتو کارول دي چې د کارولو څرنګوالی يې همدلته توضيح کوو.

په علمي کتابونو کې د علومو، ماشينونو، عناصرو او... نومونه او اصطلاحات تر ډېره په همغې ژبه دي چې ويونکو يې يا کشف کړي او يا يې رامنځته کړي دي. له همدې کبله په علمي ليکوالۍ/ژباړه کې د دغو عام شويو اصطلاحاتو او نومونو کارول مهم دي؛ البته که هغه د هرې ژبې اړوند وي، کټ مټ راخيستل يې ځکه اړين دي چې لوستونکي يې يوازې په همغې ژبه پيژني.

د بېلګې په توګه: د (تاريخ) مضمون ته موږ (نېټه) نه شو ليکلی، کمپيوټر ته حساب کوونکی نشو کارولی او تلويزيون، پرنټر، بيولوژي، رياضي، سيروم، ټابليټ، کپسول او نورو ته په خپله ژبه کې نور- نور نومونه ځکه نه شو ورکولای چې دا او دغسې نور نومونه اوس نه يوازې په پښتو ژبه کې پېژندل شوي دي، بلکې په زياتو ژبو کې عام دي، نو د مترادف هغو د موندلو په اړه فکر کول به يې، نه يوازې ځای ونه نيسي، بلکې هم به وخت هسې لګېدلی وي او هم به دغې هڅې مثبته پايله نه وي ورکړې.

<u>يادښت:</u> دا چې انګريزي ژبه تر ټولو شتمنه ژبه ده او د علم او ټکنالوجۍ له پراختيا سره سم، ورځ تر بلې بلها نوي لفظونه او نومونه پکې ور زياتيږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دا ګړندی پرمختګ یې نه یوازې د شتمنۍ لوی لامل ګرځېدلی، بلکې ټولې ژبې او په تېره کمزورې هغه یې هم تر خپلې اغېزې لاندې راوستي. د همدې لپاره د یادولو وړ بولم، څو تر هغه وخته چې نور نوي انګریزي الفاظ پښتو ژبې ته راننوځي او پکې عام کیږي؛ اړوند مسووله اداره/ارګان، ادبي ټولنې او لیکوالان باید د یو معیار او همغږۍ له مخې په پښتو ژبه کې په رسمي ډول ورته مترادف الفاظ/نومونه رامنځته کړي؛ ګنې د وخت تېرېدا او د ټکنالوجۍ پراخېدا سره به لږ تر لږه نیمه پېړۍ روسته، پښتو ژبې ته یوازې خپل ضمیرونه او فعلونه ور پاتې وي او پاتې الفاظ به یې د ناچارۍ یا بېغورۍ له امله د پردیو ژبو وي؛ چې دا تېروتنه به بیا بیخي نه جبرانېدونکي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکوال

ښه احساس، ښه فکر او ښه لیکل

په یو لیکوال کې باید پاسنۍ درېواړه ځانگړنې شتون ولري.

که چېرې د لیکوال لغوي معنا ته وگورو، نو ویلی شو چې که یو څوک د الفبا حروف سره پېیلی شي او د خپل کاروبار یا د کور او نورو برخو معاملې او حسابونه لیکلی شي، نو هغه لیکوال دی. حال دا چې دغسې نه ده، لیکوال هغه څوک دی چې په خپل ذهن کې معنا، مطلب، پیغام او هدف ولري او لکه څنگه چې غواړي، همغسې یې لوستونکو ته د لیکنې له لارې ولېږدوي.

یا په بله ساده وینا یې داسې تعریفولای شو: لیکوال هغه څوک دی چې تر نورو زیات لیکل کوي او له دې لارې خپل فکر او نظر بیانوي.

دلته یوه بله د پام وړ خبره هم شته او هغه دا ده چې، ځینې استادان په خپلو علمي څانگو لکه طب، تاریخ، ساینس، انجنیري او... برخو کې کتابونه لیکي، چې دوی ته هم لیکوالان نه شي ویل کېدای؛ ځکه دوی یوازې د خپل مسلک پوه او متخصصان دي او په لیکنیز ډول یې د وړاندې کولو مهارت نه لري. البته دوی هر یو ځانگړی نوم لري. لکه: ډاکټر، تاریخپوه، فزیکپوه، انجنیر، کیمیاپوه یا ساینسپوه او... خو که چېرې په دوی کې داسې څوک وي چې د لیکوالۍ مهارت هم ولري؛ یعنې زیات لیکل کوي او د اړوندو مفاهیمو د سم انعکاس لپاره د خپلو اړوندو لیکنو یا کتابونو د متن املایي او انشأیي چارې پخپله ترسره کوي، بیا نو طبیعي ده چې لیکوال هم دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدې کبله ویلی شو چې لیکوالي هنر دی او هنر په ښکلې او روانه لیکنه کې له ورایه ښکارېږي.

لیکوال څوک دی؟

لیکوال هغه څوک دی چې احساس یې له نورو بېل وي یا هغه څه چې نور یې نشي محسوسولی، لیکوال یې محسوسوي او بیا یې د قلم، کمپیوټر یا نورې ټکنالوجۍ په مرسته ټولنې ته وړاندې کوي.

هغه څوک چې په ذهن کې تازه او جالبه موضوع نلري، لیکوال نه دی. یا هم یو څوک په ذهن کې ښه موضوعات او مفاهیم را ټوکولی شي؛ خو د بیانولو لپاره یې کلمې او جملې نشي جوړولی، هغه ته هم لیکوال نه شي ویل کېدای.

لیکوال هغه چا ته ویل کیږي چې خلاق او پنځوونکی ذهن لري او په لفظونو کې د خپلو پنځونو راټولولو لپاره له ځانه پوره وي؛ خو البته یوه بله کسبي ځانګړنه هم باید پکې وي چې انتقاد منونکی او تر ډېره د خبرې اورېدو ظرفیت ولري چې دا کار یې د لیکوالۍ بهیر کې د سموالي لپاره خورا ګټور او مهم دی.

راځئ په لاندې لنډ بحث کې پرې وغږېږو!

هغوی چې لیکل یې دنده ده، په څلورو ډلو یې ویشو:

۱- **لیکونکی:** دا هغه څوک دی چې دنده یې یوازې لیکل دي. په دې معنا چې هغه د لیکنې د محتوا او مفهوم د څرنګوالي په اړه په فکر کولو ځان نه ستړی کوي او د الفاظو او جملو د پېیلو لپاره هېڅ ډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذوق او لېوالتیا نه لري. مثلاً- په ادارو کې د اداري چارو مامور، عریضه لیکونکی یا قباله او سند لیکونکی او...

۲- لیکوال ډوله: دا هغه څوک دی چې په ظاهره ځان لیکوال ښيي؛ خو په واقعیت کې لیکوال نه وي. په دې معنا چې له هرې پردۍ لیکنې یوه - یوه برخه را اخلي او له دې پرته چې په محتوا او پیغام کې یې د خپل فکر په اساس کوم ابتکار او نوښت راولي، محضې یې یو تربله سره پېیي، ان دا چې د منابعو او سرچینو له ذکر کولو یې هم ډډه کوي.

۳- لیکوال: هغه څوک دی چې د لیکنې ټول الفاظ یې د ده د فکر او خیال زېږنده وي. په دې معنا چې یوه نوې خبره یا موضوع د الفاظو په یوه ټولګه کې داسې وړاندې کوي چې پر لوستونکي یا مخاطب باندې اغېز پرې باسي. البته که اړوند سوژه یا موضوع نوې هم نه وي؛ خو د انعکاس زاویه ورته نوې کوي، په لیکنه کې د اغېز او جالبیت موندلو لپاره خپل فکري او تخیلي هنر کاروي او هڅه کوي چې په پوره معقولیت سره اړوند نظریه یا د موضوع تحلیل له خپل اړخه بیان کړي؛ یعنې د لیکنې مالکیت د ځان په ګټه ثابت کړي؛ د همدې لپاره خو د (وال) په روستاړي سره تر نورو هغو متفاوت شوی او دا بیخي ښکاره ده چې په پښتو کې د (وال) روستاړی یوازې د مالکیت یا تړاو لپاره کارول کیږي. لکه: پوهنوال، پاسوال، هېوادوال، کلیوال، ډګروال، لیکوال او...

۴- ژباړن: د ژباړن نوم هم د هغو کسانو په ډله کې راځي چې لیکل کوي؛ خو البته ژباړن ته لیکوال او لیکوال ته ژباړن نشو ویلی؛ ځکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دواړه نومونه د خپلو ځانګړو تعریفونو له مخې، سره متفاوت دي.

ژباړن هغه شوک دی چې د لیکوال د لیکنې پیغام/موضوع د مقصد ژبې ته هغسې اړوي، لکه څنګه چې د مبدأ ژبه (د لیکوال په لیکنه) کې يې بيان شوی دی؛ خو **لیکوال** بيا هره موضوع، لومړی خپل فکر ته نباسي او د بيانولو د زوايې يا چوکاټ له موندلو روسته ورته لیکنیزه بڼه ورکوي.

په ټوله کې لیکوال پنځوونکی او ژباړن پراخوونکی يا لېږدونکی بللی شو؛ خو یوه خبره چې مهمه يې بولم، دا ده چې ژباړن بايد ليکوال وي او که ليکوال د ژباړې مهارت ونلري، باک يې نشته.

څنګه لیکوال شم؟

د دې پوښتنې ځواب په یوه لنډه جمله کې خلاصه کېدلای شي: لیکل کوه! خو دا چې څنګه ليکل وکړئ او څنګه پر اړوندو ځانګړنو ځانونه وپوهوئ، په لنډ ډول پرې رڼا اچول کیږي؛ اما یوه موضوع چې په پام کې نیول يې حتمي دي، د لیکلو په برخه کې د تمرين کولو، زحمت ګاللو او ټولنې ته د خپل استعداد ښودلو اراده ده او لیکوال بايد دغه اراده ولري؛ ګنې نه شي کولای په ټولنه کې ځان ته د ليکوال نوم ورکړي.

په ټوله کې د لیکوال کېدو لپاره لاندې ټکي او لارښوونې تعقيب کړئ:

- د څه په اړه چې لیکنه کوئ، فکر او تمرکز پرې وساتئ.
- چاته لیکنه کوئ؟ ماشومانو، ځوانانو/لويانو، محصلانو، استادانو او که عادي خلکو ته؟ کله چې تاسو خپل مخاطب وموند او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی د پوهې کچ مو درک کړ، نو پوه شئ چې د ماهر او اغېزناک لیکوال یوه مهمه ځانګړنه همدا ده.

- اوس نو کاغذ/کتابچه را واخلئ یا کمپیوټر ته کښېنئ او د هغې موضوع په اړه لیکل پیل کړئ چې تاسو یې په اړه معلومات راغونډ کړي او غواړئ لیکنه پرې وکړئ.
- اړینه نه ده چې همدا اوس خپلو کلمو او جملو ته هنري ښایست ورکړئ، اوس تاسو یوازې د لیکلو ماموریت پرغاړه لرئ، نه د سمښت او تصحیح! نو هڅه وکړئ چې د جملو او پارګرافونو له تکرارونې او بیاکتنې پرته، خپله لیکنه تر پایه ورسوئ.
- د لیکنې له بشپړېدا روسته تاسو صلاحیت لرئ چې خپله لیکنه په هنري رنګ ښایسته کړئ او ان ژور بدلون پکې راولئ.
- له خپل یو نږدې او پوه ملګري سره یې هم شریکولای شئ، کېدای شي د هغه نظریات زیاته مرسته درسره وکړي.
- په لیکنه کې د نیمګړتیاوو په اړه اندېښنه مه کوئ؛ ځکه چې په انساني پنځونه کې د نیمګړتیاوو شتون یو معمول دی، البته د نیمګړتیاوو د زیاتوالي یا کموالي بحث جلا دی، اما له شتون څخه یې ځکه انکار نشي کېدای چې وخت ګرځندی روان دی او د دغه ګرځندي حرکت له امله د فکرونو او پوهې چټک بدلون ته په کتو، دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیڅ حیرانوونکې نه ده چې په دې برخه کې نیمګړتیاوې ترسترګو شي.

- اوس نو یو بل مهم پړاو دا دی چې خپله لیکنه مو خپره کړئ؛ دا کار نه یوازې ستاسو جرأت او پر لیکوالۍ حاکمیت زیاتوي، بلکې ستاسو په هڅونه کې خورا مرستندوی رول لوبوي.
- **د لیکوال په اړه هري ګولډن[1] د (لیکوالي مور ذاتي نه ده) په نوم یوه مقاله کې لیکي:** «بنیادمان نړۍ ته لیکوالان نه راځي» معنا دا چې یو څوک له پیله لیکوال نه وي، بلکې لیکوال ترې جوړیږي.

اوس که پوښتنه وشي چې څنګه جوړیږي؟ ځواب یې دا دی چې د ښو او پیاوړو لیکوالانو د اثارو لوستلو او د ډېر ډېر لیکلو په پایله کې انسان لیکوال جوړیدلی شي.

- **همدارنګه یاشار کمال[2] د یو کتاب په سریزه کې لیکي:** آیا داسې لیکوال مو لیدلی چې خپل هنر یې په ښوونځي کې ترلاسه کړی وي؟ دا سمه ده چې د لیکوالۍ لپاره لیک لوست مهم دی؛ خو دا حتمي نه ده چې یو څوک دې د لیکوالۍ لپاره لوړې زدکړې

[1] - هري ګولډن/Harry Lewis Golden: امریکایی لیکوال او ورځپانه چلوونکی دی (۱۹۰۲ – ۱۹۸۱ز).

[2] - یاشار کمال/Kemal Sadık Gökçeli: ترکي نامتو لیکوال دی، شاوخوا ۴۰ ناولونه یې لیکلي او لومړني ناول یې نړیوال شهرت ترلاسه کړی (۱۹۲۳- ۲۰۱۵ز).

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړي. البته که یو څوک لوړې زدکړې ولري او لیکوالي هم کوي، بیا نو د لیکلو محدوده یې خورا پیاوړې او پراخېږي.

یادښت: جک لندن، ارنسټ مېلر همینګوې، ویلیم فاکنر او ریچرډ ویلیم رایټ هغه لیکوالان ول چې لوړې زدکړې یې نه درلودې؛ خو دوی له هغو لیکوالانو سره برابر ول چې د پوهنتون په کچ یې زدکړې کړې وې.

لنډه دا چې هېڅ کوم مورذاتي لیکوال شتون نلري او دا ټول د مطالعې او لیکلو د پایلې برکت دی.

- **هنټر ټامپسن[1] د ښو لیکوالانو د اثارو لوستلو په اړه وايي:** لیکل اسان کار نه دی، ان ویلی شو چې خورا ستونزمن کار دی؛ دا ځکه چې د فکر خبره او پیغام، د کاغذ پرمخ راوستل کېږي چې دا راوستل یو لوی هنر غواړي او د دغه هنر راغوړولو لپاره د ښو لیکوالانو کتابونه ولولئ.
- **(نامعلوم) د خیال پالنې/خیال پلوۍ په اړه کاږي:** که څه هم خیال پالنه دومره ښه کار نه دی؛ خو دلته کېدای شي تاسو له خپلو احساساتو او افکارو سره نزدې کړي. خیال د ټولو ښو او بدو لیکنو سرچینه ده.
- **هېنري مېلر وايي:** لیکل خپل لومړیتوب وګرځوئ، نوموړی زیاتوي: یو جدي لیکوال باید خپل هنر او کسب تر هر څه لوړ

[1] - هنټر ټامپسن/Hunter S. Thompson: امریکایی لیکوال دی (۱۹۳۷ – ۲۰۰۵ز).

(c) ketabton.com: The Digital Library

وګنې او له هر کار مخکې باید لیکل وکړي. انځورګري، د موسیقۍ اورېدل، تفریح، سینما ته تګ او نور کارونه باید په دویم قدم کې ترسره شي.

- **ګرټروډ سټاین[1] وايي:** په هر ځای کې د خپل خلاقیت منبع یا سرچینه ومومئ. شاید د پنځېدونکو یا خلاقانه لیکلو حس درشي؛ خو که هغه شتون ولري او تاسو یې وړاندې کړئ. دا چې د لیکلو احساس درشي، نو یوه الهام بخښونکې خلاقانه سرچینه پیدا کړئ او په ترتیب سره هغې ته رجوع وکړئ. سټین زیاتوي: د دغه کار لپاره یې په ذهن کې تر ټولو ښه انګېزه هغه وخت ور پیدا شوه چې د موټر چلولو پر مهال یې د سړک پر غاړه غوا ته پام شو. نوموړې په ورځ کې یوازې ۳۰ دقیقې لیکل کول او پاتې نور وخت یې د کروندې شاوخوا ته موټر چلاوه چې کله به یې متفاوته غوا لیدله، هغې ته به ځېر کېد، څو په ذهن کې یې خلاقانه فکرونه او نظرونه ورپیدا شي.
- **مارینا کیګان[2]** هغه ځوانه لیکواله وه چې له ییل پوهنتون څخه تر فارغېدو پنځه ورځې روسته مړه شوه. د هغې روستۍ لیکنه «د یوازیتوب پر وړاندې» چې په ډیلي نیوز کې خپره شوه، په یوه اونۍ کې تر یو میلیون ځله زیاته ولوستل شوه؛ دا ځکه چې هغې

[1]- ګرټروډ سټاین/Gertrude Stein: امریکایي الاصله ناول لیکواله او شاعره ده چې فرانسه کې اوسېدلې (۱۸۷۴- ۱۹۴۶ز).

[2]- مارینا کېګان/Marina Evelyn Keegan: امریکایي لیکواله ده (۱۹۸۹ – ۲۰۱۲ز).

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړوند موضوعات په دقت سره را اخیستي ول. نوموړې یو ځای کې لیکلي دي: درې کاله وړاندې مې پر یو نوملړ لیکلو پیل وکړ، دا نوملړ لومړی د یادښت په کتابچه کې ځایېد؛ خو هغه ورو ورو پراخ شو او بیا مې نوم هم ورته (د جالبو شیانو نوملړ) غوره کړ. بالاخره د دغه نوملړ د بشپړولو لپاره عادت شوم او لا وهڅېدم چې هره ورځ کار پرې وکړم. په دغه نوملړ کې مې له ټولګي نیولې تر کتابتون، خوبځای، رېلګاډي او هر هغه څه چې راته جالب برېښېدل، پکې ورزیاتول، اوس خبره تر دې رسیدلې چې همغه نوملړ د کتابچې ۳۲ مخونه نیولي دي.

- **مارګرېټ الینور اتووډ**[1] **په ګارډین پاڼه کې لیکلي دي:** د لیکوال کېدو لپاره تاسو یو عمومي لیکدود، د ژبې یو ابتدایي لارښود کتاب او واقعیت سره یو ځای کېدو ته اړتیا لرئ. پر دې خبره باید وپوهیږئ چې هېڅ شی مجاني یا خوشې نه دي. لیکوالي ستاسو کار او کسب دی او په عین وخت کې یو قمار هم. تاسو ته هېڅکله څوک د تقاعد په ډول امتیازات نه درکوي، کېدای شي کله کله ځیني کسان مرسته درسره وکړي؛ خو په ټوله کې باید پر خپلو پښو ودرېږئ؛ ځکه تاسو خو لیکوالۍ ته چا اړ کړي نه

[1]- مارګرېټ الینور اتووډ/ Margaret Elenor Atwood: کاناډایي لیکواله، شاعره او کره کتونکې ده (۱۹۳۹ز – زیږورځ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

یاست، دا چې په خپله لیوالتیا دا کار کوئ، نو هم ورته پابند اوسئ او هم له چا نه شکایت مه کوئ.

- **ګبرېل ګارسیا مارکز[1] له یوې رسنۍ سره په مرکه کې ویلي:** پر هغه څه چې پوهیږئ او هغه تجربې مو چې درته په زړه پورې وي، ویې لیکئ.
- **جوایس کارل اوټس[2] په دې اړه پر خپله ټویټر پاڼه داسې کاږلي:** په خپله خوښه او لېوالتیا لیکنه وکړئ، د همدې ورځې په هیله.
- **زادي سمېت[3] د لیکوالانو لپاره ځینې اصول ټاکلي او په هغو کې توصیه کوي چې:** له خلکو او ډلو لېرې اوسئ؛ ځکه دوی سره په ځنګ کې تاسو د خپلو لیکلو سبک او طرز کې پیاوړتیا او لوړتیا نشئ راوستلی. هغه ټینګار کوي: کوم ځای چې د لیکلو لپاره غوره کوئ باید ارام او خلوت ځای وي.
- **ماري فلنري اوکانر[4] وایي:** که د لیکلو لپاره دوه زړي اوسئ او یا هم د لیکلو په اړه په خپل ژوند کې د کافي تجربو د ترلاسي لپاره

[1] - ګبریل ګارسیا مارکز/Gabriel José García Márquez: کولمبیایي لیکوال دی (۱۹۹۷-۲۰۱۴ز).

[2] - جوایس کارل اوټس/Joyce Carol Oates: امریکایۍ لیکواله او شاعره ده (۱۹۳۸ز – ژېږورځ).

[3] - زادي سمېت/Zadie Smith: انګلستانۍ ناول لیکواله ده (۱۹۷۵ز- زېږورځ).

[4] - ماري فلنري اوکانر/Mary Flannery O'Connor: امریکایي لیکواله ده (۱۹۲۵- ۱۹۶۴ز).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاډه نه یاست، نو ښه ده چې خپله حافظه لږ وڅېړئ. نوموړې په دې اړه زیاتوي: هر چا چې له ماشومتوبه خپل ځان سلامت راویستلی، په کافي اندازه معلومات یې ترلاسه کړي او کولای شي د عمر تر پایه لیکنې وکړي.

- **ویلیم فاکنر[1] په ۱۹۵۶م کال کې د پاریس ریویو سره په مرکه کې ویلي ول:** لیکوالان باید تل له خپل ترسره کړي کار څخه راضي نه وي؛ ځکه ستاسو لیکنه چې باید څومره ښه وي، په اصل کې همغومره نه وي چې تاسو ترې راضي یاست. ښه دا ده چې له نورو سره له بې ځایه پرتلنې لاس واخلئ او هڅه وکړئ چې یوازې له خپل ځان څخه غوره واوسئ.
- **ستېفن کینګ[2] په دې اړه پر دوو ټکیو ټینګار کوي او پاسنۍ ټولې خبرې په همدې دوو ټکیو کې را لنډوي:** زیات ولولئ او زیات ولیکئ. له دې پرته بله لاره نه ده رامعلومه.

اسانه یې درته وایم، یو قلم او کاغذ تل په جېب کې وساتئ، یا هم په خپلو ځیرکو موبایلونو کې (ورډ اپلېکېشن) فعال کړئ؛ ځکه انسان په طبیعي توګه له ډول ډول پېښو سره مخ کیږي، نو د خپل ذوق او پام مطابق پېښې له ځان

[1] - ویلیم فاکنر/William Cuthbert Faulkner: د نوبل جایزې ګټونکی امریکایی ناول لیکوال دی (۱۸۹۷- ۱۹۶۲ز).

[2] - ستېفن کېنګ/Stephen Edwin King: امریکایي لیکوال دی چې تر ۲۰۰ زیات مختلف اثار لري (۱۹۴۷ز – زېږورځ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره په کاغذ یا موبایل کې یادښت کولای شئ؛ روسته چې بیا کله هم د کومې پېښې یا سوژې د غځېدا یا پرې د لیکنې هوډ کوئ، نو له فکر او ویرې پرته سمدلاسه ورباندې پیل وکړئ. مهمه نه ده چې تاسو یې څومره غځولی شئ، مهمه دا ده چې د غځېدو اراده یې وکړئ او د دې غځېدا لپاره پر ځان باوري شئ؛ خو شرط باید دا وي چې دا کار مو بیا بیا او ورپسې بیا تکرار کړئ، هله به د لیکوال خطاب درته وشي.

دا چې ولې باید لیکنه وکړو او لیکل څه ارزښت لري، په لاندې ځانګړنو کې پرې پوهېږو:

۱. د شته مسایلو او ستونزو بیانول.

۲. نورو ته د خپلو پوهو او مهارتونو لېږدول.

۳. له ځانه د اثر او فکر پرېښودل.

۴. د فکر او عمل سره نزدې کول.

۵. په لیکنه کې د مهارت ترلاسه کول.

۶. په کاري چاپېریال او ټولنه کې نورو ته د خپلو ورټیاوو ښودل او ځان مطرح کول.

۷. د خپلو معلوماتو زیاتول او په ذهن کې یې حک کول.

۸. د خپلو ایډیاوو وده او په دې برخه کې د لا ډېرو څېړنو ترسره کول.

۹. انساني پوهاوي ته وده او پراختیا ورکول.

۱۰. د مسایلو او علومو تلپاتې کول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقاله/لیکنه

د مقالې لغوي معنا خبره یا وینا ده؛ خو په اصطلاحي تعریف کې هغې لیکنې ته وايي چې لیکوال یې د یوې موضوع په اړه د خپل نظر بیانولو په پار لیکي.

یا، مقاله هغې لیکنې ته ویل کیږي چې د یوې ځانګړې موضوع په اړه پکې په متوسط ډول داسې بحث وشي چې اړوند اصول یې په پام کې نیول شوي وي.

مقاله تر ډېره په مجلو، ورځپاڼو، وېب سایټونو، مهالنیو او نورو کې خپرېږي چې اوسمهال یې د لیکوالۍ په ډګر کې بازار خورا تود دی.

د مقالې عناصر

په ټوله کې د مقالې لیکلو لپاره څلور عناصر ټاکل شوي دي:

۱- سرلیک/عنوان ۲- سریزه/مقدمه ۳- منځپانګه/متن ۴- پایله/نتیجه

خو د علمي/تحقیقي مقالې لپاره بیا دوه عناصر نور هم زیاتیږي، چې هغه لنډیز او منابع دي؛ لنډیز معمولاً له سرلیک روسته او منابع د مقالې پای کې (له پایلې روسته) کارول کیږي.

د دې لپاره چې د مقالې ټول قالب روښانه شي، نو علمي بېلګه یې تر بحث لاندې نیسو:

۱- **سرلیک/Tittle:** د سرلیک ټاکلو لپاره باید هرومرو دا په پام کې ونیول شي چې سرلیک زرګونه کسان لولي او پخپله مقاله/لیکنه سلګونه کسان؛ په دې معنا چې اکثره کسان یوازې د مقالو، خبرونو او نورو معلوماتو سرلیکونه لولي او ترې تېرېږي؛ خو د دې لپاره چې لوستونکي ستاسو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکنې لوستو ته تم شي او هغه ولولي، نو پکار ده چې جذاب، روښانه، منطقي، په ادبياتو برابر، محتوا پورې تړلی او له تلوسې ډک عنوان ورته وټاکئ؛ ځکه همدا عنوان دی چې لوستونکی يا د مقالې لوستو ته اړ کوي او يا يې ترې تېروي.

د عنوان/ټايټل ټاکلو لپاره لاندې اصولو ته پام وکړئ:

۱- په عنوان کې بايد د مقالې اصلي يا مرکزي ټکی او هدف بيان شي.

۲-کليشوي، تکراري او مترادفې کلمې پکې ونه کارول شي.

لکه: د... په اړه څېړنه، ... ته يو کتنه او...

۳- بايد له ۸- ۴ کلمو لنډ او له ۱۲ کلمو اوږد نه وي.

لکه: (اوږد) په ماشومانو کې د ړندوالي لاملونه او خنډونه او په دې اړه د درملنې نوې او اغېزمنې لارې چارې (ناسم).

(متوسط) د ماشومانو د ړندېدو لاملونه او د هغو نوې اغېزمنه درملنه (سم).

(لنډ) د ماشومانو د ړنديدو درملنه (ناسم).

۴- د يوې نيمګړې او نامشخصې جملې په بڼه وليکل شي.

۵- د خبري يا استفهامي او پوښتنيزې جملې په بڼه نه وي.

نوټ: عنوان پخپله ځانته يو تعريف لري، نوجمله يې هم ځکه نشو بللی چې فاعل، فعل او مفعول پکې نه شته، خو دا چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

جملې په بڼه یې یادوو، دلته هدف همغه د جملې چوکاټ او کچ دی.

٦- مبهم نه وي.

٧- جذاب او روان وي.

٨- لنډیزونه، فارمولونه او اصطلاحګانې پکې ونه کارول شي.

٢- لنډیز/Abstract: د مقالې دا برخه یو ډول تبلیغي بڼه لري چې یوازې د لوستونکو پام جلبوي؛ نو داسې باید ولیکل شي چې لوستونکی هرومرو د پاتې مقالې لوستلو ته اړ باسي؛ یعنې لوستونکی له سرلیک روسته په لنډیز کې دا موندلی شي چې مقاله د څه په اړه ده؟ د پام وړ ده که نه او...؟

همدارنګه په لنډیز کې د مقالې ټولې برخې لکه: سریزه، هدف، موضوع، طرز او پایله په لنډه توګه بیانیږي، که څه هم اندازه یې د مقالې اوږدوالي پورې اړه لري؛ خو دا چې په معمول ډول باید (تر ٢٥٠ تورو اوږد نه وي)، دغه ظرفیت او قالب ته په کتو سره یې ټول اړوند مطالب پکې په څه ډول راوړل شي؟ دا کار د لیکوال په مهارت او استعداد پورې تړلی دی؛ خو یو مهم ټکی چې باید یو ځل بیا یې یاد کړم، دا دی چې لنډیز یوازې په علمي/تحقیقي مقالو او لیکنو کارول کیږي.

٣- سریزه/Introduction: د لیکنې کیلي او پیل بلل کیږي چې لوستونکی د اړوندې محتوا په ارزښت او مفهوم پوهوي؛ یعنې موضوع ته د ورننوتو لپاره یې د یوې دروازې یا نخشې په توګه ګڼلی شو.

په سریزه یا مقدمه کې اړونده موضوع په ټولیز یا مختصر ډول بیانیږي او همدارنګه په پای کې یې حللارو ته لنډه اشاره کیږي؛ یا داسې ویلی شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې سریزه د لیکوال او لوستونکي ترمنځ د اړیکې یوه وسیله ده، څو په دغه منځ کې د اړوند پیغام انتقال ته د جلب زمینه برابره شي.

۴- متن: د مقالې بدنه او منځپانګه ده چې د موضوع هدف، پیغام، څېړنه او ټول مفهوم پکې په مفصل ډول بیانیږي؛ یعنې د متن برخه د مقالې زړه دی او همدلته پر ټاکل شوې موضوع بشپړ بحث ته دوام ورکول کیږي؛ خو کوم ټکی چې په دې برخه کې خورا مهم دی، هغه د اړوندې مسألې/موضوع داسې روښانه کول دي چې کله د مقالې سرلیک، لوستونکی په کومه تمه او تلوسه د هغې لوستلو ته راکاږي، نو پکار ده چې تمې او تلوسې ته یې واقعي ژمنتیا وښودل شي.

۵- پایله/Conclusion: د مقالې دا برخه معمولاً روستۍ وي او د اړوندې موضوع ټول بحث پکې راټولیږي؛ نو په دغه ځای کې چې کوم پیغام ته ځای ورکول کیږي، باید د هغو کلمو او جملو له تکرار نه پکې ډډه وشي چې په لنډیز او سریزه کې ذکر شوي وي.

همدارنګه:

- پایله باید لنډه وي.
- اغېزناکه وي.
- په موضوع پورې اړوند وي.
- حللاره پکې روښانه شوې وي.

٦- سرچینې/References: له کومو ماخذونو او سرچینو څخه چې د اړوندې مقالې د بشپړولو لپاره ګټنه شوې وي، د مقالې په پای کې یې یادون مهم دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادښت: هغه سیاسي، اجتماعي، ادبي او ان علمي مقالې چې اوسمهال خورا معمول دي او لیکوال يې له کومې څېړنې پرته د نیوکې یا خپل نظر او پیغام لېږدولو لپاره لیکي، نو په هغو کې لنډیز او سرچینې په پام کې نه نیول کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مقالې ليکلو شرايط

۱- پر ژبه حاکميت ولرئ.

۲- داسې څه وليکئ، چې هم نوي او هم ورته اړتيا وي، نه تکراري او زړې خبرې.

۳- ښه ځان وپوهوئ او هر څه ته داسې ځير شئ، څو داسې څه پکې ومومئ چې بل څوک يې نشي موندلی.

۴- ليکنه يو ناڅاپه پيل کړئ.

۵- پر کومه موضوع چې ليکنه کوئ، د هغې په اړه بايد کافي معلومات ولرئ.

٦- د ازادۍ فکر او احساس بايد ولرئ، نه چا ته تمه ولرئ او نه د تملق او چاپلوسۍ اخلاقو نه ګټه واخلئ.

۷- په هر حالت کې د کلام عفت وساتئ او د ليکوالۍ له اصولو او موازينو څخه ونه وځئ.

۸- له بيا بيا ليکلو مه ستړي کيږئ.

۹- ليکنښې په پام کې ونيسئ.

۱۰- پر هغه چا چې باور لرئ، هغوی ته د لوستلو لپاره خپله ليکنه ورکړئ، روسته بيا د هغې د څرنګوالي په اړه ترې وپوښتئ.

۱۱- خپل ليدلوری مو د خپل چاپېرىال سره پر بلدتيا پياوړی کړئ.

۱۲- کوم څه چې ستاسو د پام او خوښې وړ نه وي، هغه مه ليکئ.

۱۳- د ليکوالانو ناستو او سيمينارونو کې ګډون وکړئ.

۱۴- په لومړيو کې راپور او لنډې ليکنې تجربه کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

١٥- بېځایه او تکراري جملې مه کاروئ.

١٦- ریښتینولي او ژمنتیا ولرئ.

١٧- ولیکئ، ولیکئ او ولیکئ.

د مقالې ډولونه

مقاله د موضوع له پلوه په زیاتو برخو ویشلی شو. لکه: سیاسي، علمي، اجتماعي، اقتصادي، ادبي او... خو د چوکاټ/قالب له پلوه په څلورو ډولونو ویشل شوې ده:

تحقیقي، تحلیلي، مروري او تدویني

١- **تحقیقي مقاله:** دا ډول مقاله په ټوله کې پر تحقیق او څېړنه راڅرخي چې یوه موضوع (علمي، تاریخي، ادبي، خبري او...) څېړي او د خپل نظر سربېره د پوهانو او استادانو نظریو ته هم پکې ځای ورکول کېږي.

د تحقیقي مقالو لوستونکي تر ډېره د پوهنتون استادان او محصلان، څېړونکي او کارپوهان وي.

٢- **تحلیلي مقاله:** دا ډول مقاله چې نظري هم بلل کېږي، لیکوال د څېړنې له پخوانیو سرچینو څخه په استفاده خپل افکار او لیدلوري غځوي؛ یعنې ځیني دلایل او شواهد ورزیاتوي او په یوه نوې بڼه یې بیانوي.

٣- **مروري مقاله:** په دا ډول مقاله کې په لوی کچ د هغو لیکنو تحلیل، ارزونه او نقد شامل وي چې مخکې خپرې شوې وي او د یوې مشخصې مسألې د روښانولو لپاره لیکل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴- تدويني مقاله: په دا ډول مقاله کې د يوې خاصې موضوع په اړه هغه بېلابېل نظريات او ويناوې راټولېږي چې هغه له وړاندې په کتابونو، مجلو، ويب سايټونو او... کې خپاره شوي وي؛ يعنې په واقعيت کې کوم نوي څه نه ترسره کيږي. د دې او تحليلي مقالې ترمنځ توپير دا دی چې دا په نوې نظريې پورې نه محدوديږي؛ خو په تحليلي هغې کې بيا ابتکار او نوې نظريه شرط ده.

د مقالې ليکلو په اړه لارښوونې؟

۱- ټوليزه موضوع: د يوې مناسبې موضوع ټاکلو لپاره د لازمې انګيزې لرل او د ټولنې اړتياوو ته پاملرنه.

۲- د ارزښت له پلوه د موضوع څېړل: په دې برخه کې بايد له ځانه داسې وپوښتئ:

- ټاکلې موضوع څومره ارزښت لري او څومره نوې ده؟
- څېړل او راټولول يې څومره ګټور او څومره زيانمن دي؟
- پر ټاکلې موضوع مقاله ليکل کېدای شي که نه؟
- آيا ستونزې او خنډونه به هم ولري که نه؟ که لري يې څه ډول دي؟ او څومره به د لوستونکو د پام وړ وي؟
- دغو ټولو پوښتنو ته بايد مناسب ځوابونه ولرئ، ايله به مو دا مزل اسانه شي.

۳- د نظرياتو او مشورو راټولول: د موضوع په اړه د نظر خاوندانو، پوهانو او په ټوله کې د باتجربه کسانو او يا هم له کتابونو او ويب

(c) ketabton.com: The Digital Library

سایټونو څخه د معلوماتو، نظریاتو او مشورو راټولول، له هغو نه په اقتباس او د خپل نظر په ورګډولو سره، د موضوع غځول او څېړل خورا اسانه کیږي.

۴- عمومي مطالعه: د مقالې لیکلو لپاره عمومي مطالعه بیخي ډېر ارزښت لري چې باید لیکوال ترې برخمن وي.

د مقالې لیکلو پر مهال باید لاندې څو خبرې په پام کې ونیول شي:

الف. مقاله باید پر یوه موضوع راټوله وي او بلې داسې عمومي موضوع ته پکې ځای ورکول نه دي پکار، چې له اصلي موضوع سره په ټکر کې راشي یا لوستونکي ته د اصلي موضوع په تشخیصولو کې پوښتنې ور پیدا کړي او د دغې ګډوډۍ له کبله د مقالې له لوستلو زړه توری شي.

ب. په مقاله کې باید د وخت تشخیص ته پام وشي. د لیکنې په لړ کې باید د پېښو تېر، حال او راتلونکي وختونو ته په جدي ډول پام وشي، ګنې د وختونو د ګډوډۍ له امله اصلي مفهوم او پیغام نشي لېږدېدلی.

ج. په مقاله کې د پېښې ځای ته هم پام کول خورا مهم دي. د هرې پېښې ځای باید مشخص شي او د پېښو د تسلسل په لړ کې لکه ثنګه چې وختونو ته دقت پکار دی، همدغسې د ځایونو په برخه کې هم دقت مهم او اړین دی.

د. تسلسل او د موضوعاتو تړاو د هرې لیکنې مهمه ځانګړنه ده. د یوې مقالې کلمې او جملې باید د زنځیر کړیو په څېر یو تربله په سمه توګه سره تړلې او پېیل شوې وي چې دا کار له مقالې سره د لوستونکي د ساتلو او له سختۍ پرته د مفهوم لېږدولو لپاره خورا مهم او ګټور دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه مقاله څنګه لیکلی شئ؟

۱- زیاتې او مختلفې مقالې ولولئ: یوه مهمه وینا ده چې وایي: که غواړئ بریالي اوسئ، هغه کارونه تکرار کړئ چې بریالیو خلکو کړي دي؛ نو معنا دا چې د مقالو او لیکنو په لوستلو ستومانې احساس نکړئ.

۲- یوه څېړنه څو ځله ولولئ: یوه مقاله وټاکئ او بیا یې څو ځله ولولئ. دا کار هم ستاسو پوهه او معلومات زیاتوي او هم غوڅ نظر وربانديې ورکولای شئ. ان تردې چې له همغو موضوعاتو په استفاده، کولای شئ په نوي طرز بله لیکنه وکړئ.

۳- په ادبي او علمي ناستو کې ګډون وکړئ: لومړی په څو ناستو کې د مقالې یا لیکنې له وړاندې کولو پرته برخه واخلئ، روسته بیا کولای شئ خپله لیکنه هم ورته وړاندې کړئ، کېدای شي ستاسو لیکنه نقد او په اصطلاح زیاته وټکول شي؛ خو پروا یې مه ساتئ؛ ځکه همدا کار بریالیتوب ته ستاسو د نزدې کېدو یو پړاو دی.

۴- همدا اوس یوه مقاله ولیکئ: معنا دا چې د مقالې له نه لیکلو څخه د یوې ډېرې کمزورې مقالې لیکل هم ښه دي؛ په دې کې د شرم او ډار کومه خبره نشته.

۵- له خپلو ټولګیوالو یا ملګرو مرسته وغواړئ: چې کله مو یوه مقاله ولیکله، له خپل داسې یو ملګري سره یې شریکه کړئ چې په مقاله لیکلو پوهیږي او له هغه څخه د مقالې نیمګړتیاوو او بشپړتیاوو په اړه لیکلی نظر واخلئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦- په لومړیو کې په ډېرو جزیاتو پسې مه ګرځئ: حتمي نه ده چې ستاسو لومړنۍ مقاله دې تر ټولو غوره وي؛ کافي ده چې د مقالې عمومي چوکاټ کې یوه لیکنه وکړئ او ورو ورو بیا خپل مهارت پیاوړی کړئ.

٧- له بل نه د معلوماتو په ترلاسه کولو مه شرمیږئ: ان که ستاسو د مهارت په هر پړاو کې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

راپور

د راپور تعریف: په لنډ او روښانه ډول د يوې پېښې او د هغې د دلايلو، تجزيې او تحليلونو ليکلو ته راپور وايي.

ياداسې ويلی شو: هغوی چې د يوې موضوع يا پېښې په اړه هېڅ يا پوره معلومات ونلري، ورته د کافي معلوماتو وړاندې کول، راپور بلل کيږي.

د راپور په اړه بېلابېل تعريفونه شوي چې دلته يې هغه مهم را اخلو:

- راپور هغه فن دی چې لوستونکي يا اوريدونکي ته په چټکۍ، بشپړتيا او وضاحت سره پيغام رسوي.
- راپور هغه کړنه ده چې د مطالعې، کتنې او څېړنې په اساس ترسره شوې وي.
- راپور هغه مهارت دی چې له شته ټولو امکاناتو او لوازمو څخه ګټه واخيستل شي.
- راپور هغه شرحه، نقل او روايت دی چې د مخاطب پام ځان ته ور اړوي.

خو د دې لپاره چې يو ليکنيز، غږيز يا انځوريز متن ته راپور ووايوو، په هغه کې بايد دغه درې عناصر(مشاهده، مصاحبه او تحقيق) په موثر او متوازن ډول شتون ولري.

راپور د بېلابېلو برخو لپاره په بېلابېلو ډولونو ليکل کيږي؛ خو هغه ډولونه چې ډېر کارول کيږي او زموږ په روان بحث پورې تړاو مومي، دلته يې رڼا اچوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

- **اداري/کاري راپور:** دا هغه راپور دی چې معمولاً د اداري کارکوونکي خپلو مشرانو ته د خپلو کړنو په اړه په لیکلي ډول معلومات ورکوي؛ چې په ورځني، اونیز، میاشتني، مهالني او کلني ډول وړاندې کیږي.

  یا، د اداري اړوند څانګه/څانګې (څارنه او پلان) د ادارې د ټولو یا ځینو برخو په اړه معلومات او ارقام راټولوي او د راپور په چوکاټ کې يې لوړو مقاماتو، تمویلوونکو او... ته وړاندې کوي. البته دا راپور په مهالني او کلني ډول چمتو کیږي.

- **خبري راپور:** هغه راپور دی چې د خبر بېلابېلو ناڅرګندو او نابشپړو اړخونو د بشپړولو لپاره له تحقیق، مصاحبې او د امکان په وخت کې له مشاهدې روسته ترتیبیږي.

  یا، خبري راپور هغه شتمن یا بشپړ خبر دی چې اړوند او پوره اضافي معلومات ولري. لکه: رادیویي راپور، تلویزیوني راپور او یا نور رسنیز راپورونه...

- **تحلیلي راپور:** په دغه راپور کې د هر ډول پېښې په اړه خبر، معلومات، نظریات یا څرګندونې او نور اړوند غبرګونونه او اغېزې په تفصیل سره راوړل کیږي.

- **تحقیقي راپور:** د یوې داسې پېښې/موضوع لاملونه، انګیزې او نور دلایل پکې راټولیږي چې په هغو کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتابتون له تحقیق، د کارپوهانو له نظرونو، د معلوماتو راټولولو او د ارقامو له تحلیل څخه استفاده شوې وي.

- **توصیفي راپور:** دا راپور تر ډېره د ټولنیزو موضوعاتو، حوادثو او طبیعي پېښو د بیا ویلو لپاره چمتو کیږي. لکه د یوې ټولنې فرهنګ یا د یو شخص خواص او په هغه کې د پام وړ کړنې او اړوند موضوعات په تفصیل سره بیانوي.

راپور لیکل

د راپور په لیکلو کې باید لاندې ځانګړنې رعایت شي:

- لنډ سرلیک غوره کول.
- د مخاطب معلومول.
- ساده لیکل.
- سم (دقیق) لیکل.

د راپور جوړښت

د راپور جوړښت ته لاندې درې اصلونه په پام کې نیول کیږي:

مقدمه - متن - پای

۱- **مقدمه:** د موضوع په تړاو باید داسې ترتیب شي چې مخاطب ته روښانه او د پوهېدو وړ وي؛ همدارنګه زړه راکښونکې وي؛ یعنې د لوستونکي یا اورېدونکي د خوښې وړ وي او په هغه کې د راپور لوستو/اورېدو لېوالتیا پیدا کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- متن/بدنه: په متن کې شمېرې (ارقام)، لاسته راوړنې، تحلیلونه، معلومات او د هغو تفسیر وړاندې کیږي.

۳- د راپور پای: د راپور پای کې نتیجه ګیري/پایله، حللارې او وړاندیزونه راوړل کیږي.

د راپور عناصر

- څه؟
- څنګه؟
- څه وخت؟
- څه ته (ولې)؟
- چا ته؟
- چېرته؟

که راپور لیکونکی د راپور لیکلو پر مهال پاسنیو پوښتنو ته واقعي او دقیق ځوابونه ولري، نو راپور په سمه توګه بشپړولی شي.

په راپور کې مهم او د ټینګار ټکي:

- هره خبره یا موضوع چې مهمه وي، هغې ته باید زیات ځای ورکړ شي.
- په متن کې پر دغو اصطلاحاتو (تر ټولو مهم لامل، اساسي خبره، پوښتنه دا ده، خو کله چې او...) باندې ټینګار، د لوستونکي توجه جلبوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په راپور ليکلو کې منطقي ترتيب ته پام کول:

- د راپور خاکه بايد يو ځل وکتل شي.
- د اصلي او فرعي مطالبو له ځانګړي کولو روسته بايد هغه د لومړيتوب او ارزښت له پلوه ترتيب شي.
- د پاراګرافونو په اندازه کې بايد تعادل په پام کې ونيول شي.

د راپور ليکلو پړاوونه:

۱- د معلوماتو راټولول: په دې پړاو کې پوره غور او دقت ته اړتيا ده؛ ځکه چې د معلوماتو په اړه تېروتنه له همدې ځايه سرچينه اخلي.

۲- د خاکې/طرحې برابرول: دا د راپور اصلي پايه او بدنه بلل کيږي چې ټول راپور ترې بڼه مومي.

۳- د راپور ليکلو سبک: راپور بايد روښانه، روان او دقيق وي. همدارنګه علمي اړخونو او رسمي اصولو ته يې په پام، بايد له تشريفاتي او اضافي اصطلاحاتو ډډه وشي.

۴- د کلمو کارولو څرنګوالی: د راپور د مهموالي يا د خپلې پوهې ښودلو لپاره بايد سختې او لهجوي کلمې ونه کارول شي.

۵- د جملو بڼه: د جملې اسانولو لپاره بايد په هېڅ ډول مهم لفظ يا کلمه د جملې له منځه حذف نشي.

همدارنګه:

- په جمله کې بايد اضافي او غيرضروري کلمې ونه کارول شي.
- د ژبې ګرامري اړخ يې په پام کې ونيول شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په یوه جمله کې باید د تړاو/ربط او نسبت توري لکه (د، او، نو، چې، که، له او...) زیات او بې مورده ونه کارول شي.
- د اوږدو جملو او پارګرافونو له کارولو دې ډډه وشي.
- لکه څنګه چې راپور لیکونکی عادي خبرې کوي، همغسې دې راپور هم ولیکلي، هنر او ښایست یې په همدې کې دی.

٦- **پارګراف(بند):** په هر پاراګراف کې یو مطلب یا فکر بیانیږي او پاراګرافونه باید نه دومره لنډ وي چې اړوند مفهوم محدود کړي او نه دومره اوږده وي چې د اضافه او تکراري کلمو یا جملو له کبله اصلي مفهوم پکې ورک شي.

د پاراګراف ګټې: د یومخیز کېدا مخه نیسي او همدارنګه:

- د مطالبو په وېش کې مرسته کوي.
- د مطالبو وېش او پکې د فرعي موضوعګانو رامنځته کېدا، د لوستونکي پام ور اړوي.

٧- **د متن پاک لیکون (پاک نویس) او سمښت/اېډېټ:** دا د راپور روستی پړاو دی چې پکې د راپور متن بیا کتل کیږي، بیا لیکل کیږي او تېروتنې یې سمېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کيـــسه

د کيسې سرچينه تخيل دی او هر هغه څه چې په دغه نوم ښه مومي، د تخيل زېږنده/تخليق بلل کېږي.

کيسه/داستان يوازې د واقعيتونو او پېښو تصوير او تکرار ته نه وايي، بلکې هغه تخيلي پنځونه ده چې په خپل ذات کې په واقعي بڼه ښودل کېږي او لوستونکي ته دا تصور ورکوي چې ګواکې واقعيت لولي يا يېويني؛ خو د عام درک له مخې، کيسه يوه داسې هېنداره وبولئ چې پکې د انسان په ژوند پورې اړوند واقعيتونه، بدلونونهاو حوادث (تېر يا راتلونکي) بيا ليدلی شئ او تر هغه وخته چې انسان شتون لري، بدلونونه او حوادث به هم وي؛ چې د همدغو بدلونونو او حوادثو د انځورولو لپاره به د کيسې لړۍ هم روانه وي.

موږ په کيسه کې د واقعيتونو خبره وکړه او معمولاً په واقعيتونو کې ښه او بد شتون لري؛ اوس که چا ته په ذهن کې دا پوښتنه ورګرځي چې ولې بايد ليکوال په ليکنه (کيسه) کې د بدو واقعيتونو يادولو ته ارزښت ورکړي؟ نو ځواب يې دا دی.

لومړی دا خبره که څه هم لږ ستوغه ده؛ خو ويل يې اړين دي او هغه دا چې، ليکوال نه مُلا امام دی، نه ناصح او نه هم قاضي دی چې د خپل قلم/هنر له لارې خلکو ته مستقيماً نصيحتونه او لارښوونې وکړي يا هم د خلکو د ښو او بدو ترمنځ قضاوت ته زړه ښه کړي؛ دا سمه ده چې د ليکوال هدف بايد د ټولنې اصلاح او سمونه وي؛ خو که چېرې دا سمونه د امام،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښوونکي او د لوړ مېز تر شا د ناست قاضي له سمونې سره توپير ونلري، بيا نو بايد موقفونه او موقعيتونه يې هم سره يو شان وي.

خبره نه اوږدوو؛ په ټوله کې کيسه د هغو واقعيتونو تصوير دی چې په ټولنه کې پېښ شوي/پېښېږي او يا پېښېدونکي دي؛ نو د دغه تصوير د بيا ښودلو په برخه کې د ليکوال يوازنی مسووليت او مهارت دا دی چې څومره کولای شي، اړوند واقعيتونه هنري کړي او د همدغه هنر په مرسته ښه او بد په داسې ماهرانه ډول وښيي، چې لوستونکی يې د تفکيک او توپير لپاره په ځان کې لېوالتيا او ظرفيت احساس کړي.

په اصل کې د ژوند فلسفه يومخيزه نه ده، د ټيټو- جيګو او ښو- بدو پېښېدل يکې طبيعي خبره ده او د ژوندانه په دغه رنګارنګ ماحول کې بنيادم هغه وخت د ښو په خوند پوهېږي چې کله د بدو خوند وګوري يا هم ښايست هغه وخت پېژني چې له بدرنګۍ سره مخ شي.

نو هيلمن يم چې زما د دغه ځواب سربېره، تاسو هم د يو شي د ارزښت په اړه له خپل فکر او پوهې کار واخلئ او د ښېګڼو او بدګڼو د بېلېدا لپاره يې پخپله سم قضاوت او قناعت وکړئ.

ليکوال د خپل تخيل په زور کيسه ليکي؛ يعنې کوم څه چې ليکوال پنځوي، د هغو ټولو سرچينه د هغه خپل خيال دی او دغلته ليکوال د خپلو الفاظو په هنري يا جادويي کولو کې د پام وړ آزادي لري.

راځو د کيسې ليکلو ته؛ خو مخکې له دې چې په ټوليز ډول د کيسې ليکل روښانه کړو، ليکوال ته ښه توصيه دا ده چې لومړی بايد د ټولنې/وګړو د اړتيا او ذوق له مخې د کيسې موضوع وټاکي او له دغې ټاکنې دومره ډاډمن

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي چې ګونډې یاده موضوع یا سوژه به تر ډېره په مارکېټ/ټولنه کې شته تنده خړوبه کړي.

کیسه مختلف ډولونه لري؛ لکه:ناول، رومان، لنډه کیسه، کیسه ګۍ، د ماشوم کیسه او... خو دلته یوازې د ناول، لنډې کیسې او د ماشوم کیسې لیکلو پر څرنګوالي بحث کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناول

د هغه چا ذهن چې کيسو ته جوړ وي، کولای شي (ناول) وليکي.

ناول لاتيني کلمه ده او عجيب يا نوي ځيز ته وايي، په اصطلاح کې هغه نثري کيسه يا داستان دی چې له لنډې کيسې اوږد او له رومان څخه لنډ وي.

په بل تعريف، ناول هغه نثري کيسه ده چې فرضي او واقعي پيښې پکې داسې انځور شوي وي چې د رښتيا ګمان پرې کېږي.

د ناول عناصر

صحنه، پلاټ، کرکټرونه، مکالمې، منظر جوړونه، کشمکش، غوټه، تلوسه، اوج، پيغام يا پايله.

خو مخکې له دې چې د ناول پر عناصرو پوه شئ، راځئ لومړی په پړاويز ډول د ناول ليکلو ټول شرايط زده کړئ او په ترتيب سره مخکې لاړ شئ.

د ناول ليکلو پړاوونه

لومړی پړاو

- د يادښت کتابچه (قلم او کاغذ بايد درسره وي يا په خپل ځيرک موبايل کې مو د ورډ اپليکشن فعال ساتئ).

دويم پړاو

- خپلې جالبې سوژې، نظرونه او خيالونه مو په کتابچه، کمپيوټر يا موبايل کې يادښت کړئ.
- چې پوه شوئ کافي نظريات او موضوعات مو راټول کړي، څو ځله يې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- بیا یې څو کسانو سره شریک کړئ او مشورې ترې واخلئ.
- روسته بیا هغه سوژې پکې غوره کړئ چې ستاسو په اند تر نورو ښې دي او ګمان کوئ چې نورو هم نه دي غوره کړي.
- څو ورځې روسته یو ځل بیا دا سوژې وګورئ او د مرکزي موضوع لپاره تر ټولو ښه سوژه پکې وټاکئ. البته نورې هغه هم درسره وساتئ، کېدای شي د فرعي پېښو په توګه ترې کار واخلئ.

دریم پړاو

- د ناول موضوع او لنډیز (د ناول د کرکټرونو، ځایونو او نورو په اړه مهم ټکي) ولیکئ.
- کېدای شي په دغه وخت کې نوې ایډیاوې او خیالونه په ذهن کې درشي، هغه هم ولیکئ.
- ځینې داسې وړې پېښې او د فرعي کرکټر توصیف، چې غواړئ په اصلي محتوا پورې یې وتړئ، د یادښت په توګه یې درسره وساتئ.

څلورم پړاو

- په یو نوملړ یا جدول کې د ټولو کرکټرونو نومونه، رولونه او ځینې مهم جزیات یې په لنډو ولیکئ، دا به مو د ناول لیکلو پر مهال څو ځله پام جلب کړي.
- د مطالبو سرټکي ترتیب کړئ.

پنځم پړاو

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په ځغرده او له زړه سوي پرته خپله اړوند طرحه ایډیټ او سمه کړئ.
- که مو د سمښت/ایډیټ پر مهال طرحه خوښه نه شوه او یوازې ځینې ځایونه مو خوښ شول، نو همغو ته انکشاف ورکړئ او نوې موضوعات او پېښې پکې وپنځوئ.
- د سوژو او پېښو په موندلو او سمولو کې زړه توري نشئ.

یادښت: (ورونیکا روت[1] د خپل ناول په اړه په خپل ویبلاګ کې لیکي: کله چې زه په کالج کې وم، د دغه ناول د سوژې موندلو لپاره مې لږ تر لږه ۴۸ ځله هڅه کړې ده).

- تاسو هېڅکله هم د هغې طرحې د غځېدا او پراخېدا لپاره اړ نه یاست چې لومړی مو زحمت پرې ویستلی وي او روسته بیا ستاسو د خوښې وړ نه وي. تر ټولو مهمه دا ده چې که اړوند طرحه ستاسو د خوښې وړ وګرځي، نو د ناول لیکل به هم درته ډاډمن او د پام وړ وي.

شپږم پړاو

- اوس د ناول په لیکلو پیل وکړئ.
- ناول په مشخصو برخو وویشئ، په دغه کار سره کولای شئ، هره برخه مو چې په ذهن کې ښه انځور کړې وي او د لیکلو لپاره یې

[1] - ورونیکا روت/Veronica Roth: امریکایۍ ناول لیکواله ده (۱۹۸۸ز- زېږورځ). د نوموړې یاده کیسییزه ټولګه/رومان په درې ټوکو ویشل شوی او لومړی ټوک یې د Divergent په نوم په ۲۰۱۱ز، دویم ټوک یې د Insurgent په نوم په ۲۰۱۲ز او دریم ټوک یې د Allegiant په نوم په ۲۰۱۳ز کال کې چاپ شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښکلي او په زړه پورې الفاظ او طرزونه لرئ، همغه لومړی ولیکئ. کېدای شي بدلونونه هم پکې راوړئ؛ خو ورته تلولي کیږئ مه، په ځغرده خپل بدلون ته دوام ورکړئ، دا کار ستاسو لیکنه نوره هم ښایسته کوي.

مخکې له دې چې نورو پړاوونو ته ورشو، باید همدلته د ناول پر عناصرو رڼا واچوو:

- **د ناول عناصر:**

- **پېښې:** پېښې د ناول روحي جسم دی؛ یعنې د پېښو په مرسته یوه کیسه/ناول رامنځته کېدلای، غځېدلای او روانېدلای شي؛ که سپینه یې درته ووایم، نو له پېښو پرته ناشونې ده چې کیسه بڼه ومومي. معمولاً پېښې په دوه ډوله ویشلی شو: (اصلي/عمومي پېښې ـ فرعي پېښې). د یادولو ده چې که پېښې په واقعي او طبیعي بڼه بیان شي، د لوستونکو لپاره به ناول نه یوازې سترې کوونکی نه وي، بلکې د بیا لوستو لپاره به هم زړه ورته تخنیږي.
- **صحنه:** د وخت، ځای او شرایطو (وضعیت) هغه ترکیب دی چې د کرکټر لپاره جوړیږي یا هم کرکټر خپل رول پکې لوبوي. معنا دا چې د هرې پېښې رامنځته کېدل هله منطقي او شونې وي چې ځای او وخت یې مشخص شوي وي او دغه راز هېڅ صحنه له پېښې پرته نشي رامنځته کېدلای. یو مثال ورکوو: (زیات ناروغان راغلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ول، دوه ساعته په تمه شوم، روسته نوبت راورسېد، ډاکټر ته ورننوتم). دا یوه پېښه ده؛ خو دا چې په ډېره عادي بڼه بیان شوې، نو لوستونکي یا اورېدونکي به دومره خوند ترې وانخلي؛ ځکه دوه ساعته خورا زیات وخت دی او په دومره وخت کې چې هم ناروغان زیات وي او هم محدودیتونه او خنډونه وضع شوي وي، طبعاً جالبې او ان په نرۍ تراژېدۍ لړلې صحنې/پېښې یا تصویرونه دغلته رامنځته کېدلای شي، چې په واقعي توګه یې بیان اړین دی.

- **کرکټران:** هره کیسه اصلي او فرعي کرکټران یا لوبغاړي لري. پکار ده چې د کیسې کرکټران مو په زړه پورې او سم پېژندل شوي وي؛ البته د کرکټرانو په ټاکنه کې باید داسې دقت وشي چې د هر کرکټر عمر، پوهه، اخلاق، باور او نور داخلي خواص د هغه د رول مطابق په پام کې نیول شوي وي. لکه: په پوهنتون کې د استادۍ رول ترسره کولو لپاره باید داسې لوبغاړی/لوبغاړې وټاکل شي چې د پوهې، اکاډمیکو اخلاقو، عمر او نورو اړوندو ځانګړنو څخه برخمن وي. نه دا چې په ناول کې د کرکټر رول شپني وي؛ خو ټول یا ځینې خصوصیات یې استاد ته ورته وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- **مکالمه (ډیالاګ):** په ناول یا کیسه کې د کرکټرانو خبرو اترو ته مکالمه ویل کیږي چې باید لنډه او د کرکټر له سویې، پوهې، عمر، شخصیت او خوی سره سمون ولري. لکه: د کروندګر خبرې باید د یو ډاکټر له خبرو سره توپیر ولري یا د لیني موټرو د موټروان خبرې او د یو ښوونکي خبرې باید د هغوی د فردي او اجتماعي اخلاقو سره سمون ولري.
- **اړخ (زاویه):** دا نشي کېدای چې لیکوال ته یوازې یو اړخ یا زاویه وټاکل شي، ځو هغه دې خپل ناول یا کیسه له همغه یو اړخه بیان کړي؛ دا ځکه چې لیکوال دلته د خپلې علاقې، معلوماتو، لاسرسي او تجربې تابع دی او په هر توګ (شېوه) چې نوموړی حاکم وي، کولای شي همغه اړخ یا زاویه وټاکي.

نور یې هم اسانه درته وایم، اړخ یا زاویه هغه منظر دی چې لیکوال هڅه کوي خپلو لوستونکو ته ترې خپل تخلیق ښکاره یا بیان کړي. ناول یا کیسه له درې زاویو/اړخونو څخه بیانېدلای شي: (لومړی شخص، دویم شخص او دریم شخص). لومړی شخص(زه)، دویم شخص (ته) او دریم شخص(هغه). په دې معنا چې د دغه انتخاب په اړه لیکوال ته ښه پته لګیږي، چې کیسه له کوم اړخه یا د چا له خولې ښه نقل کېدلای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخکې د زوایې د ټاکلو موضوع یاده شوه، شاید ځینو ته پوښتنه ورپیدا شوې وي چې ولې واحده زاویه نشي ټاکل کېدلای یا ولې یوه زاویه تر بلې غوره نه ده؟ په لنډو ټکیو کې یې ځواب دا دی:

درېواړه اړخونه یا زاویې هم ښېګڼې او هم بدګڼې لري، نو د دغو مساوي خصوصیاتو له امله یې، مناسبه نه ده چې د لیکوال علاقې او تجربې ته له توجه پرته، هغه وټاکل شي.

د یادو درېواړو ډولونو ښېګڼې او بدګڼې په لاندې ډول دي:

لومړی شخص: ښېګڼه - لیکوال په ښه توګه له لوستونکي سره په اړیکه کې کېږي.

بدګڼه- لیکوال اړ دی چې یوازې له یو اړخ یا منظر څخه کیسه بیان کړي.

دویم شخص:

ښېګڼه- لوستونکی ډېر ژر په کیسه کې ځان لیدلای شي او تر پایه پکې ځان ښکېل ګڼي.

بدګڼه- له دې زاویې څخه په اغېزمن ډول د کیسې/ناول ښودل تر نورو زاویو سخت دي.

دریم شخص:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښېګڼه- د لیکوال پر مخ د پراخ منظر یا لید مخه خلاصه ده؛ یعنې لیکوال دلته د کیسې/ناول د ټولو اشخاصو، پېښو او نورو کوایفو په اړه بشپړ پوهاوی لري.
بدګڼه – له لوستونکي سره د اړیکې ټینګېدل ستونزمن کېږي.

- **پلاټ:** له مخکې نه د پېښو منطقي تعقیب او ترتیب دی؛ یعنې پلاټ په کیسه کې پېښې ترتیبوي او د علت او معلول د اړیکې په اساس په منطقي ډول بڼه مومي. دا عنصر د کیسې زړه هم بللی شو چې د کیسې د ټولو پېښو د تړاو او رابطې منلو لپاره لوستونکی قانع کوي. په دې اړه یو بهرني لیکوال په زړه پورې مثال وړاندې کړی، هغه وایي: په داستان کې پېښې د تسبېح د دانو په شان دي؛ خو دا دانې تر هغه وخته تسبېح نشي بلل کېدای، چې ترمنځ یې د اړیکې یوه وسیله رامنځته نشي؛ نو د یوځای کولو او د تسبېح په بڼه یې د رامنځته کولو لپاره تار ته اړتیا ده او دغه تار چې یادې دانې سره یوځای کوي، بیخي همدغه پلاټ ته ورته دی چې په داستان کې پېښې یو تربله تړي.

البته د منطقي تړاو او ترتیب موضوع هم په یو لنډ مثال کې داسې روښانه کېدای شي: (د موټر ټایر پنچر شو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

همله‌ته پر سرک مو شپه شوه) سمه ده چې د دغو دوو پېښو ترمنځ د علت او معلول د تړاو موضوع مطرح شوې؛ خو لکه څنګه چې په منطقي ډول باید مطرح شوې وای، هغسې نه ده شوې. د دویمې پېښې د رامنځته کېدو لپاره باید لوستونکی محضې دومره قانع کړ شي چې په موټر کې شتپني ټایر نه و او نه بل موټر ورته پیدا شو؛ نو ځکه یې شپه شوه. په نامناسب ځای کې په ناڅاپي او ناپامي توګه د شپې تېرول خامخا پوښتنې ربړوي او باید ځواب شي.

- **کشمکش:** د دوو یا څو ښکېلو اړخونو تقابل ته کشمکش ویل کیږي. په کیسه کې کشمکش په حرکت پورې تړلی وي، حرکت چې څومره ګړندی وي، کشمکش هم ګړندی کیږي او کیسه جالبوي. د کشمکش ښېګڼه دا ده چې لوستونکی د لوستلو پرمهال په پېښه کې دومره ډوبیږي چې ناپامه ځان پکې ګډ بولي او تلوسه یې دومره زیاته شي چې نشي کولای پېښه په نیمه کې پرېږدي، تر هغه چې د (اوس به څه کیږي) پوښتنې ته یې پکې ځواب نه وي موندلی. البته د یادولو ده چې لیکوال باید د ځواب په مطرح کولو کې هرومرو دا ټکی په پام کې ونیسي چې کوم ځواب/ځوابونه وړاندې کوي، هغه باید د لوستونکي د توقع خلاف وي؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعنې کوم څه چې د لوستونکي په ذهن کې په معمول ډول له مخکې اټکل شوي وي، هغه بايد مطرح نشي.

د کشمکش عمده دنده همدا ده چې لوستونکی/اورېدونکی هرومرو له دغو پوښتنو سره مخ کوي: (اوس به څه کېږي؟ ژوندی به راوځي کنه؟ نن مې د زړه خبره ورته کوم، خدايزده څه به راپېښ شي؟ او...)

له پوښتنو ورهاخوا موږ مخکې د تقابل او تضاد خبره وکړه او معمولاً دا حالت په کيسه کې خورا خوندور طبيعي تصوير زيږوي؛ يعنې ليکوال هغه وخت د لوستونکي تلوسه راوپارولی شي چې په پېښه کې دوه لوري په تضاد کې پرېږدي. د بېلګې په توګه: انسان له طبيعت سره په تضاد يا تقابل کې؛ لکه (يو سړی د شپې لخوا ډارېږي؛ خو نن شپه يې د اوبو نوبت دی او له ناچارۍ يې بايد ځکه پخپله ولګوي، چې پلار يې په سفر تللی دی)، دلته د کرکټر د ډار او د را روانې شپې ترمنځ کشمکش رامنځته کېږي، نو ترڅو چې شپه سبا کېږي، يا د اوبو نوبت ختمېږي، د کيسې جذابيت او راکښون خورا په زور کې دی.

يا انسان له ټولنې سره په تضاد او تقابل کې؛ لکه (يو کليوال حج ته ځي، خو په ښار کې داسې مهال د پوليسو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لخوا نیول کیږي، چې نیم ساعت روسته باید هوایي ډګر ته ځان ورسوي؛ ځکه چې هلته الوتکه نه ورته په تمه کیږي.

دغه راز د کشمکش نور ډولونه هم شته؛ لکه انسان له انسان سره، انسان له خپل ځان سره، ټولنه له ټولنې سره او...

- **تلوسه:** که څه هم اکثره لیکوالانو د ناول په چوکاټ کې د دغه عنصر دومره یادون نه دی کړی؛ خو زه وایم چې له تلوسې پرته ناول داسې دی، لکه بې غوړیو قتغ؛ یعنې که په ټوله کې داسې ووایم **چې** د تلوسې عمده هدف دا دی، څو لوستونکی په ناول یا کیسه کې تر پایه پاتې شي او د دغه پاښت لپاره لیکوال د پېښو یا اړخونو ترمنځ کشمکش رامنځته کوي یا په پېښه کې د شته غوټې سپړلو او یا هم د ستونزې حل کولو ته ژر زړه نه ښه کوي، معنا دا چې لوستونکی له کیسې/ناول یا یې له پېښو سره مستقیماً په اړیکه کې پاتې کیږي او په معمول ډول د (اوس به څه کیږي؟ یا ورته نورو پوښتنو) لپاره تر هغه ځواب نشي ترلاسه کولی، څو د پېښې غوټه نه وي سپړل شوي. د یادولو ده چې ځینې ماهر لیکوالان د غوټې په سپړلو سره هم د تلوسې مالګه زیاتوي؛ یعنې کله چې یوه فرعي غوټه سپړي، د هیجان او تلوسې تسلسل یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره پياوړی کړی وي، چې لوستونکی له لومړنۍ پېښې څخه بلې ته د تلو يا لېږد درک هم نشي کولای.

- **اوج:** دا هغه ځای دی چې ګواښ، ستونزه، خوښي او... پکې جدي، روستي او سخت حالت ته رسيږي او د لوستونکي زړه تر ستوني راولي؛ يعنې هيجان يې زياتوي.
- **ټون/لحن:** دا يوه طبيعي خبره ده چې په کيسه يا ناول کې له يو نه زيات کرکټرونه شتون لري او هرومرو به يې د خبرو لحن او طرز هم سره متفاوت وي، نو د دغه اصل د رعايت لپاره ليکوال اړ دی چې په کيسه کې د لحن موضوع هم په پام کې ونيسي او په مکالمه کې د هر کرکټر لپاره د خبرو جلا طرز مشخص او تر پايه يې همغسې وڅاري.
- **وبدن:** دا شايد د لوستونکو لپاره نوې اصطلاح وي؛ خو حيرانېږئ مه، وبدن/بافت د کيسې يا ناول د ټولو عناصرو منطقي اوډون او تعقيب ته وايي او په ټوله کې د کيسې داخلي تړاو او اړيکې تضمينوي، په تېره د پېښو د تړاو او تعقيب په برخه کې؛ البته که ورته پام ونشي، نو ليکوال نشي کولای لوستونکي ته دا قناعت ورکړي چې ګواکې ټولې اړوندې پېښې له يوې پېښې يا موضوع

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه سرچینه اخلي او له دې امله به لوستونکی د ناول یا کیسې په پای کې هیڅ پیغام ترلاسه نشي کړای.

- **پای:** ناول/کیسه باید هغسې پای ونه مومي، لکه ځنګه چې لوستونکي له مخکې ورته اټکل کړی وي؛ یعنې د ناول له پای ځخه مخکې جملو/پېښو کې باید لوستونکی داسې کوم ځه ونه ویني چې هغه ته دې د پای په اړه د پوهېدو نقل ورکړي. خو اصلي پوښتنه بله ده، په کیسه یا ناول کې د (پای) موقعیت او منطق ځه ډول دی؟

د دې پوښتنې ځواب مهم دی؛ ځکه چې اکثره ناولونه یا کیسې د بېځایه او غیرمنطقي پای له کبله بېخونده او کمزوري وي. زه نه غواړم خبره اوږده کړم یا د نیوکې په توګه د ځا ناول د بېلګې په ډول راواخلم؛ خو که یې په یو تخنیکي/هندسي مثال کې درته روښانه کړم، بده به نه وي.

د کیسې (پیل او پای) دواړه هغه لازم او ملزوم مرکزونه/نقطې دي، چې له مخې یې یوه کړۍ/دایره بڼه مومي؛ په دې معنا چې د کیسې پای د هغې په پیل پورې تړلی دی او دایره هغه وخت رامنځته کېدلای شي چې روستۍ نقطه له لومړۍ نقطې سره ونښلي او بالاخره یوه دایره جوړه کړي. له دې پرته که دویمه نقطه په بل هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځای کې بنه ومومي، ښکاره ده چې د دایرې تعریف ته زیان رسوي. نو د ناول پای د هغه له پیل سره تړلی دی او لوستونکی به هله له ناول نه خوند واخلي چې پای یې په پیل پورې منطقي تړاو ولري؛ یعنې هغه مرکزي موضوع/پېښه چې ناول وربانديې پیل شوی او باید پای وموومي، نو دغه پای هغه وخت منطقي او سم بلل کېدای شي چې ناول په فرعي پېښه یا موضوع باندې بشپړ نشي. البته یو بل ټکی د یادولو دی چې کله مو د ناول دایره راټوله کړه او روستۍ نقطه مو هم کېښوده، له هغې روسته بیا هر ډول جزیات د ټول حیثیت پیکه کوي، چې باید ډېره ترې وشي.

- **ژبه:** د ناول ژبه چې څومره عادي او روانه وي، هومره د لوستونکي لپاره په زړه پورې کېږي؛ یعنې کله چې کیسه یا ناول په روانه، ساده، عامه او د عادي خبرو په شان لیکل شوی وي، که په ځینو نورو برخو کې ځینې نیمګرتیاوې هم ولري، د دغه خصوصیت له امله به د بریا له امتیاز څخه بې برخې پاتې نه شي.

یو ځل بیا د یادولو وړ بولم چې د ناول یا کیسې په ژبه کې باید د ربط یا نسبتي تورو لکه (او، چې، که، نو...) له بې مورده کارولو ډډه وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم پړاو

- د ناول له ټاپېولو روسته هغه په څو ځایونو کې خوندي کړئ. تېروتنې، زیاتې او بې ځایه خبرې او کلمې یې هم ترې په دقت سره لېرې کړئ.
- له څو ورځو دمې روسته یې بیا راواخلئ او څو ځله یې ولولئ. کېدای شي ځینې نوې خبرې او بدلونونه پکې رامنځته کړئ.
- البته د سمښت پر مهال زړه مه ورباندې خوږوئ، ناسمې کلمې او جملې ترې په جرأت سره لېرې کړئ، ان که هغه فرعي کرکټر او یا کومه فرعي پېښه هم وي. دغه راز که کوم نوی کرکټر یا پېښه ستاسو ناول ښایسته کولای شي، له کومې وېرې پرته یې ور زیاتولی شئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ناول لیکلو په اړه د ځینو نړیوالو لیکوالانو لارښوونې

ریچرډ فورډ[1]: د خپل ناول بشپړولو او د اړوندو تخیلونو د پېیلو لپاره د رخصتۍ یوه ځانګړې ورځ یا یو ځانګړی وخت په پام کې ونیسئ، بیا وګورئ چې څنګه یې په اغېزناکو الفاظو سمبالولی شئ.

فیلیپ هنشر[2]: د خپل چاپېریال د خلکو کړو وړو ته پام وکړئ. د هغوی ځای او خبرو ته مه ګورئ. یو لیکوال د نورو ذهن ته ورننوځي او بېغمه خپل لیکل پیلوي؛ خو د دغو کسانو احتمالي چلند باید په مختلفو شرایطو کې ښه وڅېړل شي. د ناول لیکل دومره هم اسانه کار نه دی چې قلم او کتابچه درسره وي، په کور کې ناست اوسې او ویې لیکې، نه! لیکوال باید د ټولنې نفس ته وردننه شي او په کوڅو او نورو ځایونو کې د خلکو د ژوند تصویرونه ځان سره واخلي.

کټرین هیوز[3]: د غیر داستاني او ژوندلیک لیکلو لپاره ډېر تحقیق ته اړتیا لرئ، ښه ده چې له تحقیق روسته د لیکنې په جسم کې روح پو کړئ. باید تاریخي ناول مو داسې وکاږئ چې ګواکې همدا اوس پېښېږي، د لیکلو لپاره تلوار مه کوئ، ښه ده چې لږ صبر ولرئ، څو ستاسو تخیل وده وکړي، ځان مو پر یو ځانګړي وخت پورې مه محدودوئ، د کتاب لیکل به له څه مودې روسته د کلمو ښه تصویر در وښيي.

---

[1] - ریچرډ فورډ/Richard Ford: امریکایي ناول لیکوال دی (۱۹۴۴ز- زېږورځ).

[2] - فلېپ هنشر: انګریز ناول لیکوال دی (۱۹۶۵ز- زېږورځ).

[3] - کټرین هیوز/Kathryn Hughes: انګریز ناول لیکوال دی (۱۹۵۹ز- زېږورځ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

مایکل شیبان[۱]: هغه ناول چې تاسو یې له مودو راهیسې یوازې بوخت ساتلي یاست، ورسره خیانت وکړئ او نوی پیل کړئ.

روز ټریمین[۲]: ټول د سپټمبر میاشتې په پاراډاکس اخته کیږي، کله چې هوا سړیږي او د مني موسم پیلیږي، ټولو ته د لیکوالۍ احساس ورپیدا شي. باید همدغه شېبه پیدا کړئ، د خپل ذهن شنو ریښو ته پام وکړئ، که داسې ونکړئ، نو تر کرېسمس پورې به مو احساس له منځه لاړ شي. خپل ذهن ورروزئ او لا ښه ده چې له خلاقو ملګرو سره ناسته پاسته ولرئ، څو یو څه نوې خبرې او نظریات درې لاسته راوړئ.

ویلیم بوایډ[۳]: په میاشت کې هرومرو یو ځل ځینې کسان راته راځي او وایي چې د یو کتاب لیکلو لپاره ډیره غوره سوژه لري؛ خو چې کله ترې د کتاب د پای په اړه وپوښتم، ځواب نلري. له همدې کبله زه وایم چې که د ناول د پای په اړه پوه واست، خپل ناول په اسانۍ سره لیکلی شئ؛ اما که له دې پرته مو په ناول لیکلو پیل وکړ، ډېره به درته سخته شي؛ ځکه خو په نړۍ کې ډیر ناتمامه ناولونه پراته دي.

ډوریس لسینګ[٤]: لیکوالي سخت کار دی او د دې لپاره چې لیکوال شئ، باید د خپل ژوند (ان خصوصي ژوند) یوه لویه برخه ورته ځانګړې کړئ.

---

[۱] - مایکل شیبان/micael chabon: امریکایي لیکوال دی (۱۹۶۳ز- زېږورځ).

[۲] - روز ټریمین/Rose Tremain: انګریز ناول لیکوال دی (۱۹۴۳ز- زېږورځ).

[۳] - ویلیم بوایډ/William Boyd: انګریز لیکوال دی (۱۹۵۲ز- زېږورځ).

[٤] - ډوریس مې لېسېنګ/Doris May Lessing انګریزه لیکواله ده (۱۹۱۹- ۲۰۱۳ز).

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتوان چخوف[۱]**:** ما ته مه وایه چې سپوږمۍ رڼا کوي، باید په ماته ښیښه کې د لمر رڼا راوښیې.

پاولو کوېلو[۲]**:** اوښکې هغه توري دي چې یوازې لیکلو ته په تمه دي.

---

[۱] - انتوان چخوف/Анто́н Па́влович Че́хов: روسی لیکوال دی (۱۸۶۰- ۱۹۰۴ز).

[۲] - پاولو کوېلو/Paulo Coelho: معاصر برازیلی لیکوال دی (۱۹۴۷ز - ژوندی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډه کیسه

لنډه کیسه چې په نولسمه پېړۍ کې رامنځته شوه، د کیسې یا داستان هغه ډول دی چې په حجم کې له ناول څخه کوچنۍ ده او یوازې د ژوند یوه وړه برخه یا یوه پېښه انځوروي.

حال دا چې په ناول/رومان کې د ژوند مختلفې او زیاتې پېښې راوړل کېږي او د کیسې د اصلي لوبغاړي یا کرکټر د ژوند یو اوږد پړاو پکې تعقیبېږي.

د بېلګې په ډول: ناول داسې دی لکه د یو بڼ دروازه، تاسو کولای شئ د دروازې له لارې بڼ ته دننه شئ او هر څه جلا جلا ووینئ؛ خو لنډه کیسه بیا داسې وبولئ لکه د بڼ په دروازه یا دیوال کې یوه وړه سوره، چې د بڼ یوازې یوه محدوده برخه ترې لیدلای شئ.

خو ولې لنډه کیسه؟

د دې لپاره چې اوس د انساني ژوند شرایط خورا بدل شوي او انسان دومره زیات بوخت شوی چې د اوږدو داستانونو/ناولونو لوستلو لپاره کافي مسلسل وخت نشي موندلی؛ له همدې کبله انسان اړ شوی چې له شرایطو سره سم په خپله ادبي/هنري تګلاره کې هم بدلون راولي او د دغه بدلون یوه نمونه یې همدا د لنډې کیسې رامنځته کول دي چې اوس هر څوک کولای شي په کم وخت کې د داستان لوستلو تنده پرې ماته کړي.

د لنډې کیسې ځانګړنې

- لنډه وي. (البته دا لنډون یې مشخص نه دی؛ د اوسني معمول له مخې شاید پنځه تر پنځلس دقیقو وخت ونیسي؛ خو عامه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخوانۍ تيوري بيا وايي چې زيات حد يې دوه زره کلمې دی او تر دوو ساعتو پورې وخت نيسي).

- د اغېز او تأثر يووالی ولري.
- مرکزي يا اصلي پېښه يې يوه وي؛ خو فرعي هغه يې له دوو تر څلورو هم کيدلی شي.
- د اضافه کلمو، جملو او ان پارګراف ځايولو ظرفيت نلري. (هيڅ اړتيا نشته چې ليکوال د لوستونکي د پوهولو لپاره توضيح ته زړه ښه کړي).
- مرکزي کرکټر يا ستوری يې يو او فرعي کرکټران يې هم محدود وي. (دا کار کيسې ته جذابيت ورکوي او لوستونکي سره د پيغام او مفهوم په درک کې مرسته کوي).
- هيجان او اغېز ولري.
- پای يې جذابيت او راکښون ولري.

لنډه کيسه څنګه وليکو؟

ليکوال کولای شي د ښې کيسې په ليکلو سره ټولنې ته خپل پيغام هغسې ورسوي، لکه څنګه يې چې غواړي. د همدې لپاره بايد د پاسنيو ځانګړنو په پام کې نيولو سربېره، له هغو عناصرو هم ګټنه وشي، کوم چې د ناول په بحث کې يې يادون وشو؛ خو دا چې په حرفوي ډول هم پرمخ لاړ شئ، نو د لاندې لارښوونو تعقيب درته خورا مهم دی:

- د مختلفو سبکونو او فرهنګونو کيسې مو بايد لوستې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- مخکې له دې چې د کیسې په لیکلو پیل وکړئ، خامخا به مو سوژه ورته ځانګړې کړې وي او هغه هم نوې او د پام وړ سوژه.
- کیسه له هغه ځایه پیل کړئ، له کومه چې تاسو ته په زړه پورې وي. که چیرې تاسو په دغه انتخاب کې زړه نازړه یاست، بیا نو د روستۍ تجربې له مخې، کیسه په پېښه، ژوندي تصویر یا مکالمه پیل کړئ، دا به د لوستونکو لپاره خورا جالبه او د پام وړ وي.
- د لید زاویه یا د بیان اړخ یې د لیکوال علاقې، معلوماتو او تجربې پورې اړه لري، په دې معنا چې د دغه انتخاب په اړه لیکوال ته ښه پته لګیږي، چې له کوم اړخه یا د چا له خولې یې نقل کړي. د (زه، ته او که د هغه) له اړخه؟
- په روانه او ساده ژبه یې ولیکئ.
- لنډې او ساده جملې وکاروئ، په سختو او لهجوي کلمو پسې مه ګرځئ. د ربط او نسبتي تورو/کلمو پر ځای له لیکنښو (، .) کار واخلئ؛ یعنې د (او، نو، چې، خو، نو او...) کلمو کارولو سره د کیسې خپل طبیعي حالت بې خونده یا له منځه ځي. په یو مثال کې یې روښانه کوو:
  (نجونې یوې خوا ته کېناستې، چا ور ونه کتل، ماریا ګیلاس ته لاس ور وغځاوه، تر نیمایي یې له تورو چایو ډک کړ، ولاړه شوه، ګیلاس یې د باندې تش کړ، بېرته په خپل ځای کېناسته، چایجوشه یې ورپورته کړه).

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاسنۍ لنډې جملې سره له دې چې لنډې دي، رواني او نه ستړې کوونکي هم دي؛ خو کېدای شي د یو نوي لیکوال لپاره یو څه عجیبه ښکاره شي او د دغه درک له مخې یې د دې امکان شته چې د یادو جملو ترمنځ د تړاو په موخه د ربط یا نسبتي تورو کارولو ته زړه ښه کړي چې بیا به نو په لوی لاس د کیسې طبیعي او روانې ژبې ته زیان واړوي. په داسې حال کې چې پاسنۍ جملې د عادي او طبیعي ژبې په توګه کارېدل شوي او د هیڅ ډول تصنع هڅه نه ده شوې.

- ډیالاګ/مکالمې باید لنډې او د کرکټر له شخصیت سره مناسبت ولري، ګنې د کیسې ټول جذابیت او د مکالمې طبیعي حالت له منځه ځي؛ یعنې که چیرې کرکټر کروندګر وي، نو باید د هغه د پوهې او درک سره سمې خبرې ورته وټاکل شي یا که کرکټر استاد یا لوستی وي، نو هم باید د هغه پوهې او درک ته په کتو برابر ډیالاګ انتخاب شي.
- جزیاتو ته مه ننوځئ او یوازې اړین مطالب بیان کړئ، دا وېره مه کوئ چې ګوندې لوستونکی به ستاسو پیغام ترلاسه نشي کړای.
- خوږې او ترخې فرعي پېښې په منطقي ترتیب سره وتړئ او لنډ کشمکش ته پکې ځای ورکړئ، که چېرې کشمکش اوږد شي، د کیسې اوږدېدو احتمال هم شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د غوټې سپړلو ته لومړی مخاطب چمتو کړئ او د لوستونکي د هیجان له اوج سره سم یې وسپړئ؛ معنا دا چې په ناڅاپي ډول د غوټې سپړل، د کیسې منطق زیانمنوي.

د یادولو ده چې په کیسه کې یوه عمومي غوټه وي او بله فرعي، البته فرعي هغه یې شاید له یوې زیاتې هم وي؛ خو عمومي غوټه باید یوازې په پای کې وسپړل شي؛ ځکه چې له پای نه مخکې د عمومي غوټې سپړل، د کیسې د پای زیانمولو په معنا دي او له هغې روسته کرښې/پېښې منطق نلري.

- هره فرعي پېښه د یو منطقي دلیل له مخې داسې رامنځته کړئ چې د کیسې اصلي موضوع سره هراړخیز تړاو ولري.
- په ټوله کې کیسه باید دومره خوږه او له تلوسې ډکه وي چې لوستونکی یې د پای پرځای دوام ته خوښ وي.
- د کیسې پای ته د نږدې کیدو سره سم، فضا داسې برابره کړئ چې لوستونکی نه یوازې د کیسې جذاب پای ته د رسیدو لپاره د تلوسې شدت کابو نشي کړای، بلکې له ځان سره د دغې فضا د اوږدیدا هیله ولري. دغه راز د کیسې پای باید د لوستونکي د تمې خلاف وي او کوم څه چې په اړه یې اټکل کوي، هغسې ونه وځي؛ ځکه چې د صنعت او هنر ترمنځ باید همدا توپیر پاېښت ومومي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ماشوم لپاره کیسه

د کیسې، ناول او لنډې کیسې په اړه مو روښانه بحث وکړ او تر ډېره مو هغه اړینې برخې مطرح کړې چې هرومرو د یو لیکوال لپاره مهمې او د پام وړ دي؛ خو زموږ د دغه بحث یو مهم اړخ چې لا هم ورته هېڅ اشاره نه ده شوې، د کمکي/ماشوم کیسه ده، چې ولې او څنګه لیکل کیږي؟

همدغو دوو پوښتنو ته د ځواب ویلو په موخه خپل بحث غځوو.

د ماشوم کیسه، د لیکوالۍ هغه ژانر دی چې لوستونکي یې یوازې ماشومان دي، په دې معنا چې ماشوم د انساني نړۍ ابتدایي او جلا قشر دی، نو مهمه ده چې د دغه قشر د درک او پوهې په کچ او د دوی د ادراکي، تخیلي او فکري پیاوړتیا لپاره، تر نورو بېل کتابونه او کیسې ولیکل شي. د ماشوم ژبه، فکر، درک او شخصیت د لویانو پرتله په ټیټ کچ کې دي، نو ښه دا ده چې لیکوال باید لومړی خپل ځان د ماشوم پرځای ومومي او بیا ورته کتاب ولیکي.

د ماشوم لپاره د کیسې لیکلو ارزښت څه دی؟

- ماشوم د لوستلو او لیکلو ژبې سره اشنا کیږي او د لوست قوه یې پیاوړتیا مومي.
- د ماشوم د شخصیت په روزنه او پالنه کې مهم رول لري او همدارنګه فکري او تخیلي استعداد یې لوړیږي.
- ماشوم له همدا اوسه مطالعې سره بلدتیا پیدا کوي او ان عادت یې ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په ټوله کې مهمه دا ده چې د ماشوم په ژبه وي او ماشوم خپل ځان ورسره پردی نه احساسوي.

د ماشوم لپاره په کیسه لیکلو کې کومو ټکیو ته پام وشي؟

په ټوله کې د کیسې پر ځانګړنو، عناصرو او د لیکلو پر ډول یې غږېدلي یوو، راځئ اوس د ماشومانو د کیسې لیکلو طرز روښانه کړو او کوم مهم ټکي چې باید پکې رعایت شي، پر هغو بحث وکړو. خو له دغه بحث مخکې پکار ده چې دوو مهمو ټکیو ته اشاره وکړم: لومړی- د دا ډول کیسې لیکوال باید دا ومني چې یو ډیر لوی کار ته یې ملا تړلې. دویم دا چې د یوې مور عاطفه، مینه او سرښندنه باید په ځان کې احساس کړي او یا هم لیکواله پخپله مور وي.

د ماشوم لپاره د کیسې لیکلو اساسي ټکي:

- د کیسې عنوان/نوم باید د ماشوم لپاره جالب او جذاب وي، ګنې هغه یې د لوستلو لپاره لېوالتیا نه ښیي.
  د بېلګې په ډول: مسخره پیشو، اکو بکو، کیک ورک شو، للو للو، مهربانه چرګه او...
- د متن ژبه باید د ماشوم د درک او پوهې سره برابره په پام کې ونیول شي او په ټوله کې ساده او روانه وي.
- جملې یې لنډې وي؛ یعنې د هغه ماشوم لپاره چې تازه لوستل کوي، جمله باید له ۵ یا ٦ کلمو اوږده نه وي؛ خو هغوی چې مثلاً په دویم یا دریم ټولګي کې زدکړه کوي، د هغوی لپاره دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

جمله تر ۱۲ کلمو اوږده نشي، گنې بیا هم لوستونکی یې له لوستلو پښېمانه کیږي.

- له لیکنښو باید ډډه وشي؛ خو د اړتیا پر مهال که یوازې (، ـ .) نښې وکارول شي، باک نلري. له دې هاخوا د نورو نښو په کارولو سره د متن په اړه د ماشوم پوښتنې زیاتیږي او کېدای شي د کتاب اصلي محتوا یې له پامه ولویږي.
- د امکان تر حده باید د لیکلو ژبه د ویلو ژبې ته ورنږدې شي، څو ماشوم یې د پوهېدو لپاره زړه ښه کړي او الفاظ ورته اشنا ښکاره شي.
- له استعارو، مبهمو کلمو او جملو څخه دې ډډه وشي او هغه کلمې یا جملې چې آهنگ او وزن لري (شعر)، کارول یې د توجه جلبولو لپاره ځانگړی ارزښت لري.
- د اړتیا پر مهال طنزي جملې د کیسې جذابیت پیاوړی کوي او کله کله ان ځینې احمقانه او د لیونتوب پېښې د ماشومانو پر خوله خندا راولي، چې دا کار هم پر خپل ځای مهم دی.
- په معاصره ژبه دې ولیکل شي. په دې معنا چې د پخوانیو، زړو او سوچه اصطلاحاتو کارول، د کیسې ژبه سختوي او ماشوم ته د کیسې په لړ کې سختې او بې مورده پوښتنې ور پیدا کوي چې باید ډډه ترې وشي.
- دغه راز پردي نااشنا/ نوي اصطلاحات او الفاظ هم باید ونه کارول شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د کیسې د متن په لړ کې ځینې انځورونو ته ځای ورکول، د ماشوم توجه جلبوي او د متن لوستلو لپاره تلوسه ایجادوي.
- د لمنلیک موضوع هم اړینه ده چې باید یاده شي؛ لومړی خو باید الفاظ او نومونه د اړوندو ماشومانو له پوهې سره خورا برابر او اسانه وي؛ خو که چېرته اړتیا پېښه شوه، بیا هم لمنلیک پکار نه دی، بلکې د سختو کلمو یا نومونو معنا دې هملته په قوس کې جوخته ورسره ولیکل شي.
- تر وسې باید تراژیدیکو پېښو ته ځای ورنکړ شي، که چېرې لیکوال غواړي عادي پېښې پرې ښایسته او خوندورې کړي، نو د ډېرو ژورو هغو یادون یې اړین نه دی؛ بس محضې چې هم لیکوال خپله هنري پالیسي پلې کړي او هم د ماشوم روان ته زیان وانړوي.
- د کیسې کرکټر/کرکټران هر څوک یا هر څه ټاکل کېدای شي. لکه: حیوانات، نباتات او یا هم نور ژوندي یا غیر ژوندي موجودات. مهمه دا ده چې ماشوم ته په زړه پورې وي.
- ښه ده چې په هره پاڼه کې د کرښو شمېر له لسو لوړ نه شي، امکان لري د کرښو زیاتوالی د ماشوم لېوالتیا او حوصله کمه کړي. البته که تر دغه شمېر هم کمې وي لا ښه ده.
- په ټوله کې باید د کتاب حجم مناسب وي؛ ځکه چې ماشوم هومره صبر نه شي کولای، لکه یو لوی بنیادم یې چې د یو ناول لوستلو لپاره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د کتاب پوښتۍ، انځورونه،کاغذ، په متن کې د تورو اندازه او ډول (فونټ)، ډیزاین او... مهم رول لري، چې باید د ماشوم د خوښې او لېوالتیا له مخې په پام کې ونیول شي.

د ماشوم لپاره انځوریزه کیسه یا انځوریز کتاب

د کیسې دا ډول د هر ماشوم لپاره خورا په زړه پورې او جالب وي؛ خو د هغه ماشوم لپاره چې تازه یې لوستل پیل کړي وي یا د الفبا زده کولو پړاو ته ننوتی وي، زیات ګټور دی؛ ځکه چې ماشوم له کتاب سره نوی اشنا کیږي او پکار ده چې د دغې اشنایي پیلامه له جذابیت څخه مالامال وي.

په ټوله کې انځوریز کتاب ماشوم ته خوند ورکوي؛ خو دا چې په کوم ډول کتاب کې څه ډول انځور راوړل شي، په لنډو یې لاندې روښانه کوو:

- په انځوریزه کیسه کې باید انځورونه ژوندي/روان وي؛ یعنې د کیسې په هر پړاو کې باید د انځور/انځورونو حالت د پېښې او موقعیت په اساس بدلون ومومي او ټول جریان په منطقي توګه تر پایه بدرګه کړي.
- د لوبو شیان انځورول او په مرسته یې بیا د یوې لوبې کیسه بیانول به، خورا په زړه پورې وي.
- د کارټونیکو انځورونو رول هم د ماشوم په لېوالتیا زیاتولو کې ډېر مهم دی.

د انځوریزې کیسې ګټې:

- ماشوم داسې احساسوي چې ګوندې کیسه په ژوندۍ بڼه ویني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ماشوم په یو ډول د کیسې توکي د لمس وړ ګڼي او د همدغه احساس له مخې ځان د کیسې په محتوا کې دننه مومي.
- د ماشوم په خیال کې د انځور کاږلو قوه پیاوړې کیږي.
- ماشوم پخپله پوښتنه رامنځته کوي او پخپله ځواب ورته پیدا کوي.

په دې معنا چې انځوریزه کیسه یا خو بیخي متن نلري او که یې لري هم، نو اصول یې له یوې جملې څخه زیات الفاظ نشي منلی. د همدې لپاره کېدای شي په اړوند انځور کې یوازې د مقصد یوه پېښه بیان شوې وي؛ خو لوستونکی یې په وار وار لوستلو سره، په هر انځور کې نورې پېښې هم پوښتلی او ترسیمولی شي.

- د نورو کیسو پرتله ماشوم له انځوریزې کیسې سره زیاته لېوالتیا ښیي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب

د کتاب تعریف

د تألیف شویو، ژباړل شویو، تدوین یا راټولو شویو او چاپ شویو مطالبو، انځورونو او ارقامو ټولګې ته په هغه شرط کتاب ویل کیږي چې له ۴۸ مخونو څخه کم نه وي.

البته دا تعریف د یونسکو سازمان لخوا وړاندې شوی دی.

د کتاب لیکلو لپاره لاندې ټکي په پام کې ونیسئ:

۱- **مطالعه وکړئ:** د کتابونو او مختلفو لیکنو مطالعه، په لیکوالۍ کې زیات رول لري او د لیکوالۍ مهارتونه ورسره زیاتیږي.

۲- **څېړنه وکړئ:** د علمي، مسلکي او ادبي (ناول او لنډو کیسو) کتاب لیکلو لپاره څېړنه کول یو مهم اصل دی.

۳- **لیکل تمرین کړئ:** څومره چې یو کار ډېر ترسره کیږي، هومره پکې بلدتیا او وړتیا زیاتیږي، همدرانګه په هغه کار کې د نوښت او ښکلا رامنځته کولو لپاره فکري او خیالي پنځونې ته هم لاره هواریږي.

۴- **تداوم وپالئ:** کومې لیکنې مو چې کړي، لږ تر لږه یې یوه ورځ روسته باید وګورئ او ایډیټ یې کړئ. په دې معنا چې په دوامدار ډول ورسره په اړیکه کې اوسئ؛ ځکه که تاسو له خپلې لیکنې دوه یا درې ورځې لېرې پاتې شئ، نو له لیکوال څخه پر لوستونکي بدلیږئ.

۵- **له لیکلو خوند واخلئ:** طبیعي ده، کله چې تاسو یې له لیکلو خوند اخلئ، نو لوستونکي یې هم له لوستلو خوند اخلي. په دې معنا، کله

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې لیکل کوئ خپل احساس ته مو پام وي او همدغه مهال ستاسو احساسات په لیکنه کې لیږدول کیږي او د لوستونکو پام ور اوړي.

٦- فرصت له لاسه مه ورکوئ: کوم وخت چې ستاسو په واک کې دی، ترې ګټه واخلئ، ان که په ورځ کې نیم ساعت هم وي، لیکلو ته یې ځانګړی کړئ.

٧- خپل ځان وپېژنئ: هڅه وکړئ خپل ځان وپېژنئ او دا ځکه چې ځان پېژندنه مو د لیکلو سم لوري ته برابروي.

٨- ټولنیز اوسئ: لیکل باید تاسو منزوي او ګوښی نکړي؛ ځکه چې د خلکو خبرو او کړو وړو د څرنګوالي په اړه پوهاوی د لیکوالۍ یوه برخه ده او ستاسو د معلوماتو او لیکنو پانګه زیاتوي.

٩- نظرونه راټول کړئ: داچې لیکنه یا کتاب په ټولنه کې محبوبیت پیدا کړي، نو په دې اړه د مختلفو کسانو نظرونه واخلئ.

١٠- همفکره ملګري ومومئ: همفکره دوستان ستاسو د لا ښې او ګړندۍ لیکوالۍ په برخه کې مرستندوی ثابتېدلی شي.

١١- د پام اړولو عوامل لېرې کړئ: په داسې حال کې چې قلم او کاغذ درسره وي او لیکل کوئ؛ نو لکه ټیلیفون، تلویزیون، راډیو او نور له ځانه لېرې کړئ.

١٢- د شرایطو له مخې تمه ولرئ: که چېرې دا ستاسو د لیکلو لومړی کتاب وي؛ نو دا تمه مه کوئ چې هغه دې په یوه/دوو یا څو میاشتو کې بشپړ شي؛ ځکه دا کار وخت غواړي او دا هم مه هیروئ چې تاسو په دې لاره کې نوی ګام ایښی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳- **بیړه مه کوئ:** د لیکنې یا کتاب د ژر بشپړېدا لپاره له بیړې کار مه اخلئ، ستاسو دا کار دوامدار او ان ورځنی دی، نو ښه ده چې د مهالویش له مخې په کراره پر مخ لاړ شئ.

۱۴- **په مناسبه اندازه خوراک وکړئ:** د دې لپاره چې باید د لیکلو پر مهال ځیرک، بیدار او عادي حالت کې واوسئ، نه کم او نه زیات خوراک وکړئ.

د داستاني او غیر داستاني کتابونو ترمنځ لنډ توپیر

په ټوله کې د هر کتاب لیکلو لپاره تقریباً ورته اصول په پام کې نیول کیږي؛ خو چې کله د لیکلو چوکاټ او محتوا ته یې ورننوځو، دغلته بیا خامخا کړنلاره بدلیږي؛ یعنې د غیر داستاني کتابونو محتوا په مستقیم ډول د واقعیتونو له مخې ښه مومي، خو د داستاني کتابونو هغه بیا، پر تخیلي او تصوري پېښو راڅرخي.

د داستاني کتاب په اړه مو د پام وړ بحث کړی، اوس راځو غیر داستاني کتاب ته، چې د کومو اصولو له مخې ځنګه لیکل کیږي؟

غیرداستاني کتاب

د غیر داستاني کتاب په لیکلو کې څلور پړاوونه په پام کې نیول کیږي:

۱- د موضوع ټاکل او په اړه یې مطالعه.

۲- د لیکلو لپاره چمتووالی او د لیکلو پیل.

۳- د متن سمښت (ایډیټ).

۴- د پوښتنې او متن ښاوښت/ډیزاین.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی پړاو: داسې موضوع وټاکئ چې په اړه یې معلومات ولرئ!

- کله چې غواړئ خپله ټاکلې موضوع وغځوئ او د کتاب په بڼه یې مجسمه کړئ، نو تر ټولو مهم ټکی دا دی چې تاسو باید د اړوندې موضوع په اړه کافي معلومات ولرئ او که یې نه لرئ، نو تحقیق او پلټنه وکړئ، ځو په دې هکله ستاسو نیمګړي معلومات بشپړ شي؛ دا ځکه چې تاسو د واقعیتونو د عرضه کولو هوډ کړی، باید د دغه ماموریت یا مسوولیت په برخه کې رښتیني پاتې شئ او پخپله خپل باور ته صدمه ونه رسوئ.
- د اړوندې موضوع په اړه مهم کتابونه مطالعه کړئ! له دغې مطالعې سره مو نه یوازې معلومات زیاتیږي، بلکې د مختلفو لیکوالانو د لیکلو له طرز او سبک سره هم آشنا کیږئ چې د لیکلو په برخه کې ستاسو له ذوق سره خورا مرسته کوي.
- خپل نظریات او د مطالعې پایلې مو، ان د مطالعې او مشاهدې پر مهال یادښت کولای شئ، دا کار مو د کتاب لیکلو د پروژې په بشپړیدا کې درسره زیاته مرسته کولای شي.
- که چېرې ځیړنیزه یا علمي موضوع مو ټاکلې وي او غواړئ ځیړنیز یا علمي کتاب ولیکئ، ښه ده چې د اړوندو ټولو موضوعاتو او موادو عنوانونه په یو نوملړ کې ولیکئ او بیا یې د راټولولو لپاره لاس په کار شئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- خپل تحقيق او مطالعه پيل کړئ، معلومات مو زيات کړئ، که هغه د کتابونو له لارې وي، که له کارپوهانو او استادانو سره د مرکې له لارې او يا هم د انټرنټ او... له لارې.

دويم پړاو: د ليکلو لپاره بايد پوره چمتووالی ولرئ!

- تاسو د يوې موضوع په اړه معلومات راټول کړي او غواړئ د کتاب بڼه ورکړئ. نو مخکې له دې چې قلم را واخلئ يا کمپيوټر ته کښېنئ او ليکل پيل کړئ، بايد د ليکنې ژبه مو ساده او روانه وي، گنې بيا د خپل کتاب/ليکنې د اغېزمنتيا او اهميت په اړه چا ته قناعت نه شئ ورکولای.
- لومړی خو له کوم ځنډ پرته خپل ليکل پيل کړئ، بله دا چې د موضوع غځولو او ليکلو په لړ کې خپل نظر، خلاقيت او نوښت هم ونه سپموئ.
- سختې او لهجوي کلمې او جملې مه کاروئ، څومره چې کولای شئ په روانه او عامه ژبه ليکل وکړئ.
- له زياتو او اضافه توضيحاتو ډډه وکړئ، که غواړئ چې کتاب مو لوستونکي ولري، نو د خپل مهارت له مخې وړو - وړو کيسو ته پکې ځای ورکړئ، جالبې او په زړه پورې پېښې او مثالونه پکې راوړئ؛ په دې سره د کتاب محتوا د لوستونکو لپوالتيا خپلوي او کتاب مو نامتو کيږي.

دريم پړاو: د کتاب د متن سمښت/ايډيټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

- مخکې له دې چې د متن پر سمښت پیل وکړئ، د دویم شخص په توګه اړوند متن په لوړ غږ ولولئ، په دغه کار سره کولای شئ، د یو لوستونکي په توګه سم او بې پرې قضاوت وکړئ او له مخې یې په متن کې په سم او وړ ډول سمښت رامنځته کړئ.
- د متن سمښت د لیکوالۍ مهمه برخه ده چې که صداقت او دقت پکې وشي، نو ستاسو د زحمت ګوهر به را برسېره کړي. لیکلی کتاب مو د ایډیټ لپاره یو بل متخصص شخص ته هم سپارلی شئ، کېدای شي د هغه له خوا د متن په سمښت کې هغه زړه خوږی ونشي، لکه ستاسو لخوا یې چې د امکان اټکل کېږي.

څلورم پړاو: د کتاب د پوښتۍ او متن بڼاوښت/ډیزاین

- د کتاب د بڼاوښت پړاو هم خورا مهم دی، هر څومره چې د یو کتاب ښکاره بڼه ښکلې او د پام وړ وي، همغومره زیاته توجه هم ور اوړي. کله چې یو لوستونکی کتابپلورنځي ته د کتاب پیرلو لپاره ورځي، په سر کې یې د کتاب پر پوښتۍ سترګې لګېږي او ورته ځیر کېږي، روسته یې دوه درې ځله په چټکۍ پاڼې اړوي او بیاد کتاب پېژندنې په مخ کې تم کېږي؛ نو که چېرې د اړوند کتاب پوښتۍ سمه بڼاو شوې وي، راکښون پکې پروت وي، د کتاب دننه متن په جذاب او روښانه ډول ترتیب شوی وي او د هرې موضوع عنوان په هنري جامه سمبال شوی وي، بیا نو که لوستونکی په جیب کې پیسې ولري، د بل کتاب پیرلو ته زړه نه ښه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درسي کتاب

د يوې موضوع يا مضمون په اړه د هغو بحثونو ټولګه ده چې په ښوونيز نصاب کې د اړوند مضمون د درسي مفرداتو مطابق او د منل شويو درسي ساعتونو سره برابر چمتو کيږي.

درسي کتاب معمولاً د مختلفو څېړکو په چوکاټ کې تدوينيږي او د ښه پوهاوي لپاره پکې ګرافونه، جدولونه، انځورونه، کارتوني تصويرونه او معياري شکلونه راوړل کيږي.

درسي کتاب د رسمي او ټاکليو اصولو له مخې ليکل کيږي چې دلته نه يوازې د ځينو الفاظو او جملو د تکرار مخنيوی جدي نه ګڼل کيږي، بلکې ارزښت هم ورکول کيږي؛ ځکه چې په درسي کتاب کې يوازې د زدکوونکو پوهېدل مهم دي او د ښوونيز نصاب چمتوکوونکي استادان او ماموران د خپلو تجربو او لايحو له مخې اړوند درسي مواد داسې ترتيبوي چې هم د زدکوونکو په سويه برابر وي او هم يې د زده کولو لپاره د پام وړ ګرځېدلي وي.

مخکې د زدکوونکو د سويې خبره وشوه، خو د تفکيک په اړه يې لا څه نه دي ويل شوي، هغه په دې معنا چې د زدکړې بهير د اندازه کېدو وړ نه دی او د عمر تر پايه هم زدکړه کېدلای شي؛ خو که دلته يوازې د ښوونځي، انستيټوټ يا پوهنتون دورې د يو مثال له مخې په کلونو محاسبه کړو، نو دا لړۍ تر شپاړسو کالو رسيږي او په دغه شپاړس کلن بهير کې د عمر رديفونه/کتګورۍ خامخا سره تفاوت لري چې له مخې يې د عمر او پوهې په اساس د زدکوونکو سويه تشخيص کيږي. د بېلګې په ډول: ماشوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

معمولاً په اووه کلنۍ کې ښوونځي کې شامليږي او په دغه پيل کې ايله کولای شي چې د حروفو او اعدادو زده کولو ته خوله جوړه کړي، جملې خو پرېږده، حتا د کلمو زده کول به هم ورته ستونزمن کار وي، البته که ځينې کلمې د يو شمېر ماشومانو په ذهن کې ځای نيسي، نو هرومرو به يې د هغو شکلونه په نښه کړي وي، ګنې د تورو له مخې يې ترکيب يا پېژندل ځکه ورته ستونزمن دي، چې هغوی لا په بشپړ ډول الفبا توري نه دي پېژندلي، د غږونو او يوځای کولو موضوع خو يې بيخي لېرې ده.
له همدغه امله بايد دا اړين ټکی په پام کې ونيول شي، چې د درسي کتابونو د ليکلو لپاره سني رديف او ټولګی په پام کې نيول له اساسي شرطونو څخه شمېرل کيږي. مثلاً: د ابتدايي دورې کتابونه بايد تر شپږم ټولګي پورې په شپږو رديفونو کې وليکل شي؛ يعنې د دويم ټولګي زدکوونکی د لومړي ټولګي زدکوونکي پرتله يوڅه زياته زدکړه او پوهه لري، همدارنګه د دريم ټولګي زدکوونکی بيا د دويم ټولګي له زدکوونکي څخه د درک او پوهې له مخې لوړ دی او په ترتيب سره تر شپږم ټولګي پورې. نو دلته شرط همدا دی چې بايد د هر کال/ټولګي په سويه برابر کتاب وليکل شي، څو اړوندو زدکوونکو ته دا فکر ور پيدا نشي چې ګواکې د ټاکلي کتاب محتوا پېچلې، بې مفهومه او يا د دوی له سويې لوړه يا ټيټه ده او په يو ډول ورته اړ وېستل کيږي چې د زده کولو تمثيل يې وکړي.
البته يو بل مهم ټکی د يادولو دی چې درسي کتاب له نورو کتابونو سره د ځينو محدوديتونو او قوانينو له مخې په توپير چمتو کيږي. لکه: د ټاکلو درسي ساعتونو او وخت له مخې د پاڼو او مخونو شمېر، د زده کولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ظرفیتونه، فردي تفاوتونه، د سمښت لپاره نرمښت او شرایطو سره توافق، د زدکړې چاپېریالیز توپیرونه او نور په پام کې نیول. همدارنګه هغه عناصر چې د دغه کتاب په جوړښت کې اړین او مهم دي، یوازې نومونه یې اخلو: نوم/عنوان، لیکلړ، سریزه، ټولیزه موخه، ښوونیزې موخې، فصل بندي، انځورونه، جدولونه، ګرافونه، متن او د اړتیا پر وخت مناسبه ډلبندي او لنډیزونه.

ښه درسي کتاب

په ټوله کې ښه درسي کتاب نه یوازې د زدکوونکو خوښېږي، بلکې د تدریس په برخه کې د ښوونکو د لېوالتیا لامل هم ګرځي او بالاخره د ښوونکي او زدکوونکي ترمنځ د یوې ښې او اغېزمنې اړیکې حیثیت خپلوي.

د اوسنیو درسي کتابونو محتوا د لاندې عنوانونو له مخې ترتیبېږي:

ټولیزه موخه، ښوونیزې موخې، مثالونه، تمرینونه، فعالیتونه، کورنۍ دندې، پوښتنې او ورسره اړوند نور فعالیتونه او عملي کارونه.

دا چې تر کومه حده دغه چوکاټ ښه اغېز لرلی دی، کاش د یوې رسمي سروې له لارې یې پایله څرګنده شوې وای؛ خو په هر حال، په ټوله کې ویلی شو چې د زدکوونکو ښه پوهاوي لپاره باید درسي کتابونه په داسې مهارت ولیکل شي چې نه یوازې ژبه یې ساده او محتوا یې نوې وي، بلکې دومره جذابیت پکې نغښتی وي چې ښوونکی د ښوونې پر مهال او زدکوونکي د زده کولو پر مهال له ځان سره وساتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د درسي کتاب لیکلو مهمې لارښوونې:

- د کتاب ټولیزه موخه باید د دغه کتاب د محتوا له مخې ترتیب شي او یا محتوا باید له ټولیزې موخې سره په ټکر کې نه وي.
- د درسي موادو ترتیب باید په داسې مهارت ترسره شي چې زدکوونکي یې د لوستلو او زده کولو پر وخت ترې مخ وانړوي.
- محتوا یې باید جذابه او د بیان ژبه یې ساده او روانه وي. دغه راز د معیاري سبک کارولو ترڅنګ، انشایي او املایي تیروتنې هم ونلري.
- په زړه پورې او هڅوونکو مثالونو، انځورونو او تجربو ته پکې ځای ورکړ شي.
- د هغو کلمو، جملو او پیغامونو له کارولو باید ډډه وشي چې پاروونکې وي یا هم د قانون او ارزښتونو پر وړاندې منفي مفکوره خپروي.
- د زدکوونکو د ابتکار او خلاقیت لپاره باید د اړوند کتاب د جز په توګه، ځانګړې مناسب درسي مواد او پوښتنې ترتیب شي.
- د هر څپرکي د اړوندو موادو لنډیز حتمي دی او دا لنډیز باید د څپرکي له تشریح نه وړاندې داسې ځای پرځای شي چې زدکوونکی د مفهوم اخیستو لپاره ترې ګټنه وکړای شي.
- تر ډېره باید په تمرینونو، پوښتنو او کورنۍ دندو یا ژوندي فعالیتونو باندې تمرکز ولري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- مطالب باید نه دومره اوږده وي چې له زدکوونکو اصلي درس ورک کړي او نه دومره لنډ وي چې اړوند درس پکې ګونګ یا نیمګړی پاتې شي.
- فارمولونه او معادلې باید په Equation اپشن کې وکارېل شي، له دې پرته ګډوډېږي.
- اړوند مطالب باید د یو منطقي او اصولي ترتیب له مخې ځای پر ځای شي.
- د زدکوونکو عمر او تولګي ته په پام، باید د کتاب محتوا برابره شي.
- هر مطلب باید داسې چمتو شي چې پکې د زدکوونکو عملي کار د اړوند مطلب یوه برخه وي.
- یوازې دا نه چې پاراګرافونه باید لنډ وي، بلکې د پاراګراف په ترکیب کې د جملو لنډوالی او ساده والی هم خورا ارزښت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب ترتيبولو ټوليزې ځانګړنې

دا خو ښکاره ده چې يو کتاب له کاغذ او ليک (متن) څخه بڼه مومي؛ خو دا چې په روان بحث کې د ليک (د کتاب دننه محتوا) موضوع مطرح ده او دغه برخه يوازې په ليکوال پورې اړه لري، نو ښه ده چې د همدې موضوع پر اجزاوو او موادو رڼا واچو.

د کتاب ليکلو او ترتيبولو ځانګړنې:

- **د پوښتۍ ډيزاين او نوم:** په محتوا پورې اړوند په مناسب ډبل ليک سره د کتاب نوم کارېدل او د پوښتۍ بڼاوښت/ډيزاين.
  - په معمول ډول د پوښتۍ په ټيټه برخه کې په (۱۴ فونټ کې) د ليکوال/ژباړن نوم، (البته د نوم ليکلو لپاره د موقعيت ټاکل په ذوق او خوښې پورې هم اړه لري).
  - په ادبي کتاب کې د ژانر معلومول (ناول، شعري ټولګه، طنز، خاطرات او...).
  - د ذوق له مخې د کتاب نوم اړوند يوه لنډه توضيح (البته شرط نه ده). خو دا يادون بايد وشي چې د پوښتۍ پرمخ تر دغو مشخصاتو زيات څه ليکل نه دي پکار؛ ځکه چې هم له لوستونکي د موضوع اصلي عنوان ورکيږي او هم د کتاب پوښتۍ باندې ګڼه ګوڼه ښه نه برېښي.
- **د کتاب نوم:** د کتاب دننه د لومړۍ پاڼې پر لومړي مخ هم د پاسنيو جزياتو کټمټ کارېدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- **کتاب پېژندنه:** په دویم مخ کې د اړوند کتاب ځانګړنې او نېټه کاږل دي او په پای کې یې د خپرندوی پېژندګلو او حقوقي یادښت ته هم ځای ورکول کېږي.
- **بسم الله:** د دویمې پاڼې په لومړي مخ کې د بسم الله لیکل.
- **ډالۍ/پیغام:** په بل مخ کې یې د ډالۍ پیغام ته ځای ورکول؛ (خو دا کار هم په ذوق پورې اړه لري، شرط نه دی).
- **لیکلړ:** د دریمې پاڼې په لومړي مخ کې لیکلړ ته ځای ورکول.
- **تقریظ/ستاینه:** د شتون پر مهال له لیکلړ روسته تقریظ ځای پرځای کول؛ خو که نه وي، اندېښنه یې مهمه نه ده.
- **پیلیزه او سریزه:** ورپسې بیا پیلیزه او بیا هم سریزه.

یادښت: شاید ځینو ته دا پوښتنه پیدا شي چې د پیلیزې او سریزې ترمنځ توپیر څه دی؟ اسانه یې درته وایم، پلیزه تر سریزې مخکې راځي او په دې کې لیکوال په مستقیمه توګه له لوستونکي سره د اړوند کتاب د لیکلو او په ټوله کې د چمتو کولو په اړه یې خبرې کوي؛ یعنې ولې یې دغې موضوع ته پام شو او په څومره وخت کې یې څنګه اړوند مواد ترتیب او یو کتاب کې راټول کړل؟ دغه راز هغه کیسې هم کولای شي چې د یاد کتاب په چمتووالي کې له ستونزو، تجربو، مشاهدو او... سره مخ شوی دی.

خو سریزه بیا یوازې د کتاب په محتوا پورې اړه لري او په لنډه توګه د ټولو مطالبو تعریف پکې بیانیږي؛ البته یو ټکی چې باید

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېر نشي، دا دی چې پیلیزه یوازې لیکوال لیکلی شي؛ خو سریزه هم پخپله لیکوال لیکلای شي او هم يې بل څوک.

- **متن:** بیا ستاسو د ټاکل شوي ترتیب له مخې د کتاب متن کاږل.
- **لمنلیک/تللیک (Footnote):** کله کله په متن کې ځیني اصطلاحات او کلمات راځي چې توضیح او ژباړې ته اړتیا لري یا دا چې د ځینو نقل قولونو د سرچینو یادون ته اړتیا پېښیږي، په دغسې مواردو کې له لمنلیک نه ګټه اخلو.
  البته لمنلیک په هغه مخ کې راځي، په کوم کې چې ګونګ او د توضیح وړ الفاظ/کلمات وي؛ معمولاً لمنلیک د پاڼې په ټیټه برخه کې راوړل کیږي.
- **سرچینې/منابع:** د کتاب پای کې د هغو سرچینو یادول مهم دي چې د معلوماتو ترلاسي لپاره ترې ګټه اخستل شوې وي.
- **ویپانګه:** د ذوق یا اړتیا له مخې د اړوند متن د سختو یا نااشنا کلماتو ویپانګه/د لغاتو ذخیره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکنښې

ليکنښې: هغه بې غږه مثل شوي سمبولونه دي چې د ليک اسانه لوستلو او په متن کې د غږونو د حالت ښېلو لپاره کارول کيږي.

مثل شوي په دې معنا چې په هره ژبه کې کارول کيږي او په هره ژبه کې ورته ځانګړی نوم لري. لکه په انګريزي کې Punctuation، په روسي کې (زنکي پروه پيسانيا)، په پارسي کې علامات يا علامت ګذاری او په پښتو کې ورته ليکنښې وايي.

د ليکنښو ارزښت: کله چې په متن کې ليکنښې پر خپلو ځايونو وکارول شي، نو نه يوازې متن په اسانه لوستل کيږي، بلکې د غږ او ټون په بدلولو، د مفهوم له مخې د متن روښانه کولو، هنري کولو او جذابيت کې هم مهم رول لري.

دلته اړوندې مهمې او عامې نښې له بېلګو سره روښانه کيږي:

- **کامه(،):** کامه په ځينو نورو ژبو کې د واو بڼه لري؛ خو په پښتو کې د چپه پېښ يا چپه واو په شان ده چې خورا مهم رول يې خپل کړی دی.

کامه تل د کلمو او نومونو ښېلو رول لري، همدارنګه د لنډې دمې او د (او) له تکرار څخه د مخنيوي لپاره کارول کيږي.

لکه: زرګی، اسلم، عبدالله، مينه. که چيرې همدا نومونه داسې وليکو: زرګي او اسلم او عبدالله او مينه او...

چې د (او) د تکرار له امله د ټول متن خوند له منځه ځي او لوستونکی يې له لوستلو ډډه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا په کیسه کې: حسیب ښوونځي ته لاړ، هغه له واجد سره یو ځای ټولګي ته ننوت، بکسې یې له اوږو وښویلې او...

- **کامه ټکی(؛):** دا نښه په پښتو کې ځنډښنه هم ګڼل کیږي چې د کامې(،) پرتله د لږ څه زیاتې دمې لپاره کارول کیږي. همدارنګه د هغو اوږدو جملو د جلا کولو لپاره راځي چې په ښکاره خپلواکې وي؛ خو په معنا کې یو تربله سره تړوا ولري. همدارنګه په هغو جملو کې چې (خو، اما، ځکه چې، یعنې) کلمې راځي، له هغو څخه مخکې کارول کیږي.

  لکه: افغانان د سولې تږي دي؛ خو شرایط یې په ارامه نه پرېږدي.

  یا: زه لوړې زدکړې نشم کولای؛ ځکه چې معاش مې کم دی. او...

- **ټکی(.):** د بشپړې دریدا په هدف کارول کیږي. معنا دا چې کله جمله یا پارګراف ختمیږي، په پای کې یې باید ټکی کېښودل شي. دغه راز په لنډیزونو کې هم ترې ګټه پورته کیږي.

  لکه: پاسنی پارګراف یې ښه بېلګه ده.

  یا: ا.ا.ج یا م.م او نور.

- **شارحه(:):** د یوې موضوع د روښانه کولو، تحلیلولو او ویشلو په مفهوم راوړل کیږي.

  لکه په لاندې ډولونو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د انسان د بدن غړي:
- د کابل ځلورو خواو ته لاندې ولايتونه پراته دي:
- يو کال په ځلورو فصلونو ويشل کېږي:
- نومورې وويل:

❖ **سواليه(؟):** د هغې جملې يا وينا په پای کې کارول کېږي چې پوښتنه پکې مطرح وي.

لکه: ستا نوم څه دی؟ افغانستان د اسيا په کوم لوري کې موقعيت لري؟ او ...

❖ **ندايه(!):** مخاطب ته په غږ کولو، د امر په کولو او يا له چا نه د يو څه غوښتلو پر مهال کارول کېږي.

لکه: بریالیه! يو ځل دلته راشه! دا کتاب خو ما ته راکړه!

❖ **کش(ـ):** دا نښه د نوم او ضمير تکرارېدو د مخنيوي لپاره د جملې په سر کې کارول کېږي؛ يعنې معمولاً په کيسه کې د کرکټر د وينا لپاره ترې ګټه اخيستل کېږي.

لکه:

هغه وويل:

- ولې مکتب ته نه وې راغلی؟

ځواب مې ورکړ:

- ناروغ وم.
- ډاکټر ته لاړې.
- هو، بلها درمل يې راکړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- **لیندۍ یا قوسونه( ):** په لیندیو کې د مبهمو کلمو یا نومونو، اصطلاحاتو او مخففاتو په اړه وضاحت ورکول کیږي.

لکه: ا.ا.ج (د افغانستان اسلامي جمهوریت)،

هوسۍ (زموږ ښوونکې) مې بازار کې ولیده.

او ستراتیژي (تګلاره)

یا هم داسې: چې هیر دې نشي، دا ځل د (فېسبوک) ناول راته راواستوې.

- **غبرګې لیندۍ/قوسونه«»:** کله چې په متن کې د بل چا نقل قول یا نظر را اخیستو ته اړتیا پېښیږي، نو باید په دغو دوو لیندیو کې راوړل شي.

لکه: د ولسمشر دغې خبرې چې «افغانستان باید د نړۍ په اقتصادي او ترانزیتي څلورلارې بدل شي» خوند راکړ.

یا: استاد وویل: «ژبه د یوې ټولنې د هویت مهمه برخه ده».

- **درې ټکي(...):** د یو نوم او کلمې نه ښودلو یا د دوام او یا په ښکاره د یو نوم/برخې نه څرګندولو او یا هم د (داسې نور) په موخه کارول کیږي.

لکه: زیاتره دولتي زمکې د ... مشرانو لخوا غصب شوي دي.

یا: اوس په اقتصادي، فرهنګي، سیاسي او... برخو کې زیات پرمختګ شوی دی.

یا: وچه میوه لکه: ممیز، بادام، پسته، نخود، غوزان او...

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ❖ **درې ستوري(***):** دا د ځپرکو د بدلولو یا د برخو بېلولو په موخه کارول کیږي چې تر ډېره په ډرامه، ناول یا کیسه کې ترې ګټه کیږي.
- ❖ **مایل خط(/):** دا نښه چې په همدغه کتاب کې هم کارول شوې، د (یا، یعنې) په معنا ترې استفاده کیږي.

  لکه: مقاله/لیکنه، سوژه/موضوع، پایله/نتیجه او...
- ❖ **تلکرښه/انډر لاین(U):** هغه عنوان، کلمه یا جمله چې لیکوال یې مهمه بولي او غواړي د لوستونکي پام ورته جلب کړي، نو له تلکرښې استفاده کوي.

  لکه: مطالعه د لیکوالۍ یو اصل دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ليکنښو کارولو او د متن ترتيبولو په اړه ځينې مهمې لارښوونې

- **په متن کې د کلمو ترمنځ واټن په پام کې نيول:** په معياري ډول د دوو کلمو ترمنځ بايد د سپيس «واټن» تڼۍ يو ځل کيکاږل شي.
- **د ليکنښو په کارولو کې معياري واټن رعايتول:** ګڼې کېداى شي د لوستلو پر مهال لوستونکى له ستونزې سره مخ شي.

دا موضوع په دغو څو مثالونو کې روښانوو:

- د جملې په پاى کې چې کله ټکى، کامه، شارحه، ندايه او يا کومه بله نښه ږدئ، نو د جملې د پاى کلمې پورې يې ونښلوئ. **مثلاً:** د روستۍ کلمې او نښې ترمنځ سپيس يا واټن مه کاروئ. له دې پرته د ځينو بدلونونو له کبله کېداى شي د هغې نښې ټاکلى ځاى هم بدل شي؛ يعنې د کرښې بشپړېدو يا انټر کولو سره هغه لاندې کرښې ته راشي او...
- د نومونو يا کلمو په بېلولو کې هم چې کله کامه کاروو، نو کامه بايد د لومړۍ کلمې سره نښتې او ورپسې بلې کلمې سره يو واټن ولري. **لکه:** مېز، څوکۍ، ټولګى او...
- که چېرته کامه يا نورې نښې په داسې توګه وکارول شي چې هم د لومړنۍ او هم د ورپسې کلمې ترمنځ يو- يو واټن ولري، نو بيا به په متن کې د ځينو بدلونونو يا انټر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولو له امله اړوند نښه بې مفهومه او ځانته پاتې وي.

لکه: کتاب ، قلم ، کتابچه ، مېز ، څوکۍ ، تباشیر او ...

- د لیندیو یا قوسونو له کارولو سره باید د لیندۍ دننه په دواړو خواوو کې د متن او لیندیو ترمنځ واټن په پام کې ونه نیول شي؛ ځکه چې کېدای شي د کمپیوټري بدلون یا د کرښې بشپړیدا پر مهال یوه لیندۍ پاس کرښه کې پاتې شي او بله د اړوند متن سره لاندې کرښې ته ولېږدیږي او یا هم بالعکس.
- په تړوله کې ویلای شو چې نښې خپلواکې نه دي او معمولاً د لومړۍ کلمې یا جملې اړوند ګرځي؛ خو دا چې دلته د لیندیو موضوع هم مطرح ده، نو دواړه لیندۍ یوازې په هغه متن پورې اړوندیږي چې په منځ کې یې شتون لري او باید نښتې بڼه ورسره ولري.
- د مایل (/) خط په اړه هم یادون مهم دی او هغه دا چې د دغه خط دواړو خواوو ته باید کلمې نښتې بڼه ولري او هېڅ ډول واټن ته یکې اړتیا نشته؛ ځکه چې له مایل خط روسته کلمه د لومړۍ هغې اړوند او همفهومه ده او مایل خط د دواړو کلمو د بېلوالي په هدف نه، بلکې د تړاو په موخه کارول کیږي، چې له دې پرته کېدای شي د کمپیوټري بدلون له امله د دواړو کلمو ترمنځ تړاو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مفهوم تر پوښتنې لاندې راولي. **لکه:** لیک/خط، ډیل/معامله، پوستکالی/سافټویر او...

- ❖ **د کرښو ترمنځ واټن** (Single Line Spacing)**:** د کرښو ترمنځ واټن باید د یوې مناسبې کرښې په اندازه وي.
- ❖ **لیکبڼه** (font)**:** د هرې برخې او سویې لپاره باید مناسبه لیکبڼه غوره شي؛ خو د کتاب دننه متن لپاره واضحه او ساده لیکبڼه خورا مهمه ده.
- ❖ **لیک کچ** (font size)**:** معمولاً د لیک کچ (سایز) باید ۱۲/۱۳ وي.
- ❖ **شمېرې کارول:** په متن کې د عنوانونو او اجزاوو لپاره د شمېرو او الفبا له زیاتو کارولو باید ډډه وشي، ګنې د لوستلو پر مهال له لوستونکي لوری ورکیږي.
- ❖ **د متن برید:** د کرښو د پای سرونه باید سره برابر وي؛ یعنې متن باید (Justify) شوی وي.
- ❖ **شمېرې/ارقام او عدودونه:** ښه ده چې په متن کې له پښتو عددونو کار واخلئ؛ خو که څوک لاتینې اعداد کاروي، باک نه لري. البته د پام وړ خبره دا ده چې د کتاب له پیله تر پایه باید شمېر په یوه ژبه وي، که هغه لاتیني یا پښتو وي، توپیر نه کوي، مهمه دا ده چې په مسلسل ډول د یوې ژبې شمېر وکارول شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ❖ **ځانګړي معلومات:** که په متن کې جدول یا انځورونه کارېدل، نو د انځور اړوند لنډ معلومات/عنوان باید د انځور لاندې او د جدول هغه د جدول پر سر ولیکل شي.
- ❖ **ټب/Tab:** د هر پارګراف د سر کرښه په یو ځل ټب Tab کېکاږلو سره دننه بوځئ. البته دا ځانګړنه یو ډول سلیقوي او ذوقي وبولئ؛ ځکه په ځینو کتابونو کې ورته توجه نه کیږي؛ خو په هر حال، تاسو هم د خپل ذوق له مخې مخکې لاړ شئ، لکه زه.
- ❖ **د مخونو شمېرې:** د مخونو شمېرې د کتاب د اصلي موضوع د پیل له مخ څخه پیلیږي؛ یعنې که له ځپرکو نه استفاده شوې وي، له لومړي ځپرکي شمېره پیلیږي. البته له دې مخکې مخونه (د بسم الله تر مخ پورې) د الفبا یا رومي شمېرو په مرسته په نښه کیږي او له هغو مخکې نور مخونه نه شمېرې لري او نه الفبا توري؛ هغه یوازې د عنوان/نوم او ډالۍ مخونه دي.
- ❖ **سرچینې/منابع:** سرچینې د کتاب د پای برخه کې په څو ډولونو کارول کیږي؛ خو زه یې یوازې درې ډوله درته راخلم:

لکه: د لیکوال تخلص، د لیکوال اصلي نوم، (د خپرېدا کال)، د کتاب یا مقالې یا رسالې نوم، خپرندوی، ښار/ځای.

بېلګه: کمال، کمال الدین، (۱۳۸٦ل)، مدیریتي مهارتونه، بیهقي خپرندوی، کابل.

یا: لیکوال، کتاب/مقاله، ژباړن، خپروندوی، ځای، چاپ کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلګه: حمیدی، نسرین، شنه کوتره، ژباړنه، هوسۍ الفت، افغان خپرنځی، کابل، ۱۳۹۷ل.

یا: لیکوال، کتاب/مقاله، کال

بېلګه: حبیبي، عبدالحی، پټه خزانه، ۱۳۲۲ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځینو نومونو، اصطلاحاتو او فعلونو تفکیک او کره کول

دا بیخي ناسمه ادعا ده چې وايي:

(پښتو چې څنګه ویل کیږي، همغسې لیکل کیږي).

البته په سر کې یو بل مهم یادون کوم او هغه دا چې په مرکب نوم یا کلمه کې د واټن (سپېس) او (ه) توري لپاره په هممهالي ډول هېڅ ځای نشته او دا په پښتو ادبیاتو کې له پخوا منل شوی اصل دی؛ دا چې دغه اصل د کمپیوټر په دوره کې په بشپړ ډول نه دی رعایت شوی، لاملونه یې په ټوله کې له واحد او ټاکلي معیار پرته د لیکوالانو او ادیبانو لهجوي او ځان ځانته فعالیت دی او ترڅنګ یې په هېواد کې له کلونو راهیسې د سیاسي بحران، فرهنګي یرغل او ټولنیزې ګډوډۍ د دوام منفي اغېز هم له پامه نه شو غورځولی.

دا چې دا اصل په تدریجي ډول منل کیږي، دلیل یې دا دی چې کله په فردي توګه یې معیاري او منطقي بڼه ښودل شوې یا ښودل کیږي، نو طبعاً د دا ډول بدلون لړۍ به ورو او له سلیقوسره جوخته روانه وي؛ ځکه چې منل یې په ټولنه کې ستونزمن او له عادت لیرې بریښي؛ خو دا باید هېر نشي چې انسان د خپل خاصیت له مخې له هر نوي څیز سره عادت کیدلای شي؛ اما د دغه عادت موده له مخکې نه شي ټاکل کیدای، نو اړینه دا ده چې دغسې قاعدې باید د یو رسمي ارګان یا ټولنې لخوا د یو معیار په بڼه د منلو لپاره وړاندې شي.

د یاد واټن د نشتوالي ثابتېدا په اړه خورا زیات مثالونه شته چې اوسمهال په بشپړ ډول منل شوي هم دي؛ خو مهمه موضوع دا ده چې نور باید د سلیقو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او خپلچارۍ له تنګ ماحوله راووځو او هر ګام د يو ټاکلي معيار له مخې پورته کړو.

د بېلګې په توګه: ډه ډه/ډډه، زه ړه/زړه، له پاره/لپاره، برخه من/برخمن، برخه ليک/برخليک، هيله من/هيلمن، شته من/شتمن، پانګه وال/پانګوال، وسله وال/وسلوال ورپه سې/ورپسې، هغه سې/هغسې، کومه سې/ کومسې، دغه سې/دغسې يا بيړه نۍ/بيړنۍ، ننه وتل/ننوتل او...

که په دې اړه زه پوښتنه وکړم چې ولې د ځينو کلمو لپاره ياد اصل منل شوی او د ځينو لپاره نه؟ شايد ځينې فکرونه ځواب او دليل ورته ولري؛ خو ګمان نه کوم چې د ځواب يا دليل منطق يې هومره پياوړی وي چې د نوي فکر ترڅنګ د ټکنالوجۍ سراسري پراختيا هم په اسانه قانع کړي.

دغه راز په ځينو نورو مواردو کې هم د (ه) توري د کارولو پر سر اختلاف شته، چې ځينې يې ګرامري او مفهومي توپير ته پام نه کوي او لکه څنګه چې ويل کيږي، د هر حالت لپاره يې همغسې يو شان ليکي؛ خو ځينو بيا دا توپير منلی او له قاعدې سره سم روان دي.

لکه: په خپله/پخپله، زده کړه/زدکړه، زده کوونکی/زدکوونکی، په کار/پکاراو...

د يادولو ده چې پاسنيو بېلګو کې زدکوونکی يوازې د اسم يا کلمې په توګه ځکه مستثنا دی چې په ملي ترمنالوجۍ کې يې پېژند/تعريف ځانګړی شوی او له نوم پرته بله بڼه نلري؛ خو البته د يادې قاعدې له جوړښته يې نشو وېستلی؛ نورې بېلګې د کلمې په چوکاټ کې جلا او د جملې په چوکاټ کې جلا مفهوم وړاندې کوي، چې لاندې پرې لنډه رڼا اچوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

- **پخپله/په خپله:** دا دواړه بېل بېل مفاهيم دي؛ پخپله هغه مهال ګډ ليکل کيږي چې(په) مستقله بڼه ونلري، بله دا چې پخپله د هر حالت لپاره همدغسې په ښځينه بڼه ليکل کيږي؛ يعنې پخپل ليکل يې ځکه سم نه دي چې هم د نارينه او هم د ښځينه منسوب لپاره پخپله يو اصل دی. **لکه:** «زه خپلې جامې پخپله اغوندم» يا «سليم غټ شوی او ښوونځي ته پخپله ځي».

خو په خپله ځکه جلا ليکل کيږي چې دغلته (په) خپلواکه/مستقله بڼه لري؛ البته دا خپلواکي د جملې له حالت څخه ښرګندېدلای شي.

لکه: «زه په خپله کوټه کې يم» يا «هغه په خپل موټر کې ځي راځي». دلته په ځانته او خپله/خپل ځانته معناوې خپلوي؛ چې «زه پخپله کوټه کې يم» او «هغه پخپل موټر کې ځي راځي» بڼې يې ناسمې دي.

- **زده کړه/زدکړه:** لومړی هغه يې چې د زده کړه په بڼه ليکل کيږي، د امريه جملې حيثيت لري؛ يعنې زده جلا او کړه جلا معناوې خپلوي او د مخاطب پر وړاندې د امر په توګه کارول کيږي. لکه: «برياليه خپل درس دې زده کړه»، «هله نو دا درس خو زده کړه» يا غوټۍ انګريزي زده کړې ده.

دويمه هغه يې چې بايد د تعليم، درس يا Education مترادفه وي، پکار ده چې همغسې د کلمې/نوم په بڼه وليکل شي. لکه: «د تخنيکي او مسلکي زدکړو اداره»، «د لوړو زدکړو وزارت»، «د

(c) ketabton.com: The Digital Library

یونسېف اداره د بېلابېلو زدکړو لپاره فرصتونه برابروي» یا «غواړم لوړې زدکړې وکړم».

- **پرله پسې/پرلپسې:** لومړی هغه یې بیخي د لهجې (وینا) له مخې لیکل کیږي چې نه یوازې د کلمې اطلاق نشي ورته کېدای، بلکې د واحد مفهوم وړاندې کولو په توګه روښانه تعریف هم نشي خپلولی.

لکه: پر جلا، له جلا او پسې جلا؛ چې یو تر بله متضادې معناوې لري او په همدغسې حالت کې یې یو ځای کول (د کمپیوټري نیمه واټن/سپېس سره سره) بیا هم لوستونکی (په تېره د بلې ژبې ویونکی) نه یوازې قانع کولای نشي، بلکې نورې پوښتنې ورته پیدا کوي. نو د دې لپاره چې هم مو معیار منلي وي او هم مو له ناموروده پوښتنو خپل ادبیات ژغورلي وي، د (واټن «سپېس» او «ه» توري) د حذف کولو قاعده پلې کوو او لیکو: پرلپسې

په دې اړه باید هغه اصطلاحات/کلمې یو ځل بیا مثال درکړم چې له پخوا منل شوي؛ خو د قاعدې په اړه یې چا فکر نه دی کړی؛ کیدای شي په دې اړه اختلاف هم له منځه لاړ شي. مثلاً: (هم هغه سې) په همغسې، (کومه سې) په کومسې، (هغه سې) په هغسې، (دغه سې) په دغسې او... معمول شوې دي.

- **په کار/پکار:** په ډېره ساده ژبه یې روښانه کوم؛ کله چې فاعل د یو کار ترسره کولو لپاره اړ وېستل کیږي یا شوی وي، نو پکار ورته لیکل کیږي. لکه: هغه ته پکار ده چې کار وکړي؛ یا پکار ده چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاسونه سره ورکړو. د دې لپاره چې لا زیات وپوهېږئ، نو د پکار لفظ د لازم، اړین یا اړتیا او حتمي معنا ورکوي؛ یعنې یوځای کارول یې سم دي؛ خو له دې پرته په بل هر حالت کې په کار لیکل سم دي. لکه: زما په کار کې څه کار لرې؟ یا زه مې په کار کې د چا مداخله نه منم او... دلته له ورایه ښکاره ده چې (په) یو خپلواک توک دی.

- **ځان ته/ځانته:** په لومړۍ هغې کې ځان جلا او ته جلا ځایونه او معناوې خپلوي چې د ځان لپاره د نسبت ورکولو پر مهال کارول کیږي؛ یعنې د ځان او ته کلمو موقعیتونه د خپلواکۍ له مخې بېل دي. لکه: «زه خپل ځانته بوټونه اخلم» یا «هر څوک یې ځان ته ګټي».

خو ځانته چې د واحدې کلمې بڼه لري د جلا، یوازې، ځانګړې او تنها معنا ورکوي، چې موقعیت ته په کتو باید له هغه بل ډول سره یې په تفکیک ځکه وکارول شي چې دغلته «ته» خپلواکه نه ده. لکه: زه ځانته ناست یم، هر یو ځان ځانته کار کوي.

- **منځ ته/رامنځته:** کله چې په سر کې د (را) مختاړی ونلري، نو منځ جلا او ته جلا ځایونه او معناوې لري؛ خو که (را) یې درلود، بیا یې ګډ لیکل ځکه حتمي دي چې د واحدې کلمې بڼه غوره کوي او د یوې معنا اصطلاح ترې جوړیږي. لکه: (کښتۍ د اوبو منځ ته ورسېده)، (کښتۍ په لومړي ځل د نوح ع لخوا رامنځته شوه).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یادولو ده، ډېرى نور الفاظ او صفتونه (ستاینومونه) هم شته چې د واحدې معنا وړاندې کولو پر اساس باید ګډ ولیکل شي؛ ځکه چې اوس د قلم ځای تر ډېره کمپیوټر نیولی او د کمپیوټر په تحریر کې باید هغه الفاظ یوځای ولیکل شي چې یوه معنا لېږدوي او اړوند توکونه یې خپلواک نه وي. لکه: بې وزله/بېوزله، بې وسه/بېوسه، غیرت من/غیرتمن، بې شکه/بېشکه، بې ساري/ بېساري او...

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مرکبو نومونو د څرنګوالي په اړه لنډ بحث

د هغو مرکبو نومونو د لیکلو څرنګوالي په اړه مو دوو ټکيو ته پام را اړوم، چې له دوو کلمو/نومونو جوړ وي:

یو ـ په سر کې باید نسبتي (د) ونلري.

دوه ـ ګډ ولیکل شي.

۱- **په سر کې باید نسبتي (د) ونلري:** که چېرې په سر کې (د) ولري، بیا یې نوم نه، یوه داسې نامانوسه/نامعلومه جمله بللی شو چې پکې د نسبت موضوع مطرح وي. لکه: د کابل پوهنتون، د کانټیننټل هوټل، د اسیا مارکېټ او... ځکه چې یو خو له ورایه دغلته بې منطقه مالکیت ښودل شوی او بله دا چې د متن په منځ کې لوستونکی د جملې پاتې برخې ته په تمه کیږي، حال دا چې لیکوال به هغه د جملې په بڼه نه، د نوم په بڼه کارولی وي.

د دې لپاره چې هم په قاعده برابر لیکل وشي او هم پاسني اړخونه په پام کې نیول شوي وي (کابل پوهنتون، کانټیننټل هوټل، اسیا مارکېټ او...) لیکل یې سم دي. دلته یو بل یادون هم اړین دی او هغه دا چې پښتو قاعدې د دوو او ان درېو کلمو مرکب نوم هم له یاد نسبتي (د) پرته منلی دی/شي. لکه: حامد کرزی هوایي ډګر، سپین کلی جامع جومات او... خو دا چې (د حامد کرزي هوایي ډګر، د سپین کلي جامع جومات) لیکل کیږي، البته که (د) یې په سر کې راشي، نو بیا همغه د مالکیت مفهوم وړاندې کوي او د نوم له حیثیت نه یې باسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ ګډ ولیکل شي: د دوو کلمو د مرکب نوم ګډ لیکل ځکه شرط دي چې لوستونکی یې مستقیماً په حیثیت/تعریف پوهیږي او د لوستلو پر مهال یې د مفهوم کره کولو لپاره نه تم کیږي. بېلګې یې په لاندې جدول کې روښانه شوي دي:

جلا لیکل (ناسم)	ګډ لیکل (سم)	جلا لیکل (ناسم)	ګډ لیکل (سم)
لاس نیوی	لاسنیوی	توپک وال	توپکوال
ځان وژنه	ځانوژنه	خپل چاری	خپلچاری
ځان وژني	ځانوژني	روغ تون	روغتون
لاس وهنه	لاسوهنه	...	...
رامنځ ته	رامنځته	...	...
تګ لاره	تګلاره		
کړن لاره	کړنلاره		

یادښت: ځینو کم شمېر کسانو ته یو ډول اندېښنه ور پیدا شوې چې ګواکې په (پلورنځي، خېرنځي او...) مرکبو نومونو کې د (ن) توری اضافه دی او باید پر ځای یې (پلورځی، خېور ځی) ولیکل شي، چې لیکي یې هم.

نو د دغو ښاغلیو نظر او فکر ته د درناوي ترڅنګ، مننه ترې کوم چې د پښتو ادب کره کولو او پراخولو لپاره غور او فکر کوي؛ ځکه دا زموږ ټولو ګډه مسوولیت دی چې خپلو ادبیاتو ته کار وکړو؛ خو البته دا مشوره هم ورکوم چې هر نوښت او بدلون باید تر خپل حده منطق او معقولیت ولري، ګني له ګټې یې زیان ډېر دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

راځو خپل بحث ته! د بېلګې په توګه (پلورنځی) تر بحث لاندې نیسو:
دلته د پلورړ او ځي ترمنځ د (ن) توری په کوم دلیل زیات شوی او بیا ځینې ښاغلي یې د کوم دلیل له مخې ترې لېرې کوي؟
د ښاغلو په دلیل نه پوهېږم او نه مې هم ترې پوښتنه کړې؛ خو زه له همدغه ځایه ویلی شم چې په دې اړه کوم معقول دلیل نلري او یوازې دا یې پتېیلې چې (پلور) هم صحیح او (ځی) هم، په دغه منځ کې نو د (ن) توری څه کوي؟
خدای دې وکړي چې دا بحث رانه اوږد نشي او هیلمن یم چې په لنډه توګه یې له ګرامري پېچلو اصطلاحاتو پرته په ډېره ساده ژبه درته روښانه کړم.
لومړی خو دا چې روزنتون، زېږنتون پوهنتون/پوهنځی، پلورنځی، کتنځی او ورته نور ترکیبي نومونه د هیواد په ملي ترمنالوجۍ کې ثبت شوي او د بدلېدو جرأت یې په هیڅ ډول سم نه دی.
بل مهم ټکی دا دی چې په دغو نومونو کې اړوندې قاعدې ډېر سم او منطقي قضاوت کړی؛ دا چې ځینې ورباندې سر نه خلاصوي، شاید د هغو خپله ستونزه وي، اما په دغو نومونو کې چې کوم ترکیب بڼه موندلې، باور وکړئ که په ډېرو ژبو کې یې د سلاست، معقولیت او اختصار ساری وي.
لنډ یې درته وایم، که (پلورنځی) په (پلورځی) ولیکل شي، نو واحده معنا او سلاست خو یې پرېږده د (پلور او ځی) ترمنځ د اړیکې منطق یې څنګه روښانه کېدلای او څنګه نورو ته قناعت ورکولای شي؟
دا چې وایي، ولې په دغسې نومونو کې د (ن) توري ته ځای ورکړ شوی، سمه ادعا نه ده؛ ځکه چې (ن) د دغو نومونو په ترکیب کې د لومړي توک

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخه ده او لېرې کول یې نه یوازې په اړوند ترکیب کې د شته کلمو د ترکیب اړیکه له منځه وړي، بلکې اصلي او واحد مفهوم یې هم پاشل کېږي.

لکه: پلورنه، پوهنه، کتنه، روزنه، زېږېدنه، خپرېدنه، ښوونه، پالنه او... که چېرې دغه نومونه/کلمې د ځی له روستاړي سره د مرکب نوم په چوکاټ کې یوځای کړو، نو په ترتیب سره یې داسې لیکو: پلورنځی، پوهنځی، کتنځی، روزنځی/روزنتون، زېږنځی/زېږنتون، خپرنځی، ښوونځی، پالنځی او... په داسې حال کې چې پلور ځی، پوهه ځی، کتو ځی، روزل ځی/روزلو ځی، زېږېدو ځی/زېږ ځی، خپرېدو ځی/خپور ځی، ښوولو ځی، پاللو ځی او... د نوم په قالب کې ځکه نه نشي ګڼل کېدای، چې پورتني اصول پکې له منځه تللي او که فرضاً اصول له پامه وغورځوو او د نوم په توګه یې ومنو، بیا به هم بشپړ او روښانه نوم/سرلیک ځکه نه وي؛ چې په دغسې وضعیت کې د نسبتي (د) کمی پکې له ورایه ښکارېږي. لکه: پلور ځی (د پلور ځی)، پوهې ځی (د پوهې ځی)، کتو ځی (د کتو ځی)، روزلو ځی (د روزلو ځی)، زېږېدو ځی (د زېږېدو ځی)، خپرېدو ځی (د خپرېدو ځی)، ښوولو ځی (د ښوولو ځی)، پاللو ځی (د پاللو ځی).

قاعده داسې ده چې کله د تون، ځی/ځای روستاړي سره په مرکب قالب کې بله کلمه یوځای کېږي، نو له یاد روستاړي مخکې فعل باید جاري حالت خپل کړي یا هم ساده نوم وي، څو په یاد ترکیب کې د ځایېدو وړ وګرځي.

لکه: د (روزل) فعل په (روزنه) بدلېږي او بیا د (روزنتون) ترکیب جوړوي، د (پلور) کلمه په (پلورنه) بدلېږي او بیا د (پلورنځی) ترکیب جوړوي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه (پوهه- پوهنه/پوهنتون)، (کتل- کتنه/کتنځی)، (ويشتل- ويشتنه/ويشتنځی) او...

ډاډه يم، دلته به تاسو خامخا دا پوښتنه کوئ چې ولې د (روغتون، وسلتون، مرستون، ورکتون، کارځی، خوبځی او...نومونه) د دغې قاعدې خلاف دي؟

په هيڅ ډول د اړوندې قاعدې خلاف نه دي، مخکې يادون وشو چې د دا ډول ترکيبي نوم لومړۍ کلمه بايد خامخا ساده نوم يا جاري فعل وي، چې بيا د يو مرکب نوم تشکيلولو په موخه له (تون، ځي) روستاړو سره د يوځای کېدو جوګه کېدای شي. لکه: کارځی/کارخونه، ورکتون، تلخونه، خوبځی، ليکخونه، وسلتون، مرستون او...

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پاسني تفکیک او کره والي دوام

د دې ترڅنګ ځینې نور (خپل او پردي) اصطلاحات او الفاظ هم په پښتو کې په ناسم ډول معمول شوي چې جدي ګټل یې خورا اړین دي او په منطقي او اصولي توګه، سم هغه یې باید معیار وګرځي. لکه په لاندې ډول:

- **صورت مومي/بڼه مومي:** (صورت مومي) پردی لیکدود دی چې د پارسي (صورت می ګیرد) کټمټ ژباړه ده. په پښتو کې د جملې له مخې «بڼه مومي، کیږي **یا** ترسره کیږي»سم دي.
- **یو/یوو:** دا دواړه هم باید د لیکلو له لارې سره بېل کړو، همدې ته معیاري کېدل وایي. یو د پارسي یک او د انګریزي ون په معنا دی او یوو د یم جمع مصدر دی چې د جمع متکلم لپاره په روان او تېر جاري حالت کې او وو یوازې په تېر حالت کې کارول کیږي. لکه: موږ دواړه ورونه یوو، موږ په یو کور کې اوسېدلي یوو **یا** زه به یو کار وکړم او...

یادښت: په پښتو کې هغه نومونه خورا زیات دي چې په ورته/مشابه تورو لیکل کیږي؛ خو معناوې یې سره بېلې دي. دا ستونزه باید یوازې په نومونو کې پاتې شي او په فعلونو/مصدرونو کې یې تکرار یوازې زموږ بېغوري او نیمګړتیا ښیي بس.

- **قرار لري:** له پارسي راخیستل شوې اصطلاح ده، چې پښتو کې یې سمه بڼه: (شته، پروت دی/پرته ده) ټاکلی شو. همدارنګه ځینې نور مثالونه هم شته چې په ناسم ډول زموږ پر ادبیاتو راتپل کیږي. لکه: په دې صورت کې، انجامیږي، پرته له دې او... چې پارسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه يې په ترتيب سره (در این صورت، انجام می شود، بدون این) او... البته سمه بڼه يې داسې ليکو: په دغه حالت کې، ترسره کيږي، له دې پرته او...

- **په پرتله/پرتله:** د (په پرتله) تلفظ نه يوازې بېخونده دی، بلکې د (په او پر) نسبتي تورو ترمنځ ټکر هم مفهوم او هم تلفظ ته صدمه رسوي؛ پکار ده چې يوازې پرتله وکارول شي چې بيا يې منطق هم له معنا سره سميږي. په دې اړه پخپله هم غور او فکر کولای شئ، کېدای شي لا ښه قانع شئ.
- **ولاړ/ولاړه، لاړ/لاړه:** د دغو فعلونو هر يو يې پر خپل ځای سم دی. په پښتو کې ولاړ/ولاړه د (درېدو، انتظار) په معنا کارول کيږي او لاړ/لاړه د تلو يا تګ په معنا. لکه: زه درته ولاړ/ولاړه يم. هملته ولاړ اوسه. همدارنګه: ته لاړ/لاړه شه، زه دلته ولاړ/ولاړه يم.
- **کچه/کچ:** دا اصطلاحګانې هره يوه جلا جلا معناوې لري او نه ښايي چې د کچ پرځای کچه وکاروو. کچه د خام/خامې معنا لري او کچ معمولاً اندازې يا سطحې ته وايي. لکه: «د افغانستان په کچ اتلولي يې خپله کړه، لومړی يې کچ واخله، بيا يې جامې وګنډه» يا «دا لاره کچه ده او هغه پخه».

خو که داسې هم وليکل شي لکه: د لېسانس تر کچه يې زدکړې کړې دي. توپير نه کوي؛ ځکه چې دغلته نسبتي (ه) په پښتو ادب کې يو اصل دی او په ژبني تخفيف سره يې له کلمې سره نښتی

(c) ketabton.com: The Digital Library

حيثيت خپل کړی دی. لکه: زه پرون تر کابله لاړم، تر پرونه دې څه ويل، له اسمانه را ولوېده او...

د يادولو ده چې که پاسنی مثال داسې وليکو: د لېسانس تر کچې يې زدکړې کړې دي. سمه نه؛ ځکه چې دلته د کچې لفظ د کچه بل حالت دی او معمولاً په پښتو کې هغه کلمې چې روستی توری يې (ه) وي، د جمع حالت لپاره په (ې) بدلېږي. لکه: سپکه/سپکې، لوړه/لوړې، وينه/وينې، سترګه/سترګې او...

- **نژدې/نږدې/نزدې:** منم چې د نژدې پرتله نږدې زيات ليکل کيږي؛ خو دا چې پښتو ژبه بايد له ګاونډيو ژبو سره په مشترکو تورو کې پوره او منطقي ونډه ولري، ښه دا ده چې پښتو ويونکي هم تر يو حده ممکن او منطقي نرمښت غوره کړي؛ هغه په دې معنا چې په ويلو کې د نږدې پرځای نزدې زيات تلفظ کيږي، نو ولې يې ليکل هم په نزدې ونه کړو؟ چې البته لغوي مفهوم يې هم تر هغو دوو روښانه او ورسره سم دی.
- **له بده مرغه/له نېکه مرغه:** سمه ده چې دا اصطلاحات اوس معمول شوي دي؛ خو که چېرې په اصلي بڼه وليکل شي، د معيار په نوم يو څه ته به مو منطقي ژمنتيا ښودلې وي.

مثلاً: بدمرغي/نېکمرغي دوه عامې اصطلاحګانې دي چې د پارسي بدبختي/خوشبختي مترادفې دي؛ خو د «له بده مرغه/نېکه مرغه» ليکلو سره يې نه يوازې کلمه يا اصطلاح پر جمله بدلېږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکې د کلمو د التباس یا ورتوالي له امله مفهومي پوښتنې هم زیږوي؛ نو!

له بدمرغیه/له نېکمرغیه **یا** له بدمرغه/له نېک مرغه لیکل یې له اصلي مفهوم سره ښه اړخ لګولی شي. په دې سره به له یوې خوا د الفاظو د ورتوالي له ستونزې ووځو او بل به د کلمې اصالت هم زیان نه وي لیدلی.

- **دغه/دغو، هغه/هغو:** په پښتو کې ضمیرونه د صفت او نوم تابع وي، کله چې د هغو حالت بدلیږي، د ضمیرونو بڼه هم ورسره بدلون مومي.

لکه:(د دغه کتابونو لپاره راغلم) ناسمه او (د دغو کتابونو لپاره راغلم) جمله سمه ده. یا (د هغه خلکو) ناسمه، (د هغو خلکو) سمه ده. معنا دا چې دغه/هغه د مفرد او دغو/هغو د جمع لپاره کارول کیږي. لکه: دغه سړی، هغه قلم **یا** دغو هلکانو، هغو نجونو او...

د یادولو ده چې د دریم حاضر ښځینه څه/چا او همدارنګه په مغایره حالت کې د ښځینه مفرد څه/چا لپاره اړوند ضمیرونه داسې لیکل کیږي: دغې/ هغې لکه: د دغې کوټې دروازه نشته **یا** زه له هغې سره مینه لرم.

که چېرې ولیکو: د دغه/هغه کوټې دروازه نشته (سمه نه ده) او...

- **ښوول/ښودل:** دا دواړه هم جلا جلا مفاهیم دي. ښوول د روزلو، ور زده کولو یا درس ورکولو په مفهوم کارول کیږي؛ خو ښودل بیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو شی ننداري ته د ایښودو یا ښکاره کولو په مفهوم منل کیږي.
لکه: موږ ښوونکي ته ښودونکی نه شو ویلی. دغه راز ځان ښودنې ته ځان ښوونه نه شو ویلی.

- **کاروونکی/کارکوونکی:** کاروونکی او کارکوونکی هم جلا مفاهیم دي، چې لومړی هغه د وسیلې یا استعمالوونکي په معنا کارول کیږي او دویم یې د اداري ترمنالوجۍ برخه ده چې د دري ژبې د (کارمند) مترادف دی.
- **ګوندې/ګواکې/ګنې:** ګواکې او ګوندې هغه اصطلاح ګانې دي چې په تلفظ او تورو کې توپیر لري، معناوې یې هم سره متفاوتې دي او باید یوه د بلې پرځای ونه کارول شي. ګوندې معمولاً د (شاید، کېدای شي او یا په ټوله کې د اټکل او احتمال) لپاره کارول کیږي. لکه: استاد ګوندې راشي، سلیم ګوندې خدای ساتلی وي، نن ګوندې باران وشي.

خو ګواکې نیابتي او توضیحي کلمه ده چې د یو څه روښانه کولو لپاره کارول کیږي. لکه: له چلنده یې داسې بریښېده چې ګواکې هېڅ خبره نه نشته، هره خبره یې داسې کوله چې ګواکې هېڅ ملامت نه وي.

همدارنګه ګنې هم هغه اصطلاح ده چې په لیکنو کې یې عادي حیثیت خپل کړی او معمولاً د ټینګار، ګواښ او خبراوي په حالت کې کارول کیږي؛ لکه: پیسې راسره نه وې، ګنې هغه جوړه مې اخیسته. زه مې خپل حق غواړم، ګنې بیا ګیله ونکړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- **لور/لورې:** ځينې کسان ليکي: زه د کابل په لور روان يم، د برېا په لور مې يو ګام واخيست او... چې سم يې نه ليکي. لور او لورى جلا مفاهيم دي او پکار ده چې په متن کې د دواړو مفاهيمو اصلي بڼې د لهجې يا بې تفاوتۍ قرباني نشي. البته د پاسنيو جملو سمه بڼه داسې ده: زه د کابل په لورې روان يم، د برېا په لورې مې يو ګام واخيست.
- **ترسره کېدل/سرته رسېدل:** ترسره کېدل د کار کولو يا کېدلو په مفهوم يوه اصطلاح ده او سرته رسېدل د کار انجام يا پاى ته د رسېدو په معنا ليکل کېږي. لکه: زه خپله دنده ترسره کوم، زموږ رييس د کار په ترسره کېدا زيات خوشحالېږي او ياده پروژه يوه مياشت پس سر ته رسېږي، چې کله مې زدکړې سرته ورسېدې او.... يعنې که لږ نور هم دا موضوع روښانه کړو، نو ويلاى شو چې ترسره کېدل د يو څه/کار په جريان يا لړ کې کارول کېږي او سرته رسېدل د يو څه/کار بشپړېدا يا پاى ته رسېدا لپاره کارول کېږي.
- **لر و بر/لر او بر:** دا او نور لکه رنګ و بنګ، تېر و بېر، سر و مال او... پارسي ترکيب دى چې په پښتو کې د (او) پرځاى د (و) کارول نه اصل لري او نه په قاعده برابر دي؛ ځکه دلته د ويلو/لهجې تابعيت شوى او دا کار سم نه برېښي. که چېرې سم وي، نو په ټولو مواردو کې ولې نه رعايت کېږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه: لوړه او تنده، مړی او ژوندی، خوله او پزه او...

دا سمه ده چې په خوله يوازې (واو) تلفظ کيږي، نو دا خو د دې معنا نلري چې موږ دې خپل ليکنيز معيار او اصل له پامه وغورځوو، څوک يې چې څنګه وايي، مخه يې خلاصه ده؛ خو اصولو ته دې زيان نه اړوي.

- **ځمکه/زمکه:** ځمکه (ناسمه) او زمکه (سمه)ده؛ **دلايل يې دا دي** چې يو خو به له هغه ناسم مشهور او معمول څخه راوګرځو، کوم چې په پښتو کې د (ځ) توری د (ز) توري پرځای کارول شوی يا کيږي؛ لکه: (ځموږ، ځما، يواځې، ځلمی/ځلما، ځمکه او...) او بل دا چې په اوستايي ژبه کې (زميک) او همدارنګه له عربي راډېخوا په نورو اکثره ژبو کې په (ز) ليکل کيږي، چې په پښتو کې (زمکه) نه يوازې سمون ورسره خوري، بلکې منطقي هم ده.
- **په اړوند/په اړه:** په ځينو مواردو کې د (په اړه) پرځای (په اړوند) ليکل کيږي، چې دا کارول سم نه دي.

  لکه: (زه د مديريت په اړوند کتاب ليکم). البته سمه بڼه يې په دوه ډوله ليکلی شو: يو ـ زه د مديريت اړوند کتاب ليکم، دويم ـ زه د مديريت په اړه کتاب ليکم.
- **سوتره/ستره:** دا دوه جلا مفاهيم دي او بايد جلا وليکل شي؛ خو دا چې په ځينو مواردو کې د (سوتره) پرځای (ستره) ليکل کيږي، شايد لامل يې لهجه وي؛ خو دلته هدف دا دی چې سم نه ليکل کيږي. (سوتره) ځانته او (ستره) ځانته معنا لري؛ يعنې لومړنۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلمه د پاک/پاکه او دویمه هغه یې د لویې/غټې معنا لیږدوي.
همدارنګه ځینې نورې ورته کلمې هم شته چې په لیکلو کې یې دقت او تفکیک پکار دی. لکه: چوپ/چپ، روسته/ورسته او...

- **وا یې خله/وایخله:** په دغه ردیف کې خورا زیات اصطلاحات شته، چې له اختلاف سره سره هم په نښتي او هم په جلا ډول لیکل کیږي؛ خو تر ټولو غوره دا ده چې ورته اصطلاحات باید یوځای (نښتي) ولیکل شي. لکه: وا یې نه خلې/واینخلې، وا یې خیست/وایخیست، وایې نه خیست/واینخیست، وایې ستوه/وایستوه او...
- **ولیکه/ولیک:** دا هم دوه جلا مفاهیم دي؛ چې لومړی ولیکه امریه لفظ دی او د مخاطب لپاره مستقیم کارول کیږي؛ خو ولیک باید یوازې په تېر حالت کې د غایب یا دریم شخص لپاره وکارول شي. البته چې په ویلو کې به ولیکه تلفظ شي؛ خو په لیکنیز توپیر یې باید سترګې پټې نشي.

مثلاً لیکو: سبحان یو کتاب ولیک، همدا جمله په وینا کې داسې ویلی شو: سبحان یو کتاب ولیکه؛ دا ځکه چې په وینا او لهجه کې کوم محدویت شتون نلري.

خو که همدغه کلمه/فعل په دواړو جملو کې په امریه بڼه ولیکو، بیا نو ښکاره ده چې زموږ په لیکنیز قاموس کې د الفاظو پر قحطۍ دلالت کولای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا منم چې په لومړي ځل لوستلو کې به یې د نابلدۍ احساس وشي او د دې نابلدۍ لوی لامل به همدا وي چې د پښتو ادبیاتو د لیکنیزو توکو د بشپړولو لپاره تر ډېره پښتو شاعرۍ ته د سرچینې په توګه مراجعه شوې او زما په اند په هره برخه کې دغې مراجعې سمه پایله نه ده وړاندې کړې او نه هم د ګرامر لپاره د منبع په توګه د شعر کارول سم دي؛ ځکه چې د شاعر او لیکوال پوهه او لیکنیزه ژبه هم په ګرامري او هم په معیاري برخو کې خورا سره لېرې دي او هم د نثر او نظم لیکنیز اصول سره په ټکر کې دي؛ یعنې په نظم کې د ګرامر پرځای قافیه، ردیف او په ټوله کې د کلام/مفهوم وزن او موسیقیت په پام کې نیول کیږي؛ خو په نثر کې بیا دا موضوع بالعکس ده.

په هر حال، د وخت په تېرېدو سره به دا هر څه هله معیاري شي چې موږ د لهجې یا وینا مطابق لیکل ونه کړو.

کله چې د مفرد غایب نارینه نوم لپاره له نورو مصدرونو/فعلونو لکه: ولوېده/ولوېدو، واوښته/واوښتو، پاڅېده/پاڅېدو، وغورځېده/وغورځېدو او نورو څخه دمعیار له مخې د (ه) او (و) توري لېرې کولای شو او لیکو: ولوېد، واوښت، پاڅېد، وغورځېد؛ نو د (ولیک)یا ورته نور لفظونه/فعلونه لکه:

(وچیچه/وچیچ، نومېده/نومېد، بوته/بوت، وکوته(وکته)/وکوت او...) په کوم دلیل مستثنا پاتې کېدلای شي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته د مفرد غايب نارينه نوم لپاره سم او ناسم فعلونه/مصدرونه د جدول له لارې روښانه کوو.

ناسم (لهجه)	سم (معيار)		بېلګه
ښوده/وښوده	ښود/وښود		(ناسمه) کله چې ولسمشر خپل غبرګون ښوده/وښوده.
			(سمه) کله چې ولسمشر خپل غبرګون ښود/وښود.
لاره	درلود		(ناسمه) نويد په سوله کې مهم رول لاره.
			(سمه) نويد په سوله کې مهم رول درلود.
لرلو/ درلودلو	درلود		(ناسمه) نويد په سوله کې مهم رول لرلو/درلودلو.
			(سمه) نويد په سوله کې مهم رول درلود.
وخته/ وختو	وخوت		(ناسمه) خليل غره ته وخته/وختو.
			(سمه) خليل غره ته وخوت.
راتللو/ راتلو	راته		(ناسمه) کريم به هره ورځ له کلي مکتب ته راتللو/راتلو.
			(سمه) کريم به هره ورځ له کلي مکتب ته راته.
وخوړو	وخوړ		(ناسمه) نن مې کابل کې کباب وخوړو.
			(سمه) نن مې کابل کې کباب وخوړ.
راغلو	راغی		(ناسمه) استاد نن ناوخته راغلو.
			(سمه) استاد نن ناوخته راغی.
وکړو/ وکړلو	وکړ		(ناسمه) ما خپل کار وکړو/وکړلو.
			(سمه) ما خپل کار وکړ.
ورکړو	ورکړ		(ناسمه) مکۍ ته مې د کيميا کتاب ورکړو.
			(سمه) مکۍ ته مې د کيميا کتاب ورکړ.
متکلم	راغلمه	راغلم	(ناسمه) پرون له کابله راغلمه.
			(سمه) پرون له کابله راغلم.
	تلمه	تلم	(ناسمه) هره ورځ به پوهنتون ته تلمه.
			(سمه) هره ورځ به پوهنتون ته تلم.
خته/ ختو	خوت		(ناسمه) زرګی هر سهار غره ته خته/ختو.
			(سمه) زرګی هر سهار غره ته خوت
بوته/ بوتو/ بوتلو	بوت		(سمه) موټر يې له ځان سره بوته/بوتو/بوتلو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

		(ناسمه) موټر يې له ځان سره بوت.
نومېده/ نومېدو	نومېد/نومېده	(ناسمه) د هغې پلار ګل محمد نومېده/نومېدو.
		(سمه) د هغې پلار ګل محمد نومېد.
وکته/ وکتو	وکوت	(ناسمه) کله مې چې کتاب وکته/وکتو.
		(سمه) کله مې چې کتاب وکوت.
پریوته/ پرېوتو	پرېوت	(ناسمه)سليم په خپل ځای کې پريوته/پريوتو.
		(سمه) سليم په خپل ځای کې پرېوت.
ورسېده/ ورسېدو	ورسېد	(ناسمه) جمال نن جلال آباد ته ورسېده/ را ورسيدو.
		(سمه) جمال نن جلال آباد ته ورسېد.
وغورځېده/ وغورځېدو	وغورځېد	(ناسمه) له بام نه/بامه لرګی وغورځېده/وغورځېدو.
		(سمه) له بام نه/بامه لرګی وغورځېد.
تللو/ تلو	ته	(ناسمه) درويش په دې لاره کور ته تلو/تلوو.
		(سمه) درویش په دې لاره کور ته ته.
کېده/ کېدو	کېد	(ناسمه) نن خو ريحان زيات خوږ خوږ کېده/کېدو.
		(سمه) نن خو ريحان زيات خوږ خوږ کېد.
واخيسته/واخيستو	واخيست	(ناسمه) چې کله به مې قلم واخيسته/واخيستو.
		(سمه) چې کله به مې قلم واخيست.

دغه راز د ورته نورو فعلونو په پای کې چې د (و) يا (ه) توری کارول کيږي، بېځايه دي؛ پکار ده چې د پاسنيو مثالونو له مخې اړوند قاعده په پام کې ونيول شي.

یادښت: په لومړي (ناسم) ردیف کې چې کوم فعلونه (ناسم) ګڼل شوي، هغه يوازې د ټاکلې محتوا او موقعيت له مخې دي، ګنې په اصل کې هر فعل پر خپل ځای سم دی؛ يعنې هغه فعلونه چې په پای کې په (و) توري بشپړيږي، هغه د جمع متکلم لپاره او هغه فعلونه چې په (ه) توري بشپړيږي، هغه د ښځينه نومونو لپاره سم بلل کيږي.

په همدغه لړ کې بايد يو بل مهم يادون هم وکړم او هغه دا چې په پښتو ادب کې د پارسي ژبې د (مند) روستاړی ځايول سم نه دي. لکه: قدرتمند، عزتمند، ثروتمند، غيرتمند او... .

هره ژبه د خپلو الفاظو په درلودو سره د بلې ژبې يوازې محدود الفاظ منلی او جذبولی شي؛ خو قاعده يې نشي منلی؛ ځکه چې هغه په خپل جوړښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې اړونده قاعده لري او پر همدغه اساس شته اصول یې د بلې قاعدې منلو ته نه پرېږدي. البته ځینې استثناوې شته چې د ملي ترمنالوژۍ په چوکاټ یا عامه ژبه کې دود شوي؛ خو د قاعدو ټکر یې نه دی رامنځته کړی. لکه: لښکرګاه، عیدګاه او...

په پښتو کې د پارسي (مند) روستاړي مترادف، (من) دی چې بلها کلمې یې په دغه چوکاټ کې منلي او راپېژندلي دي. د بېلګې په ډول: موږ په پښتو کې برخمن، پتمن، ساتنمن، ډګرمن، ګیلمن، هیلمن، عقلمن او... لرو؛ چې پاسني مثالونه هم په همدغه چوکاټ کې له کوم خنډ پرته په اسانه ځایېدلی شي. لکه: قدرتمن، عزتمن، ثروتمن، غیرتمن، کارمن او...

په دې اړه یو بل مهم ټکی چې باید یاد شي، هغه د ښځینه او جمع مخاطب/غایب لپاره د دغو صفتونو کارول دي، چې په دې برخه کې د پارسي قاعدې منلو ته پښتو ژبه اصلاً تابع کېدلای نشي. لکه: قدرتمنه، عزتمنه، هیلمنه، ثروتمنه، غیرتمنه، برخمنه، پتمنه، ساتنمنه، ګیلمنه **یا:** قدرتمنو، عزتمنو، ثروتمنو، غیرتمنو، برخمنو، پتمنو او...

چې عزتمنده/عزتمندو، هیلمنده/هیلمندو، ثروتمنده/ثروتمندو، برخمنده/برخمندو، پتمنده/پتمندو، ساتنمنده/ساتنمندو، ګیلمنده/ګیلمندو او... لیکل یې سم نه دي.

ځینې نور فعلونه او نومونه هم شته چې په لیکلو کې یې اختلاف دی او ان ناسم ډولونه یې عام شوي دي، البته دلته هم د لهجې نفوذ لامل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه:

ناسم فعلونه/نومونه	سم نومونه/فعلونه
اولس	ولس
اوسپنه	وسپنه
اوره	وره
ايږدم	ږدم
انږور	نږور
انجلۍ	نجلۍ
اودرېدل	درېدل
اوړی/اوړي	ووړی/ووړي (دوبی/دوبي)

همدرانگه ځينې نور فعلونه هم شته چې له دوو متفاوتو معناوو سره په يو شان ليکل کيږي او دا سم تعقيب نه دی. لکه: (اورېدل) چې (په غوږونو د اورېدو معنا لري)؛ خو په زياتره مواردو کې د (ورېدل، ورښت يا باران ورېدل) په معنا ليکل کيږي؛ دغه راز (اوره) د (اوښتل) په معنا ځانته او (ووره) د (ډوډۍ پخېدو خام توکی) ځانته مفهوم دی؛ خو د دوارو لپاره يوازې (اوره) کارول کيږي چې سم نه دي او...

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ورته معنا لرونکو فعلونو، نومونو او اصطلاحاتو د کارېدا موقعیت

همدا به بس وي چې په پښتو کې بلها داسې کلمې/نومونه شته چې توري يې يو شان دي؛ خو د غږ په محضې بدلېدا سره يې په معنا کې توپير رامنځته کيدلی شي؛ چې دا پخپله يو سرخوږی دی. لکه: لور، توره، سره، تل، تياره، خواره او...

خو که چېرې په ارونو کې د ګوتې وهلو جرأت نشو کولای، د تعريف او ترتيب اصول خو يې جوړولی او سمولی شو.

په ليکنيز بهير کې ځينې کسان د نوم او فعل په تفکيک کې پاتې راځي او له همدې کبله د دواړو ترمنځ په توپير کې بيخي بې پروايي ښيي، چې دا کار يې لويه تېروتنه ده. دا چې په پښتو کې اړوند نومونه او فعلونه ثنګه سره جلا کيږي، لاندې پرې بحث کوو:

سرښندل/سرښندنه، غورځېدل/غورځېدنه، پالل/پالنه، ساتل/ساتنه، ګمارل/ګمارنه، ستايل/ستاينه، غندل/غندنه، سنجول/سنجونه، اوبه لګول/اوبه لګونه، ځورول/ځورونه او... چې دا ټول د (ل) توري سره فعل او د (نه) روستاړي سره پر نوم/اصطلاح بدليږي.

په همدې اړه ځينې منل شوي مثالونه ورکولای شو چې اصطلاح يا نوم يې جلا او فعل يې په جلا ډول ليکل کيږي. لکه: لمرخاته (اصطلاح) او لمرختل (فعل)، کاته (اصطلاح) او کتل (فعل)، خواړه (نوم) او خوړل (فعل)، لمر پرېواته (اصطلاح) او لمر پرېوتل (فعل) او... .

خو دا چې ولې مې دا موضوع مطرح کړه او ثنګه مې په ياد شوه؟ دليل يې دا دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه ورځ مې د یو درسي کتاب نوم ته پام شو چې پرې لیکلي ول: (اوبه لګول)؛ نو خدای شته چې د دوو دلایلو له مخې مې خوښ نه شو. یو دا چې په قاعده برابر نه و او له غور او پوهې پرته په نامسلکي توګه پښتو ته ژباړل شوی و، دویم دا چې د لیک رنګ یې هم د پوښتۍ (بکګرونډ) له رنګ سره سمه ډېره نه لګوله.

په هر حال، شاید دا موضوع ځینو ته عادي ښکاره شي؛ خو که دوی لږ دقت او غور پرې وکړي، تر ما به یې هم جدي وبولي. په دې معنا چې د علمي، په تېره د درسي کتابونو لپاره د سرلیک/عنوان غوره کولو عمده اصل دا دی چې باید یوازې د نوم چوکاټ او قاعدې ته په پام سره غوره شي او دغلته هم د (اوبه لګول) پرځای (اوبه لګونه) سم دی.

دلته د ځینو علمي او درسي کتابونو نومونه د بېلګې په ډول یادولی شو.

لکه: اروا پوهنه، انسان پېژندنه، امتعه پېژندنه، څرځای پوهنه، ادب پوهنه، همپالنه او... چې البته اروا پوهېدل، انسان پېژندل، امتعه پېژندل، څرځای پوهېدل، ادب پوهېدل، هم پالل او... د نوم/اصطلاح له دایرې وځي او دیوې ناڅرګنده جملې بڼه خپلوي.

په ځینو لهجو کې ورک معیاري لیکدود

دلته دغې خبرې معیار ته لوی زیان اړولی چې وايي: (پښتو چې څنګه ویل کیږي، همغسې لیکل کیږي). دا خبره مې ځکه بیا تکرار کړه چې د پاسنۍ ادعا له مخې هر چا ته خپله لهجه معقوله او سمه برېښي او چې څنګه غږیږي، همغسې یې لیکي هم. همدا ده چې د واحد لیکدود اصلي بڼه پکې له منځه تللې او ځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته پر څو بېلګو رڼا اچوو:

- **و، وه، ول،وم، وو، وې، وئ:** دا هر مصدر پر خپل ځای سم او معیاري دی؛ خو دلته اصلي خبره د (وو) او (ول) ترمنځ د اختلاف پر سر ده، چې ځينې کسان وو د ول پرځای سم بولي او ځينې بيا ول پرخپل ځای او وو پرخپل ځای سم ګڼي؛ البته زه هم له دويمې ډلې سره موافق يم؛ ځکه چې د وو مصدر په ټېر حالت کې يوازې د جمع متکلم لپاره راځي. لکه: موږ ملګري وو. موږ مېلې ته تللي وو؛ خو په عين حالت کې د دريم لوري/جمع غايب لپاره يې بيا داسې کاروو: هغوی ملګري ول. هغوی مېلې ته تللي ول.

د يادولو ده چې کله موږد نورو مصدرونو/فعلونو په پای کې د (ل) کارولو ته قايل يوو، لکه (شول، کړل، کول او...) بيا ولې دلته ورسره ستونزه لرو؟

- **شوو، شويو:** دا مصدرونه هم يو د بل ځای نشي نيولی؛ هر يو خپل ځای او معنا لري. شوو د جمع متکلم لپاره او شويو د جمع غايب لپاره ليکل کېږي. لکه: موږ هسې پکې ښکېل شوو **يا** د نيول شويو کسانو توکي واخيستل شول.
- **ځنې/ځينې:** دا دواړه بېل مفاهيم دي؛ د ځنې لفظ لهجه ده او د (ترې، څخه او نه) په معنا کارول کېږي؛ خو ځينې د (بعضې، يو شمېر، يو څو) معنا وړاندې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- **ورسته، وروسته/روسته:** ځينې کسان روسته په ورسته ليکي، چې سم يې نه ليکي؛ ورسته د وروست مونث مترادف مفهوم دی، چې د خوسا او پوډه په معنا مطرح کيږي؛ خو وروسته د عربي (بعد) او پارسي (پس) په معنا کارول کيږي، چې البته په دې روستيو کې روسته هغه يې يو څه په زړه پورې او معقول برېښېدلی او د زياترو لخوا رعايت کيږي هم، په تېره کوزه پښتونخوا کې؛ همدارنګه (روستاړی) لفظ هم په دې هکله ښه ثبوت دی.
- **دې/دغه:** د دغو دوو ضميرونو په کارولو کې سم پام نه کيږي، ان ويلی شم چې په اکثره مواردو کې موقعيت ته په نه کتو د (دې) ضمير زيات کارول کيږي. خو د دې لپاره چې دغه بحث اوږد نشي، تفکيک يې په مثال کې روښانه کوم. لکه: زه د دې پوهنتون محصل يم (ناسمه) او زه د دغه پوهنتون محصل يم (سمه جمله ده). **يا** زه د دغه مجلې مسوول مدير يم (ناسمه) او زه د دې مجلې مسوول مدير يم (سمه جمله ده).
- **سربېره/برسېره:** دواړه له جلا معناوو سره جلا اصطلاحات دي، چې (سربېره) د علاوه او (برسېره) د ځرګند، ښکاره او سر ته راپورته کېدا په معنا کارول کيږي. په مثالونو کې يې داسې روښانه کوو: سربېره پر دې نور مسووليتونه هم لرم، د زدکړو سربېره سپورټ هم کوم **يا** اصلي ټکی يې اوس رابرسېره کړ، جامې مې برسېره کښېږده او...

(c) ketabton.com: The Digital Library

- **بدې شي/بد ايسي:** بد ايسي يا بد ايسېدل له بد حس کولو/کېدلو څخه اخيستل شوې اصطلاح ده او همدا (بد ايسېدل) يې ځکه سمه ده چې مفهومي قياس يې خورا منطقي دي؛ خو د (بدې شي) ترکيب نه په پښتو قاعده برابر دی او نه عام دود لري.
- **رامينځته/رامنځته:** (رامينځته) ناسمه او (رامنځته) سمه ده.
- **ناجوړ/ناجوړه، ناروغ/ناروغه:** ناجوړ/ناروغ يوازې د نارينه لپاره د کارېدو وړ دي او ناجوړه/ناروغه د ښځينه لپاره. لکه: (زمان ناجوړ/ناروغ دی، زه سخت ناجوړ/ناروغ وم). همدارنګه (زليخا ناجوړه/ناروغه ده، نن زه ناجوړه/ناروغه يم).
- **يوه/يو:** (يوه) د ښځينه او (يو) د نارينه نوم لپاره کارول کيږي، له همدې مخې د ليکلو معيار ته پام اړين دی او د نوم يا ضمير له مخې بايد ورته صفت يا د شمېر واحد وکارول شي. مثلاً: <u>يوه</u> سړي راته وويل (ناسمه) او <u>يو</u> سړي راته وويل (سمه جمله ده) يا <u>يوه</u> کار ته مې زړه کړی دی (ناسمه) او <u>يو</u> کار ته مې زړه کړی دی (سمه جمله ده).

دا چې لوستونکی يې څنګه او په کومه لهجه لولي، اختيار يې خپل دی؛ خو په ليکلو کې بايد له اصولو ونه وځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ دا بحث خورا په زړه پورې شو، غواړم په ځينو نويو خبرو يې لا پسې تود کړم او هغه دا چې ځينې پارسي کلمې چې په (ش) توري ختميږي، پښتو مترادفې کلمې يې په (ښت/ښت) بشپړيږي؛ لکه:

پارسي	پښتو	پارسي	پښتو
ارزش	ارزښت	جنبش	خوځښت
خارش	خارښت	افزايش	ډېرښت
بارش	ورښت	ازمايش	ازمايښت/ ازمېښت
ويرايش	سمښت	گنجايش	ځايښت
بالش/بالشت	بالښت	پيدايش	پيدايښت
نالش	نالښت	بندش	بندښت
سفارش	سپارښت	کاهش	کمښت
ورزش	تکړښت	نرمش	نرمښت
پيرايش	ښاوښت	پذيرش	منښت
...	...	...	...

فاعل (پارسي)	فاعل (پښتو)
ويرايشگر	سمښتگر
سفارشگر	سپارښتگر
پيرايشگر	ښاوښتگر
...	...

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې نه ده چې په (ښت) روستاړي ختمېدونکې کلمې یوازې د پارسي الفاظو پر وړاندې مترادف حیثیت لري، نه؛ دا ردیف په پښتو ادبیاتو کې زوړ او اصلي حیثیت لري چې ګڼ نومونه او کلمې پکې رانغښتې دي. لکه: مړښت، زړښت، سړښت، سکښت، بندښت، پایښت، لګښت، زښت، کښت، غرغښت، پښت او...

کیدای شي په پاسني جدول کې ځینې کلمې لوستونکو ته نااشنا او نوې وي؛ خو زما په ګمان د دې لپاره به ورته نوې وي چې دوی خامخا په پښتو ژبه کې یوازې د شعر او کیسې مطالعه او لیکنه کړې او چې کله یې علمي یا درسي کتابونو ته مخه شوې، نو هغه په انګلش، عربي او تر ډېره پارسي ژبه کې دي؛ سمه ده چې په دغو روستیو کې څه ناڅه علمي کتابونو ته مخه شوې، خو که واقعیت ووایم، زیاتره یې په ګوډه ماته پښتو ژباړل شوي دي او ددغې نیمګړتیا یوازنی دلیل، په پښتو کې د علمي اصطلاحاتو کمی یا نشتوالی بللی شو او د دغه نشتوالي دلیل بیا، په علمي برخه کې د پښتو کتابونو نه لیکل یا نشتون دی او بس.

د اعتراف په توګه یې باید ووایم چې یو پر بل پړه نشو اچولی، که تا بېغوري کړې، ما یې د اصلاح جرأت نه دی کړی، که هغه مجبور و؛ خو هغه بل په دې اړه له سره د مسوولیت احساس نه دی کړی، چې همدغه لامل د علم په ډګر کې د الفاظو له ظاهري قحطۍ سره مخ کړي یوو.

راځئ د پاسنیو ځینو نویو کلمو په اړه یو لنډ او واضح بحث وکړو او هغه دا چې په پښتو کې د پوهې، مسلک، ټولنې او ان دولتي رتبې په برخو کې د بېلابېلو مفاهیمو لپاره یوازې یوه د (سمون) کلمه کارول کیږي؛ لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(برابري، مطابقت، اصلاح، تنظیم/نظم، ایډیټ، ترتیب او... لپاره) چې البته دغه ټولې کلمې له خپلو مختلفو معناوو، پیغامونو او موقعیتونو سره د (سمون) کلمې په جوړښت کې په داسې ډول ژباړل کیږي یا بیانیږي چې د جملې محتوا یې خامخا له بلې هغې سره توپیر لري؛ همدلته ده چې که موږ په دې برخه کې د الفاظو له قحطۍ پرته بل دلیل ونیسو، نو یوازې ځان به مو تېر ایستلی وي، نه نور.

د دې لپاره چې هم پښتو ژبه تلپاتې وي او هم د علم، ټکنالوجۍ او په ټوله کې د مفاهیمو له چټکې پراختیا سره خپل شتون پراخ کړي، نو په دې اړه باید له سنتي او کلاسیک ذهنیت څخه فکرونه او قلمونه را واپستل شي او په دې خبره نور سرونه ونه خوږوو، چې ګواکې دا کلمه/اصطلاح په پښتو کې اصل لري یا یې نلري؟ ځکه چې له نن سره د شلو، پنځوسو، سلو او زرو کالو وړاندې علم، تخنیک او ان ژبه دومره توپیر لري، لکه زمکه او اسمان.

خو له دغې چټکې پراختیا سره د چټک تګ جرأت باید په منطقي ډول د شته ادب او معیار له مخې وشي، ګنې ښایي له ګټې یې زیان ډېر شي.

سموالی، سمون، سمونه، سمښت، سمبالښت: په ټوله کې دا هره اصطلاح له (سم/سمه) کلمې نه سرچینه اخلي چې د یو شي سمېدو، برابرېدو او جوړېدو معنا ورکوي؛ خو البته دغه سموالی باید د څانګو په اساس تجزیه شي؛ ځکه چې اوسنی ژوند پنځوس کاله پخوانی ژوند نه دی، یا هغه څو کاله پخوانی علم او تخنیک نه دی چې په محضې څو کلمو او جملو کې راټول شي، اوس که نړۍ هرځومره راتنګه شوې، همغومره په کوڅو او لارو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویشل شوې هم ده او دا هر څه د نړۍ په کچ د علم او ورسره جوخت د ادبیاتو د پراختیا برکت او زحمت دی.

نو د دې لپاره چې پښتو هم د خپلې بقا او پرمختګ لپاره د نړۍ په ادبیاتو کې خپل سر جیګ کړی وي، نو د تنګ نظرۍ او خپلچارۍ له ماحول نه د راوتلو جرأت ته سخته اړتیا ده.

د کومې ټولنې د هرې برخې او هر مفهوم لپاره چې ځانګړې لفظي ادبیات بېل شوي وي، له شک پرته به هلته د اړوندې ژبې ویونکي او زدکوونکي د اصطلاحاتو له پېچلتیاوو، ستونزو او یا قحطۍ سره مخ نه وي.

که چېرې موږ د علومو، مسلکونو او نورو برخو پر تجزیه او پراختیا باور لرو، بیا نو د ګڼو مفاهیمو لپاره د یوې اصطلاح کارول څه معنا؟ مثلاً د هر مفهوم لپاره یوازې د (سمون) کلمې په کارولو باید بسنه ونشي؛ ځکه ورځ تر بلې د علومو، کسبونو، سامانونو او ورسره جوخت د ژبو لمنې پراخیږي؛ خو که موږ لا هم یوازې څو محدودو او زړو کلمو ته کښېنو، دا به زموږ زیاته بېغوري او تفریطي چلند وي؛ پکار ده چې د مفاهیمو ګڼوالي ته په کتو، پښتو هم په معقول او منطقي ډول پر ګڼو الفاظو او اصطلاحاتو مالامال کړو.

په دې اړه دا بحث د (سموالی، سمون، سمونې/سمېدنې، سمښت، سمبالښت، بناوښت) اصطلاحاتو په روښانه کولو سره راټولوو:

- **سموالی:** د نظم او ترتیب مترادفه کلمه ده؛ چې د کارونې ځای یا مورد یې داسې مشخص کیږي: (د کتارونو سموالی زما مسوولیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی/په چارو کې ډېر سموالی راغلی او...) يعنې په ټوله کې د يوې ټولګې د نظام جوړولو او سمولو لپاره کارول کيږي.

- **سمون:** د برابري او مطابقت مترادفه کلمه ده چې د ورتوالي/يوشان والي معنا ورکوي. لکه: (ستا څهره ورسره سمون خوري **يا د** هغه نظر او ستا نظر سره سمون لري او...).
- **سمونه:** معمولاً د اصلاح او ښه والي په معنا کارول کيږي. لکه: (په ټولنه کې بايد سمونه وشي، د هرې سمونې تر شا د سم انسان لاس وي او...) يعنې په ټوله کې پر اخلاقي اصولو او معيارونو پورې تړاو مومي.
- **سمښت:** د انګلش (Edit)، د عربي (تصحيح) او د پارسي (ويرايش) مترادفه کلمه ده. لکه: (د پښتو سمښت يې زه کوم، د دې مجلې سمښتګر هغه دی او...). البته که د اېډيټ لپاره د سمون يا سمونې کلمه کارول کيږي، هغه به د پاسنۍ توضيح له مخې سمه نه وي.
- **سمبالښت:** لکه څنګه چې د مجهز لپاره سمبال کاروو، د تجهيز لپاره سمبالښت کارولی شو. لکه: (د ملي پوځ د سمبالښت لپاره پر نوي پلان کار روان دی، په نويو سامان آلاتو د روغتون سمبالښت زيات لګښت غواړي او...).
- **ښاوښت:** د انګلش (Decoration) او پارسي (پيرايش) مترادفه کلمه ده، دا چې څوک يې ورسره د سمون لپاره يا جرأت نه کوي او يا يې ورته پام نه دی کړی، بېل بحث دی؛ خو په پښتو کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

(بڼې، بڼاو، بڼاوېدل) الفاظ تیار شته او د دې لپاره چې اصطلاح ته د فعل پرځای مترادفه اصطلاح ولرو، همدا بڼاوښت بیخي منطقي او پرځای کلمه ده.

همدارنګه: یادون، یادونه، یادښت اصطلاحات هم باید سره بېل شي؛ ځکه هره اصطلاح ځانګړی مفهوم دی او د ځانګړي موقعیت/مورد مشخصول یې اړین دي. **لکه:**

یادون(یادول): Reminding **یا** یادآوری

یادونه (خاطرې): Reminiscences **یا** خاطره ها (چې مفرد هغه یې یاد/خاطره دی).

یادښت(نوټ): Memo/Note **یا** یادداشت

ځینې پارسي کلمې/اصطلاحات هم شته چې په (ش) ختمېږي؛ خو په پښتو کې مترادفې هغه یې په (نه) بشپړېږي، لکه:

پارسي	پښتو	پارسي	پښتو
تشویش	اندېښنه	پرسش	پوښتنه
بخشش	بخښنه	درخشش	ځلېدنه
اسایش	هوساینه	نکوهش	غندنه
سنجش	سنجونه	پژوهش	څېړنه
رنجش	رنځېدنه	ربایش	تښتونه
شمارش	شمېرنه	ستایش	ستاینه
اموزش	ښوونه	...	...

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو کې د عربي او انګريزي کلمو/اصطلاحاتو د نفوذ څرنګوالی

په پښتو کې هم لکه د نورو ژبو غوندې پردي اصطلاحات او الفاظ نفوذ کړی چې دا يو معمول دی او هېڅ ژبه له دغه معمول نه ځان خوندي نشي ساتلی؛ خو دلته زموږ د بحث اړوند ټکی د دغه نفوذ څرنګوالی دی چې آيا د بلې ژبې کلمې/اصطلاحات لکه څنګه چې دي همغسې راجذب شي؟ يا که لومړی د جذبونکې ژبې د ادبياتو له فلتر نه وځي او بيا په اړوندو ادبياتو کې ورته ځای ورکړ شي؟

فکر کوم تر اوسه دغې برخې ته کوم واحد معيار او ځانګړي اصول نه دي ټاکل شوي؛ ځکه خو دا چاره په ځانځاني ډول روانه ده چې کاش د يو ټوليز معيار په شتون کې ترسره کېدلای.

موږ دلته په ځينو مشخصو عربي کلماتو بحث کوو چې لومړی د يو خاص منطق له مخې د سليقوي ادب له فلتر نه وېستل کيږي او بيا په ليکنيز ادب کې ورته له ځای ورکولو روسته راڅرګنديږي. لکه: معنی/مانا، يعنې/يانې، معلومات/مالومات، صحيح/سهي او... چې بيخي د بڼې په بدلېدو سره ليکل کيږي او دغلته د مفهوم بدلېدو امکان هم زيات دی.

البته له دغه کار سره مثبت او منفي نظرونه هم په موازي ډول بدرګه کيږي؛ خو په عين وخت کې د انګريزي کلمو فلتر کېدا ته يا د چا پام نه دی او که وي هم، نو په اړه يې بېغوري کوي؛ ځکه چې د هغو ظاهري بڼه لومړی په پارسي ژبه (ايران) کې بدله شوې او روسته بيا د ژبني او فرهنګي تيري له لارې پښتو ته رانوتي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه: انګلیسي/انګلش، فرانسه/فرانس، کمیسیون/کمېشن، کنوانسیون/کانوېنشن، اپراسیون/اپرېشن، اپوزیسیون/اپوزېشن او...
زما په اند دا ناموازن حالت هومره ښه نه ایسي، لکه څومره چې ځینو کسانو په ناپامۍ کې الګو ګرځولی دی؛ سمه ده چې یاد انګریزي اصطلاحات اوس زموږ د ملي ترمنالوجۍ برخه ګرځېدلي؛ خو له دې هاخوا یې تعقیبول، پښتو ژبې ته د ګټې پرځای زیان اړوي؛ ځکه پښتو د تورو له پلوه شتمنه ژبه ده، نو دا ژبه او ویونکي یې کولای شي چې د هرې ژبې کلمات په کټمټ ښه تلفظ او جذب کړي؛ بله دا چې انګریزي/انګلش یوه نړیواله او حاکمه ژبه ده، بیا نو اړتیا څه ده چې پښتو ادبیات ورسره په نامستقیم ډول (د یوې بلې ژبې له لارې) اړیکه ولري؟
هغه انګریزي کلمې او لفظونه چې د پارسي (ایران) له لارې پښتو ته راننوتي:

پښتو	له پارسي نه پښتو ته	پارسي	انګریزي
کمېشن	کمیسیون	کمیسیون	Commition
کمېټه	کمېټه	کمیته	Committee
کانوېنشن	کنوانسیون	کنوانسیون	Convention
انګلش	انګلیسي	انګلیسی	English
اپرېشن	اپراسیون	اپراسیون	Oppration
پارلېمنټ	پارلمان	پارلمان	Parliament
پوټېنشل	پوتانسیال	پوتانسیال	Potential
...	...	...	...

(c) ketabton.com: The Digital Library

ربنتیا مخکې مو د عربي کلمو او اصطلاحاتو د اوښتون خبره وکړه، چې زه له دا ډول اوښتون سره موافق نه یم.
زما د ناخوښۍ دلیل، خدای مکړه د سلیقې او خپلچارۍ له امله نه دی، بلکې له ځان او ان ځینو نورو سره مې په دې اړه بحث او استدلال هم کړی او پایله یې دا شوې چې ځان او هغوی مې تر ډېره قانع کړي دي.
زه یوازې له هغه بدلون سره موافق یم، چې د ژبې ګرامري چوکاټ (قاعده) یې د بدلون جواز ورکوي، له دې پرته به بیا هم همغې ناآشنا خبرې ته غاړه اېښودل وي چې وایي: پښتو چې څنګه ویل کیږي، همغسې لیکل کیږي.
که ځینې خبرې رانه تکراریږي، نو ما وبخښئ؛ دا ځکه چې بیا بیا یې اړتیا پېښیږي؛ خبره دا ده چې هره ژبه د بلې ژبې ځینې کلمې او اصطلاحات منلی شي؛ خو قاعده یې نه؛ ځکه چې هلته قاعده تیاره شتون لري او د قاعدې ماهیت دا دی چې د نورو قاعدو د نفوذ یا ګډوډۍ مخه نیسي، نه دا چې د هر څه مداخلې ته غېږه خلاصه کړي.
د بېلګې په ډول، (معنی) عربي کلمه ده او په دې کې د (ی) توری د اړوندې ژبې د ګرامر له مخې مقصوره/ممدوده الف بلل کیږي او د (موسی، عیسی، مصطفی او...) په شان د الف په غږ او وزن لوستل کیږي؛ خو دا چې دغه اصطلاحات/نومونه اوسمهال د پښتو په ګډون په نورو ژبو کې تر یو حده معمول شوي، دلایل یې ښکاره دي؛ اما زموږ د بحث اړوند موضوع دا ده چې دلته د (ی) په توري کې د یوې مشخصې ژبې د قاعدې اصول له ورایه ښکاریږي او که پښتو ژبه یې په همدغه حالت ومني، نو پکې شته څرګنده قاعده په هېڅ ډول نشي منلی او په پایله کې د داسې تلفظ جواز ورکوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې اړوند غږ او وزن یې له مخکې ورته ټاکلی دی؛ لکه: (خدای، لمسی، سړی، منګی، لرګی او...)؛ خو دا چې زموږ ادعا د قاعدې پر منلو نه، بلکې د تورو او الفاظو پر منښت او جذب متمرکزه ده، نو د دې لپاره چې هم مو په معمول ډول یاد اصطلاحات/نومونه خپل کړي وي، هم د پښتو قاعدې ته ژمن پاتې شوي اوسو او هم مو د ژبو ترمنځ فزیکي (لفظي) او مفهومي اشتراک په پام کې نیولی وي، نو لیکو: معنا، موسا، عیسا، مصطفا او...

همدارنګه د عبدالرحمن پرځای عبدالرحمان، د اسمعیل پرځای اسماعیل، د اسحق پرځای اسحاق او... لیکل سم دي.

د تورو له منلو بیخي انکار نشي کېدای یا هم د کلمو د فزیکي بڼې بیخي بدلېدل ځکه منطقي نه دي چې موږ په خپله الفبا کې ټول اړوند توري منلي او ځای کړي دي؛ که چېرې دا ادعا وکړو چې (ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق او...) توري د پښتو اصلي توري نه دي، نو تر دې پوچ او زوړ فکر به بل نه وي.

پښتو په ۴۴ تورو سمباله ژبه ده چې یاد ټول توري پکې شامل دي او همدارنګه بلها کلمې/اصطلاحات او نومونه شته چې د دغو تورو له برکته په پښتو کې داخل شوي او خپل ماهیت او ونډه یې ثابته کړې ده. لکه: حلوا، تذکره، عقل، علم، اطاعت، عبدالله، صبر، ظالم، ضرور، فکر، اشرف، قران، قطع، امان الله، طلا محمد او...

اوس که چېرې یاد نومونه په ترتیب سره الوا، تزکره، اقل/اکل، ایلم، ایتاات، ابدلا، سبر، زالېم، زرور، پکر، اشرپ، کران/کوران، کته، امانولا، تلامامد

(c) ketabton.com: The Digital Library

او... وليکو، څومره به معقول او سم وي؟ او څومره به موږ له هغو ژبو لېرې وساتي چې علمي او عقيدوي مشترکات ورسره لرو؟

د اړوندو کلمو (معنا، يعنې، معلومات، صحيح او...) په خپله - خپله بڼه ليکلو سره، نه يوازې د ژبو په بازار کې د نفوذ ونډه او پراختيا زياتيږي، بلکې د تحرير په برخه کې د يو معيار پر وړاندې پابندي او ژمنتيا هم پياوړې کيږي او هم شته اختلاف پکې له منځه ځي. دا چې څوک يې د لهجې له مخې ځنګه لولي، پوره اختيار لري؛ خو په ليکلو کې يې د معيار تابعيت اړين دی.

دغه راز د علم او عقيدې پراختيا هم د هرې ژبې ويونکي اړ کوي چې په عيناً حروفو سره د بلې ژبې الفاظ ومني؛ ځکه چې د تورو په بدلون سره کله کله اړوند کلمه د مقصود ژبې له اصلي کلمې سره په ټکر کې راځي او يا خپل مفهوم له لاسه ورکوي. د بېلګې په توګه: قران په کران/کوران نشو ليکلی، قبر په کبر، عذاب په ازاب، حرام په هرام/ارام او... نشو ليکلی. د اطلس کلمه په اتلس نشو ليکلی، د قابل کلمه په کابل نشو ليکلی، او ، فيل په پيل نشو ليکلی او قهر په کهر/کار او...

همدارنګه د عربي (محضِ او ماضی) يا (اطلس، قابل، فيل، قهراو...) لفظونه که په پښتو کې په ترتيب سره (مازې او مازي) يا (اتلس، کابل، پيل، کهر/کار او...) وليکو، نو د ويلو پرمهال به د لوستونکو لپاره په مفهوم کې د تفکيک مسأله څومره ستونزمنه وي؟

په پای کې د دې لپاره چې اړوند بحث لا نور هم روښانه او په زړه پورې شي، په بله ژبه کې د پښتو کلمو او نومونو ليکلو ته اشاره کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بېلګې په ډول، پخوا په عربي الفبا کې د (پ)، (چ) او (ګ) توري نه ول او د بلې ژبې (پښتو) په هغو کلمو کې به چې پ، چ یا ګ توری و، د پ لپاره به يې ب کاروله او د نورو دواړو لپاره به يې د (ج) توری کاراوه. مثلاً: پغمان ته به يې بغمان لیکل، لوګر ته به يې لوجر، ننګرهار ته به يې ننجرهار او اچین ته به يې اجین لیکل، چې اوس دا ستونزه پکې حل شوې او په کتمتې تورو يې لیکي، حتا ځینو يې لا عیناً تلفظ هم منلی دی.
همدارنګه د ځینو دلایلو له مخې په پارسي او اردو ژبو کې د (تورخم) لپاره طورخم لیکل کېد، چې اوس دا تضاد په پارسي کې تر ډېره له منځه تللی او ورته نور نومونه هم په عیناً بڼه لیکي. لکه: طورخم په تورخم او طوره بازخان په توره بازخان لیکل کيږي او... خو دا چې په اردو کې ولې دغه تضاد پر خپل حالت پاتې دی، شاید له پاکستان سره د سیاسي کړکېچونو له امله وي چې اړوند سمبنت ته پکې پام نه دی شوی.

پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرچینې/ منابع:

- اندرو رابینسن، تاریخچه پیدایش خط و نوشتار، ژباړه، یلدا بلارک، سبزان، شهر کتاب آنلاین، ۱۳۹۳ل.
- سیدي، سیدنظیم، ناول به څنګه لیکو؟، مومند خپروندویه ټولنه، جلال آباد، ۱۳۹۱ل.
- تابش هروی، سعادتملوک، راز و رمز نویسندگی، خیرالمهدي، هرات، ۱۳۹۲ل.
- اسدی، جواد عرب، الفبای داستان نویسی، کتاب سبز وېبسایټ، (۱۳۸۹)
- میرخیل، حبیب، د مقالې لیکلو لارې چارې، نجم وېبسایټ، http://najm.af
- فورسټر، اډوارډ مورګن، جنبه های رمان، ژباړه، ابراهیم یونسی، ایران پي ډي ایف وېب سایټ، https://www.iranpdf.com، ۱۳۵۷ل.
- سلیمانی، محسن، فن داستان نویسی، ژباړه او ټولوونکی، محسن سلیمانی، کالای دیجیتل سایټ، https://www.digikala.com ، ۱۳۷۰ل.
- عبدي، ناهید، چگونه یک کتاب غیر داستانی بنویسیم؟، مدرسه نویسندگی وېب سایټ، https://madresenevisandegi.com.
- احمدي، نصیر احمد، برېبوکۍ، مومند خپروندویه ټولنه، جلال آباد، ۱۳۸۸ل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د تعلیمي نصاب ستندردونه، د تخنیکي او مسلکي زدکړو اداره، ژباړن، عبدالجمیل ممتاز، کابل، ۱۳۹۵ل.
- ښکلی، اجمل، کومې کلمې یو ځای او کومې بېلې ولیکو؟، تاند وېب سایټ http://www.taand.com، ۲۰۱۷ز.
- ډروتیا برنډ، نویسنده شدن، ژباړه، آرش محمد اولي، شهر کتاب آنلاین، ۱۳۹۵ل.
- ۱۳ راه برای حرفه ای شدن در نویسندگی به روایت نویسندگان بزرگ جهان، سایت کتاب، http://www.ibna.ir/fa/، ۱۳۹۳ز.
- براري، مریم، ۱۲ قدم برای تقویت مهارت نویسندگی، سایت پونیشا، https://ponisha.ir، ۱۳۹۴ز.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library